

Засновник Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, професор, заступник гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації, Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz@pochta.ru, www.nbu.gov.ua/siaz.html. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08. 2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 16

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент України: Усі проекти реформ мають бути інтегровані в «Стратегію-2020»

Верховна Рада України прийняла за основу проект закону про санкції

Аналітика

Бусол О.

Чи буде знайдено компроміс щодо змін до виборчого законодавства?

Рудь І.

Статус України як союзника США та відносини з НАТО на сучасному етапі

Економічний ракурс

Кулицький С.

Сучасні загрози національній економічній безпеці України

Партійна позиція

Горова С.

«Правий сектор» як політична сила із зростаючим потенціалом

Наука-суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти
Аерокосмічна і авіаційна галузі
Здобутки української археології
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань
Питання екології та уникнення техногенних катастроф
Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Зозуля С.

Новації у сфері освіти, науки й культури: аналітичний огляд нормативно-правових актів (липень 2014 р.)

Наука і влада

Проблеми інформатизації

Матеріали до Міжнародної наукової конференції
«Місце і роль бібліотеки у формуванні національного інформаційного простору»
(Київ, 21–23 жовтня 2014 р.)

Тарасенко Н.

Розкриття бібліотечних фондів засобами соціальних мереж
як фактор наповнення інформаційного простору

До уваги держслужбовця

Кирилко Л.

Інвестиційна діяльність та інвестиційний клімат
Список літератури з фондів НБУВ та електронних ресурсів
(1991–2014 рр.)

Коротко про головне

Президент України: Усі проекти реформ мають бути інтегровані в «Стратегію-2020»

У виступі на установчих зборах щодо Національної ради реформ Президент П. Порошенко наголосив, що війна не може бути виправданням для відсутності реформ. «Національну раду реформ створено для того, щоб планувати і здійснювати реформи для громадськості, разом з громадськістю і під контролем громадськості», – підкреслив Президент.

П. Порошенко зазначив, що тривають консультації з визначення представників громадських об'єднань, які будуть включені безпосередньо до складу Національної ради. Крім того, до дорадчої ради Національної ради реформ увійде кілька десятків відомих громадських діячів і знаних експертів, у тому числі і світового рівня.

Президент заявив, що основними характеристиками реформ у країні мають стати три «П» – простота, прозорість і привабливість.

Президент назвав «слушною» ідею створення тимчасових позавідомчих агенцій з упровадження реформ. «Жодна система не може змінити себе сама», – заявив він. За його словами, «через надто пророслі та закорінені інтереси податківці не можуть ефективно реформувати податкову систему. МОЗ також апріорі не зможе змінити охорону здоров'я. А корумпований суддівський корпус ніколи не народить справедливого та чесного судочинства».

«Реформою реформ» глава держави назвав реформу суддівської системи. «Закони народяться мертвими, якщо за їхнім дотриманням не стежитиме чесний і неупереджений, незалежний і непродажний суд. Тому судова реформа має стати першою і головною нашою реформою, яка дасть країні можливість жити по-новому», – заявив він.

П. Порошенко вважає, що якнайшвидше треба ухвалити Антикорупційну стратегію та закон про Антикорупційне бюро. Також він наголосив на нагальній необхідності реформи всієї правоохоронної системи й державної служби. «Вони прогнили настільки, що не допоможе навіть люстрація», – сказав він. Ще одним важливим напрямом реформ Президент назвав реформу охорони здоров'я, яка, за його висловом, сама потребує реанімації. «Для ефективної реформи медицини потрібні будуть чималі кошти, які може дати лише сильна, здорова економіка», – зауважив він.

Стратегічними напрямами реформ Президент назвав залучення інвестицій, демонополізацію та дерегуляцію.

П. Порошенко висловив упевненість, що найближчим часом вдасться скоротити кількість контролюючих органів з 83 до 19. «Адміністрація Президента, Міністерство економіки напрацювали і напрацюють цілий пакет дерегуляторних ініціатив, які аж просяться, щоб їх якнайшвидше підтримали у Верховній Раді та Кабінеті Міністрів України», – сказав він.

За словами Президента, усі проекти реформ мають бути інтегровані в «Стратегію-2020», яка дасть змогу поставити на порядок денний питання про перспективу членства України у Євросоюзі. «Саме це є нашою метою», – наголосив він.

«Поки що інтегральним документом, каркасом реформ маємо вважати Угоду про асоціацію з ЄС. І саме тому я впевнений, що Верховна Рада разом з ратифікацією має ухвалити розроблений нами національний план імплементації цієї Угоди, яка вимагає вже зараз глибинних проєвропейських змін в усіх сферах життя», – наголосив Президент.

Говорячи про прозорість як один з базових принципів реформ, глава держави анонсував, що в Адміністрації Президента вже наприкінці серпня почнеться перехід до електронного документообігу, а до кінця року на нього перейдуть всі органи державної влади *(Офіційне інтернет-представництво Президента України* <http://www.president.gov.ua/news/30936.html>). – 2014. – 7.08).

Верховна Рада України прийняла за основу проект закону про санкції

Зокрема, законопроектом (реєстр. № 4453а) пропонується визначити, що з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, її економічної самостійності, а також запобігання порушенню чи відновленню порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави можуть застосовуватись спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (далі – санкції).

Санкції можуть застосовуватись з боку України по відношенню до іноземної держави, іноземної юридичної чи фізичної особи, громадян України, юридичних осіб, створених за законодавством України, а також інших суб'єктів.

Застосування санкцій не виключає застосування інших заходів захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, її економічної самостійності, прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави.

Згідно із законопроектом, правову основу застосування санкцій становлять Конституція України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закони України, нормативні акти Президента України, Кабінету Міністрів України, рішення Ради національної безпеки та оборони України, відповідні принципи та норми міжнародного права.

Законопроект містить 29 видів санкцій, серед яких, зокрема, блокування активів осіб, обмеження транзиту ресурсів, польотів і перевезень територією України, а також анулювання або зупинення ліцензій на здійснення певного виду діяльності.

Види санкцій, які пропонує законопроект:

1. Блокування активів – тимчасове обмеження права особи користуватися та розпоряджатися належним їй майном.
2. Обмеження торговельних операцій.
3. Обмеження, часткове чи повне припинення транзиту ресурсів, польотів і перевезень територією України.
4. Запобігання виведенню капіталів за межі України.
5. Зупинення виконання економічних і фінансових зобов'язань.
6. Анулювання або зупинення ліцензій та інших дозволів, одержання (наявність) яких є умовою для здійснення певного виду діяльності. Зокрема, анулювання чи зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами.
7. Заборона участі в приватизації, оренді державного майна резидентами іноземної держави та особами, які прямо чи опосередковано контролюються резидентами іноземної держави або діють в їхніх інтересах.
8. обмеження або припинення надання послуг поштового зв'язку.
9. Заборона або обмеження ретрансляції теле- та радіоканалів.
10. Заборона користування радіочастотним ресурсом України.
11. Обмеження або припинення діяльності засобів масової інформації та інших суб'єктів інформаційної діяльності, у тому числі в мережі Інтернет.
12. Обмеження або заборона виробництва або розповсюдження друкованої продукції та інших інформаційних матеріалів.
13. Обмеження або припинення надання телекомунікаційних послуг і використання телекомунікаційних мереж загального користування.
14. Заборона здійснення державних закупівель товарів, робіт і послуг у юридичних осіб-резидентів іноземної держави державної форми власності та юридичних осіб, частка статутного капіталу яких у власності іноземної держави, а також державних закупівель в інших суб'єктів господарювання.
15. Заборона або обмеження входу морських суден до територіальних вод або портів України та повітряних суден до повітряного простору України, або здійснення посадки на території України.
16. Заборона видачі дозволів, ліцензій Національного банку України на здійснення інвестицій в іноземну державу, розміщення валютних цінностей на рахунках і вкладах на території іноземної держави.
17. Припинення видачі дозволів, ліцензій на ввезення в Україну з іноземної держави чи вивезення з України валютних цінностей та обмеження видачі готівки за платіжними картками, емітованими резидентами іноземної держави.
18. Заборона здійснення Національним банком України реєстрації учасника міжнародної платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент іноземної держави.
19. Заборона збільшення розміру статутного капіталу господарських товариств, підприємств, банків, у яких резидент іноземної держави, іноземна держава, юридична особа, учасником якої є нерезидент або іноземна держава, володіє 10 і більше відсотками статутного капіталу або має вплив на управління юридичною особою чи її діяльність.

20. Запровадження додаткових заходів у сфері екологічного, санітарного, фітосанітарного і ветеринарного контролю.

21. Припинення дії торговельних угод, спільних проектів і промислових програм у певних сферах, зокрема у сфері безпеки та оборони.

22. Заборона передання технологій, прав на об'єкти інтелектуальної власності.

23. Припинення культурних обмінів, наукового співробітництва, освітніх і спортивних контактів, розважальних програм з іноземними державами та іноземними юридичними особами.

24. Заборона діяльності партій, рухів та інших громадських об'єднань і фондів.

25. Відмова в наданні та скасування віз резидентам іноземних держав, застосування інших заборон в'їзду на територію України.

26. Припинення дії міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

27. Анулювання офіційних візитів, засідань, переговорів із питань укладання договорів чи угод.

28. Позбавлення державних нагород України, інших форм відзначення.

29. Інші санкції, що відповідають принципам їхнього застосування, встановленим цим законом.

Підставами для застосування санкцій є:

1. Дії іноземної держави, іноземної юридичної чи фізичної особи, інших суб'єктів, які створюють реальні та потенційні загрози національним інтересам, національній безпеці, суверенітету й територіальній цілісності України, її економічній самостійності та/або порушують права і свободи людини й громадянина, інтереси суспільства та держави, призводять до окупації території, експропріації чи обмеження права власності, завдання майнових втрат, створення перешкод для сталого економічного розвитку, повноцінного здійснення громадянами України належних їм прав і свобод.

2. Резолюції Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

3. Рішення та регламенти Ради Європейського Союзу.

4. Факти порушень Загальної декларації прав людини, Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Пропозиції щодо застосування, скасування і внесення змін до санкцій виносяться на розгляд Ради національної безпеки та оборони України (РНБО) Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Національним банком України, Службою безпеки України. Рішення щодо застосування, скасування і внесення змін до санкцій приймається РНБО і вводиться в дію Указом Президента України у встановленому законом порядку і є обов'язковим до виконання. Крім того, за виключенням деяких випадків, у рішенні має бути визначений термін застосування санкцій. Рішення про скасування санкцій приймається РНБО в разі, якщо застосування санкцій привело до досягнення мети їхнього застосування (ТСН (<http://tsn.ua/politika/kabmin-oprilyudniv-povniy-spisok-sankciy-yakimi>)).

hoche-vdariti-po-rosiyi-362702.html). – 2014. – 11.08; *Офіційний портал Верховної Ради України* (<http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/96800.html>). – 2014. – 12.08).

Аналітика

О. Бусол,

старш. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. юрид. наук, старш. наук. співроб.

Чи буде знайдено компроміс щодо змін до виборчого законодавства?

Перегляд виборчого законодавства напередодні кожної чергової виборчої кампанії в Україні вже став традиційним для українського електорального процесу. Це породжує дві основні проблеми: неузгодженість правового регулювання різних видів виборів – усі вибори, які проводяться в Україні, регулюються різними законами, які приймалися в різний час і відрізняються між собою за змістом і якістю правового регулювання; необхідність постійного навчання членів виборчих комісій «з нуля» після кожного чергового перегляду виборчих законів (http://www.petropavl-rn.dp.gov.ua/OBLADM/petropavl_rda.nsf/docs/976EE30DBAEE7DA7C2257A8E003F91E6?opendocument).

Сьогодні питання визначення правил виборів знову на порядку денному, але консенсусу стосовно нього поки що немає. Політичний корпус загалом своїми діями підтверджує, що його влаштовує або «стара добра» змішана система, закріплена у 2011 р. Законом України «Про вибори народних депутатів України», або не менш «добра» – пропорційна, за закритими списками, як обиралися депутати парламенту у 2006 і 2007 р.

25 червня 2014 р. представники Громадської ініціативи «Перевибори за новими правилами» провели акцію перед Адміністрацією Президента України. Активісти вимагали перевиборів парламенту вже восени поточного року, а обов'язковою умовою їх проведення повинні були стати відкриті списки. «Годі обирати котів у мішку» – був лозунг акції.

Представники громадського сектору передали Президентові України звернення із закликом до негайного розпуску парламенту та закликом підтримати новий виборчий закон, який би передбачав чотири основні пункти:

1. Виключно пропорційну систему з регіональними відкритими списками.
2. Зниження виборчого бар'єра до 3 %.
3. Прозорість фінансування виборчих кампаній.
4. Невідворотність покарання за злочини проти виборчих прав громадян (<http://chesno.org/news/1935>).

Голова «Батьківщини молодой» та член політради ВО «Батьківщина» І. Крулько наголошує, що в Україні необхідно прийняти нову редакцію Закону України «Про вибори народних депутатів», оскільки за існуючої змішаної виборчої системи провести вибори на належному рівні неможливо. Це пов'язано із ситуацією в окупованому Криму, а також із проведенням на Донбасі антитерористичної операції. «Для внесення змін до виборчого законодавства Верховна Рада України зазвичай формувала тимчасову спеціальну комісію, до якої входили фахівці з конституційного та виборчого права з народних депутатів. Таким методом потрібно йти і зараз. Адже лише з ухваленням парламентом нової редакції Закону, змінивши систему проведення виборів, можна буде говорити про можливість обрання повного складу парламенту», – зазначив голова «Батьківщини молодой».

Він також наголошує, що наступні вибори буде неможливо провести за мажоритарною системою. Те саме стосується змішаної системи, оскільки половина депутатського корпусу в такому випадку обирається за мажоритарними округами. На його переконання, на сьогодні оптимальна виборча система – пропорційна. Це дасть змогу обрати 450 народних депутатів, які представлятимуть усі області України, у тому числі АР Крим. Він зазначив, що варто також детально обговорити досить популярну ідею відкритих списків – є декілька підходів щодо проведення виборів за пропорційною системою з відкритими списками. «Головне, щоб у результаті ми не отримали під ширмою відкритих списків 100-відсоткову мажоритарну систему. Одним із можливих варіантів такої системи може бути підхід, коли виборці, голосуючи за партію, визначатимуть також представників цієї партії, яких хотіли б бачити в парламенті. І саме підтримка цих конкретних кандидатів і визначатиме порядковість у списку партії», – підкреслює І. Крулько (<http://bm.org.ua/?p=1750>).

«Вважаю, що по регіональних відкритих списках ми ніколи не домовимося, оскільки це де-факто визнання, що в нас немає Криму, Донецька і Луганська», – попереджав наприкінці червня 2014 р. керівник фракції С. Соколов (<http://glavcom.ua/articles/20330.html>).

У контексті озвученої позиції С. Соколов, разом з депутатами С. Власенком, О. Чорноволенком та А. Павловським зареєстрували законопроект № 4222а від 02.07.2014 р., яким пропонується проведення виборів суто на пропорційній основі, але з елементами мажоритарної системи.

Як зазначено в пояснювальній записці до проекту закону, застосування мажоритарної системи на виборах до Верховної Ради України в чистому вигляді створює багато проблем. Однак мажоритарна система має також ряд переваг: тісний зв'язок між виборцями й народним депутатом, краща обізнаність депутата з проблемами конкретного виборчого округу, вищий рівень контролю з боку виборців окремого виборчого округу, а не відповідальність перед усіма виборцями, що взяли участь у голосуванні в межах держави. Саме тому цим законопроектом пропонується проведення виборів суто на пропорційній основі, але з елементами мажоритарної

системи, тобто проведення виборів на основі відкритих списків. Такий підхід має дати змогу використати переваги обох систем, але водночас не бути обтяжливим для виборців та інших учасників виборчого процесу.

Законопроектом передбачається голосування за загальнодержавний виборчий список із закріпленням кандидатів у депутати за територіальними виборчими округами. Таким чином має бути забезпечено як зв'язок депутата з виборцями та можливість впливати на черговість у виборчому списку, так і конкуренцію між собою не членів однієї партії, а політичних партій та ідеологій загалом, що сприятиме зростанню рівня виборчої культури.

«Цілком можливо, що він (проект закону № 4222а від 02.07.2014 р.) покликаний лягти в основу чергового “політичного компромісу”, що нагадує радянський продуктовий набір – консерви з червоної риби та пара апельсинів, але тільки разом з кіло перловки та шматком господарського мила», – зауважує керівник політичних програм Українського незалежного центру політичних досліджень С. Конончук.

Раніше представник Президента України у Верховній Раді України Р. Князевич вніс на розгляд парламенту законопроект № 4162а від 24.06.2014 р. про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України (щодо виборчих блоків)». Проектом № 4162а від 24.06.2014 р. пропонується вдосконалити правовий статус, порядок утворення та участі виборчих блоків у процесі виборів народних депутатів України. З урахуванням позицій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) планується встановити диференційований виборчий бар'єр для отримання депутатських мандатів для політичних партій – 5 %, а для виборчих блоків – 7 %. Крім того, пропонується внесення змін, які врегулюють питання погашення виборчих бюлетенів у разі неможливості їх передачі виборчим комісіям; посилення охорони виборчої документації; підстави для визнання Окружною виборчою комісією голосування в межах відповідного територіального округу таким, що не відбулося, тощо.

Хоча законопроект набрав лише 67 голосів і 1 липня 2014 р. його не було внесено до порядку денного сесії, цей факт, як вважає С. Конончук, не перекреслює подальшого його руху (Конончук С. Нові виборчі правила для оновлення влади // <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/novi-viborchi-pravila-dlia-onovlennia-vladi>).

Між тим, у Верховній Раді України сумніваються в розгляді на поточній сесії парламенту законопроекту № 4162а від 24.06.2014 р. Як повідомив член депутатської групи «Суверенна європейська Україна» В. Литвин, оскільки Верховна Рада України відмовилася 1 липня 2014 р. включити зазначений законопроект до порядку денного, він, згідно з Регламентом, більше не може розглядатися в рамках поточної сесії.

Лідер фракції «Батьківщина» С. Соболєв повідомив, що «Батьківщина» не голосуватиме за вказаний проект, оскільки він «провалився».

Народний депутат від фракції УДАР П. Розенко повідомив, що законопроект № 4162а від 24.06.2014 р. передбачає збереження старої виборчої системи, до якої тільки додається виборчий блок.

Народний депутат від фракції «Батьківщина» А. Павловський уточнив у Facebook, що у вказаному проекті передбачена «стара змішана система виборів ВР». «Комітет Жванії схвалив і підтримав законопроект представника Президента Р. Князевича № 4162а від 24.06.2014 р., яким пропонується залишити стару змішану систему виборів ВР з однією новацією – дозволити виборчі блоки... Тобто виходить так, що в Адміністрації Президента України взяли курс на збереження нинішньої змішаної системи – а як же передвиборні обіцянки щодо відкритих списків?» – запитує А. Павловський.

Партія регіонів заявляє про необхідність збереження змішаної системи виборів як «найбільш відповідної інтересам громадян і поточному політичному моменту». Група «Суверенна європейська Україна» внесенням проекту Виборчого кодексу (№ 4010а-1 від 16.06.2014 р., ініціатори – В. Литвин, І. Єремєєв) підтверджує прихильність мажоритарній виборчій системі. Але за таких умов ніхто не готовий пояснювати, яким чином проходять вибори в 12 одномандатних округах Криму. Звичайно, можна «нарізати» 225 одномандатних округів у межах материкової України, визнавши тим самим де-юре, усупереч Конституції України та Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території», що «Крим не наш». Чи Верховна Рада тимчасово буде «грати» в неповному складі, тобто без 12 депутатів? За прогнозами С. Конончук, такий розвиток подій не виключений.

Верховна Рада України не підтримала пропозиції про включення до порядку денного парламенту ще ряду законопроектів про вибори до парламенту. Зокрема, за включення до порядку денного трьох альтернативних проектів законів про вибори до Верховної Ради України № 4906 від 19.05.2014 р. (ініціатор – Ю. Мірошніченко, позафракційний), № 4906-1 від 02.06.2014 р. (ініціатор – М. Рудьковський, позафракційний), № 4906-2 від 03.06.2014 р. (ініціатори – Ю. Михальчишин, Р. Кошулинський, Ю. Сиротюк, фракція ВО «Свобода»), проголосував лише 161 парламентар.

Зміни до виборчого закону передбачали запровадження пропорційної виборчої системи за відкритими партійними списками, щоб вибори могли відбутися по всій Україні та змогли проголосувати навіть мешканці Криму та Донбасу. Також парламентарі не підтримали пропозиції про включення до порядку денного двох проектів Виборчого кодексу України № 4010а від 04.06.2014 р. (ініціатори – І. Мірошніченко, О. Мирний), № 4010а-1 від 16.06.2014 р. (ініціатори – В. Литвин, І. Єремєєв). За відповідне рішення проголосувало 128 депутатів. Не знайшла підтримки й пропозиція глави парламенту О. Турчинова проголосувати пакетом за включення до порядку денного всіх запропонованих проектів законів.

Громадські активісти Волині у зверненні до Президента України П. Порошенка, у якому пропонували невідкладно внести до порядку денного чергової сесії Верховної Ради України три проекти законів «Про вибори народних депутатів України» (№ 4906 від 19.05.2014 р., 4906-1 від 02.06.2014 р., 4906-2 від 03.06.2014 р.), зазначили, що, на їхню думку,

найбільше плюсів у проектах М. Рудьковського та «свободівців», тому їх можна було б об'єднати через спільність багатьох позицій. Нагадаємо, усі три проекти пропонують запровадження пропорційної виборчої системи і відкритих регіональних списків.

У законопроекті М. Рудьковського йдеться про 28 регіонів (за кількістю областей України, однак у Києві, Донецькій і Дніпропетровській областях – по два округи, а Херсонську область, АР Крим і Севастополь об'єднують у південний округ).

Натомість «свободівці» пропонують не створювати південний округ і проводити вибори у Севастополі та Криму окремо – тобто 30 округів. Керівник Центру політичного аналізу та виборчого консалтингу М. Наход вважає, що на сьогодні це – «нелогічно та проблематично». У проекті Ю. Мірошниченка кількість округів доручають визначити Центральній виборчій комісії.

Також у законопроектах «Свободи» та М. Рудьковського пропонують зменшити прохідний бар'єр для партій з 5 до 3 %, а в Ю. Мірошниченка – до 2 %. Участь у виборах блоків і списків позафракційних депутатів не передбачена в усіх трьох.

Однією з основних переваг усіх трьох законопроектів М. Наход назвав те, що вони дають змогу проводити вибори, незважаючи на військовий стан та антитерористичну операцію. Тому він підтримав звернення до Президента України П. Порошенка, оскільки, мовляв, очевидно, що самі депутати не надто хочуть розпуску Верховної Ради України (<http://www.volynpost.com/news/35493-na-volyni-gromadski-aktyvisty-vumagayut-negajnyh-perevyboriv-verhovnoi-rady>).

Слід згадати, що ще влітку 2013 р. єврокомісар з розширення Євросоюзу і європейської політики сусідства Ш. Фюле заявив, що Україні необхідно приділити особливу увагу розробці Виборчого кодексу. Однак у провладній тоді Партії регіонів заявили, що вимога європейських інституцій про необхідність прийняття Виборчого кодексу України є абсурдом. «Ми їх виконати не можемо, оскільки нам доведеться скасовувати чинні закони. Тому необхідно виходити з того, що є», – заявив тоді депутат-«регіонал» В. Колесніченко. Проте вже в листопаді 2013 р. голова Центральної виборчої комісії М. Охендовський під час зустрічі з Надзвичайним і Повноважним Послом Канади в Україні Т. Лулашником припустив, що Виборчий кодекс в Україні може бути прийнятий, але не раніше 2015 р. Утім, на думку М. Охендовського, незалежно від дати прийняття цього кодексу, він навряд чи раз і назавжди вирішить усі існуючі проблеми, у тому числі головну з них – проблему стабільності виборчого законодавства України.

Сьогодні Україні потрібні внутрішньо більш демократичні партії, замість сьогоднішніх, у яких би лідер не диктував решті партійців, що вони мають робити. Лідер партії не повинен одноосібно формувати список і лише дозволяти з'їзду його затверджувати. Партійний список має формуватися так, щоб його підтримували виборці, а для цього він має бути відкритим. Таку думку під час дискусії «Дострокові парламентські вибори 2014: чи

отримають українці справжню можливість делегувати у владу своїх обранців, чи таку нагоду їм і цього разу не подарують власники і лідери партій» висловив представник Громадянської ініціативи «Третя українська республіка» Ю. Ключковський. Він є головою робочої групи, якою було розроблено та зареєстровано у Верховній Раді України проект закону про вибори народних депутатів України № 4906-1 від 02.06.2014 р.

Цей проект закону має певні особливості. Так, наприклад, Ю. Ключковський пропонує дати виборцям можливість обирати «не тільки великий партійний мішок, але й дивитися, котрий кіт з того мішка виборців влаштує». «Це означає, що при бажанні виборець повинен мати можливість, обираючи певний партійний список, проголосувати і за конкретного кандидата у ньому. Тим самим він стимулюватиме проходження саме цього кандидата, незалежно від того, на яке місце у загальному списку його поставила партія. Звідси і виходить ідея регіональних партійних списків», – зазначив представник «Третьої української республіки».

Ю. Ключковський пропонує такий механізм формування списків партій: спочатку партія висуває загальнодержавний список і розташовує в ньому своїх кандидатів під порядковими номерами. Кожного з цих кандидатів партія також відносить до одного з регіональних списків, за бажання за іншим порядковим номером. «Гобто загальнодержавний відкритий список партії буде розбито на кілька менших, регіональних списків для легшого їх сприйняття виборцями», – пояснив Ю. Ключковський.

Запропонованим ним законопроектом пропонується внести зміни й до перебігу голосування. Згідно з проектом, жодних прізвищ і назв партій у бюлетені не буде. Виборцю пропонується вписати в бюлетень за заданим трафаретом номер партії, за список якої він голосує, згідно із затвердженою ЦВК нумерацією політичних партій. Повний перелік партій повинен висіти в кожній кабінці для голосування. Також у цьому партійному списку виборець має право, проте не зобов'язаний, проголосувати за одного з кандидатів.

Щодо розподілу місць у парламенті, Ю. Ключковський та інші співавтори проекту закону пропонують такий механізм. Спочатку підраховуються голоси, подані за партії в межах усієї України. Визначаються ті політичні сили, які подолали прохідний бар'єр, і їхня так звана виборча квота – ціна мандата в голосах. Ця ціна однакова для всіх регіональних списків.

Далі кількість голосів, отриманих кожною партією в кожному регіоні, ділиться на квоту. Таким чином визначається, скільки мандатів партія отримала в цьому регіоні. Наприклад, результат у 4,3 означає, що ця партія в конкретному регіоні отримала чотири мандати. Решта голосів виборців, що залишилися (і становлять дробову частину розрахунків, наприклад, $4,3 - 4 = 0,3$), передаються на загальнонаціональний рівень.

Після того як визначено, скільки мандатів отримала партія в кожному регіоні, визначається, хто саме з цієї партії переміг у тому чи іншому регіональному окрузі шляхом підрахунку голосів за кожного конкретного кандидата від партії. «Ті кандидати, які отримали більше голосів, виходять на

перші місця у партійному регіональному списку. Також визначені обраними від партії у регіональних округах кандидати вже не претендують на мандат у загальнодержавному списку», – зазначає Ю. Ключковський.

Подальша процедура розподілу мандатів у Верховій Раді України така: визначається, скільки голосів залишилося на загальнодержавному рівні в кожній з «прохідних» партій, скільки залишилося розподілених мандатів на загальнодержавному рівні, після чого ці мандати розподіляються за методом найбільших залишків, тобто тим партіям, які мають найбільші залишки невикористаних голосів. «Таким чином, голосуючи за кожного окремого кандидата, виборець впливає не на кількість кандидатів від політичних сил, а на те, які саме люди в конкретних округах від цієї партії проходять до парламенту, – наголосив представник “Третьої української республіки”. – Нам потрібен політично структурований парламент. Тож нами пропонується така виборча система, яка стимулюватиме партії отримувати голоси там, де вони, може, й не отримують жодного мандата. Адже ці голоси підуть на підтримку загальнодержавного списку, тобто вирівнюють пропорційність представництва політичної сили», – роз’яснює Ю. Ключковський.

Разом з тим він підкреслив важливу новацію запропонованого законопроекту – процедуру врегулювання діяльності окружних виборчих комісій із встановлення результатів виборів, що раніше не було зафіксовано в жодному чинному законі (<http://www.3republic.org.ua/ua/news/13543>).

Слід сказати і про позицію глави держави та уряду з питань виборчого законодавства.

Президент України П. Порошенко вважає питання виборів Верховної Ради України актуальним і таким, що відповідає очікуванням суспільства. У своїх виступах він закликає Верховну Раду України ввести пропорційну систему парламентських виборів за відкритими списками.

Прем’єр-міністр України А. Яценюк виступає за позачергові вибори Верховної Ради України за відкритими списками, які мають відбутися 26 жовтня 2014 р. На його думку, без зміни виборчого законодавства не можна розраховувати на оновлення складу Верховної Ради України.

З прийняттям нового закону про вибори народних депутатів в Україні повинна сформуватися справжня структурована партійна система. Про це заявила член Венеціанської комісії М. Ставнійчук. За її словами, пропорційну систему за відкритими партійними списками вже близько 15 років рекомендує ПАРЄ й інші європейські інституції. «Цей закон повинен стимулювати встановлення справжньої партійної системи, насамперед завдяки тому, що дає можливість формувати виборчі списки й партійну еліту не тільки за рахунок тієї еліти, яка живе в столиці, а значною мірою поповнювати ряди парламентарів завдяки регіональній еліті. Насправді саме в регіонах зосереджене і політичне, і економічне, і соціальне життя», – заявила М. Ставнійчук.

За її словами, в Україні сьогодні зареєстровано понад 140 партій, але більшість із них тривалий час не бере участі у виборах. Тому справжньої партійної системи в Україні досі не сформовано.

М. Ставнійчук також зазначила, що відкрита пропорційна система, на відміну від мажоритарної, в українських умовах знижує корупційну складову у виборчому процесі. «Всі розуміють, у кого є мільйони – йдуть у мажоритарні округи. У кого таких великих грошей немає – пропорційна система відкритих списків дає можливість конкурувати за допомогою знань, фаховості та входити до складу тих чи інших списків», – зауважує член Венеціанської комісії.

М. Ставнійчук також вважає, що прийняття такого закону дасть змогу переважати систему влади та налагодити тісну співпрацю Президента України з парламентом (<http://hromadskeradio.org/2014/06/11/vibori-v-parlament-mayut-proyti-za-vidkritimi-spiskami-deputati>).

В. Фесенко, український політолог, глава Центру прикладних політичних досліджень «Пента», зі свого боку вважає, що від скасування мажоритарної системи, точніше змішаної системи, виграють насамперед політичні сили, які пов'язані з популярними лідерами, з тими, хто отримав високі показники на минулих президентських виборах. Плюс, безумовно, партії, які мають більш-менш розгалужену інфраструктуру, наприклад «Батьківщина». Незважаючи на всі проблеми, їм вдалося зберегти таку партійну структуру.

Відповідно, на думку політолога, втратять ті партії, які не мають відомих лідерів. Наприклад, у Партії регіонів є криза кадрів, але в них залишилася достатньо розгалужена партійна інфраструктура. Інша річ, що ця партія переживає серйозну внутрішню кризу. Значна частина людей пішла з неї. Партія деморалізована. У них є шанс вижити, зачепитися. Усе залежатиме від того, що буде з Донбасом, чи вдасться зберегти хоча б анклав свого впливу на Донбасі та в російськомовних регіонах. Усе залежатиме від того, як швидко вони вийдуть з нинішнього клінчу. Шанси в них є, але вони в зоні ризику.

Як зауважує В. Фесенко, сьогодні найбільше відповідає суспільним настроям система з відкритими партійними списками. Але вона можлива тільки на регіональному рівні. Ця система позитивно спрацює в разі посилення внутрішньопартійної демократії. Це буде – елемент «мажоритарки» в тілі пропорційної системи.

В. Бала, директор Агентства моделювання ситуацій, між тим, вважає, що мажоритарна система – це ідея фікс команди П. Порошенка: «Вони через мажоритарну хочуть завести до парламенту людей, які будуть лояльними. Будь-якій владі потрібна “мажоритарка”. Незалежно від того, які прізвища в тих людей, які при владі». Водночас, за словами експерта, найбільш точно може відобразити настрої суспільства в парламенті пропорційна система з відкритими списками. На його думку, варто скористатися європейським досвідом та адаптувати її до нинішніх умов. Проте на національному рівні це важко зробити, можливо, на регіональному (<http://glavcom.ua/articles/21190.html>).

Директор Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва І. Бекешкіна теж вважає, що вибори в Україні повинні відбуватися за пропорційною

системою з відкритими партійними списками. «Якщо йдеться про політичний розклад, то, звісно, чисто партійні вибори. Плюс до неї, можливо, регіональні списки слід додати, тобто можливі певні варіації пропорційної системи. Якщо говорити про бажання виборців – народ хоче мажоритарну систему. Тому що люди думають, що повинна бути якась людина, до якої можна звернутися за захистом. Але я можу сказати, що одразу після виборів, коли ми проводили опитування в минулому, половина з опитаних заявили, що не знають, хто є їхнім мажоритарним депутатом. Гадаю, зараз значно менше таких», – зауважила І. Бекешкіна (<http://glavcom.ua/news/223136.html>).

Пропорційна виборча система з відкритими списками дасть змогу мінімізувати підкуп виборців та упередити спотворення результатів народного волевиявлення, вважає народний депутат від УДАРУ Р. Павленко. «Пропорційна система з відкритими списками поєднує сильні сторони пропорційної та мажоритарної системи. По-перше, це є партійна відповідальність, тобто люди розуміють, яка політична сила нестиме відповідальність. З іншого боку, за відкритих списків стає зрозумілим, хто саме присутній у списках партій, і люди розумітимуть, що там немає, наприклад, ні сепаратистів, ні корупціонерів», – підкреслює Р. Павленко. За його словами, подібна виборча система знімає більшість ризиків змішаної системи виборів.

Р. Павленко також вважає, що в наших умовах голосування за змішаною чи виключно мажоритарною системою може спотворити вибір громадян, оскільки є багато випадків підкупу виборців. Депутат зазначає, що, поки Крим залишається незаконно окупованим Росією, виборцям створять умови для голосування в Херсонській і Миколаївській областях, як це було під час президентських виборів. Крім того, за умови проведення виборів за відкритими списками можливо включення й представників півострова. «Якщо є пропорційна система, то до списків можна включити представників Криму, що забезпечить представництво місцевого населення у Верховній Раді України», – наголосив депутат (<http://www.unn.com.ua/uk/news/1369778-r-pavlenko-vibori-za-vidkritimi-spiskami-minimizuyut-spotvorenniya-rezultativ-golosuvannya>).

«Треба зберегти мажоритарну складову, як зараз», – упевнений, натомість, прихильник мажоритарної системи С. Міщенко. Хоча в разі збереження мажоритарної системи постає питання, як проводити вибори в мажоритарних округах АР Крим, яких там має бути аж 12. За збереження діючої змішаної системи виборів цю колізію в законі доведеться вирішувати, адже Україна не визнає анексії АР Крим. Із запровадженням пропорційної системи це питання легко вирішується відкриттям спеціальних дільниць у Херсонській області, як було на виборах Президента України. У будь-якому випадку, компромісу щодо поправок до виборчого закону в парламенті ще немає.

«Ми готові йти на багато змін, можливо, навіть на зменшення прохідного бар'єра з 5 до 3 %, щоб більше дрібніших партій пройшло до

парламенту», – наголосив народний депутат України та радник Президента України М. Томенко.

Ініціатори дострокових виборів також міркують про організацію голосування на Донбасі, що без завершення військових дій забезпечити неможливо. «Держава забезпечить можливість проведення виборів на території Донецької та Луганської областей. Уже сьогодні українська влада контролює 70 % території цих областей», – запевняє керівник фракції УДАРУ В. Ковальчук. Щоправда, навіть його колеги по фракції у приватних розмовах не впевнені, що до виборів бойові дії на Донбасі вдасться завершити

(http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/07/140724_elections_parliament_october_vc.shtml).

3 липня 2014 р. у рамках діяльності Громадської ініціативи «Перевибори» відбулося публічне обговорення проблем виборчого законодавства народними депутатами України, які представляють Волинську область у парламенті, представниками активних політичних партій, громадськими експертами з питань виборів, представниками волинських ЗМІ.

Як зазначив під час заходу М. Наход, «усі ми розуміємо, що парламент на сьогодні не є тим органом, який відображає реальні позиції громадян України. Це показало і голосування за так звані “диктаторські закони” 16 січня 2014 р., та блокування громадських ініціатив, які вносяться до Верховної Ради України, з боку окремих депутатів, і продовження практики кнопочаства. Крім того, ряд депутатів наразі не перебуває в Україні, тому фізично вони не можуть виконувати свої обов’язки. Окрема частина депутатів відверто підтримує сепаратистські настрої. Це все і є підставами для проведення громадської кампанії “Перевибори” та лобіювання оновлення виборчого законодавства, яке дасть змогу сформуванню дієздатніший парламент».

Новий закон України «Про вибори народних депутатів України», на думку представників ініціативи, повинен передбачати: проведення голосування за пропорційною виборчою системою з відкритими регіональними списками, зниження виборчого бар’єра для партійних списків до 3 %, прозоре фінансування виборчих кампаній партій і кандидатів, а також невідворотність покарання за порушення виборчих прав.

Голова Волинського осередку УДАРУ Н. Фірко оголосила позицію, що проведення виборів за пропорційною системою з відкритими списками дасть можливість кандидатам у депутати налагодити тісний зв’язок з виборцями, а також сприятиме виникненню здорової конкуренції всередині політичних сил у боротьбі за свій електорат.

Позицію щодо необхідності проведення дострокових парламентських виборів поділяє також представник новоствореної Партії розвитку України В. Кривович. Політик наголосив на тому, що представлена ним політична сила висловлює ідею збереження приналежності кандидата в депутати до області, яку він представляє, упровадження принципу гендерної рівності в

політиці, проведення виборів за пропорційною системою з відкритими списками та обов'язкове встановлення відповідальності за вчинення злочинів проти виборчих прав громадян.

Представник політичної партії «Вся Україна» П. Гоцалюк висловив думку, що, перш ніж переходити до реформування виборчої системи в Україні, необхідно здійснити два важливі кроки. По-перше, необхідно якнайшвидше скасувати депутатську недоторканність, що відіб'є інтерес певних політиків брати участь у виборчому процесі. По-друге, треба всіма можливими методами боротися з «депутатами-прогульниками», які, прийшовши до влади, не приховують свого небажання працювати.

Керівник ВОГО «Гендерний центр» О. Ярош зазначила, що формування регіональних відкритих списків сприятиме розвитку регіонального представництва політичних партій. Україні вкрай необхідне впровадження державного фінансування виборчих кампаній, що унеможливить вплив олігархів на кандидатів і виборчий процес у цілому.

Експерт Ю. Кресак наголосив на необхідності створення тиску з боку громадськості на владу щодо впровадження пропорційної виборчої системи з відкритими списками. Щодо зниження виборчого бар'єра, то це, на думку Ю. Кресака, може стати хибним кроком, оскільки дасть змогу дрібним політичним силам, за прикладом Комуністичної партії України, знову пройти в парламент.

Політолог Т. Літковець наголосив на необхідності скорочення складу українського парламенту з метою полегшення контролю за діяльністю народних депутатів і запропонував частіше проводити громадські слухання із суспільно важливих питань.

Виконавчий директор Центру політичного аналізу та виборчого консалтингу М. Шелеп зазначив, що бездіяльність і злочинна діяльність парламенту повинна стати головним поштовхом до його зміни. На його думку та думку присутніх на заході, перевибори – це єдиний спосіб привести до політичної відповідальності депутатів. Крім того, перевибори дають змогу оновити парламент. І зміна виборчої системи – це спроба знайти кращий спосіб його оновлення (<http://сраес.org.ua/uk/news/view/955>).

Утім, незважаючи на наявний суспільний запит на зміну виборчого законодавства, Верховна Рада України протягом майже двох місяців не наважується розглянути хоча б ті із зареєстрованих проектів (№ 4906 від 19.05.2014 р., 4906-1 від 02.06.2014 р., 4906-2 від 03.06.2014 р.), які так чи інакше передбачають пропорційну систему й преференційне голосування.

Більше того, П. Розенко вважає, що сьогодні в парламенті немає достатньої кількості голосів, щоб підтримати будь-який з виборчих законопроектів.

Питання, за якою виборчою системою можуть пройти парламентські вибори, залишається відкритим.

Можна дискутувати про переваги й недоліки кожного із законопроектів у цій ситуації. Під час дискусії, можливо, можна було б почути дійсно

раціональні аргументи, чому закриті списки кращі, ніж відкриті, або чому їх неможливо застосувати в Україні нині або чому ніколи.

Але ці законопроекти не стають предметом уваги депутатів. Як висловлюється С. Конончук, використовуючи популярний сьогодні термін, їх просто «зливають».

І так триватиме доти, доки робота над реформою виборчого законодавства незалежно від поточного моменту не опиниться в центрі уваги Президента України, Міністерства юстиції України і не набуде відкритого характеру. Перспективи того, чи станеться це до осінніх виборів 26 жовтня 2014 р., «вкриті імлою невизначеності», враховуючи, що реального часу стає катастрофічно менше.

Між тим, саме виборча система потребує прогресу. Пропорційний її характер дасть можливість представити в парламенті широку палітру політичних інтересів, а преференційне голосування відкриє виборцям можливість впливати на персональний склад депутатів, що вкрай важливо для країни, яка «прогуляла» посткомуністичну люстрацію, і держави, яка намагається навіть після Майдану в будь-який спосіб прикрити своїх «клеветів».

Як зазначає С. Конончук, безперечно, преференційне голосування не має того магічного впливу на політичний процес, який йому приписується. Так, «відкриті списки» не убезпечують від виборця, що потерпає на дріб'язковий меркантилізм. Зменшення прошарку тих, хто дає, і тих, хто бере, поєднано з дієвістю системи санкцій за підкуп і з розумінням, що дешеву гречку отримують одиниці, а розплачується за неї вся країна.

«Відкриті списки» не ліквідовують політичної корупції. Її згортання лежить у сфері реформування фінансування партій і прозорості фінансових відносин у всій державі.

«Відкриті списки» не гарантують «моральнісної стерильності» складу парламенту. Позбавлення депутатського корпусу від пороків диктується позбавленням від таких само в суспільстві.

«Відкриті списки» не рятують від фальшувань з боку комісій. Природа їхніх залежностей – у слабкості держави і виключній підконтрольності комісій партіям. Вони не замінюють собою судовий контроль і правовий характер діяльності держави.

Преференційне голосування жодною мірою не виповнює завдання демократизації виборчого законодавства загалом і роботи суспільства над собою. Але воно несе ряд переваг, яких складно досягти в будь-який інший спосіб:

- дає виборцю можливість вибору та зберігає партійну, а не дифузну основу представництва;
- обмежує вплив з боку крупних спонсорів на партію;
- стимулює більшу увагу до роботи комісій з боку самих кандидатів;
- звужує привілейоване становище верхівки партій і каталізує політичний відбір;

– сприяє професіоналізації депутатського корпусу й підзвітності його суспільству.

Без цього маленького, але принципово важливого елемента відкритості всі подальші спроби реформ у країні наражатимуться на корпоративізм уже наявних патронатно-клієнтських відносин у політичному середовищі (Конончук С. Нові виборчі правила для оновлення влади // <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/novi-viborchi-pravila-dlia-onovlennia-vladi>).

З вимогою до Президента України П. Порошенка підписати указ про оголошення дострокових виборів Верховної Ради України лише після ухвалення законів, які створюють рівні умови для участі у виборах політичних партій, обмежують вплив олігархічного капіталу на політичні партії та дають можливість виборцям зробити усвідомлений вибір, звернулася партія «Воля». Ідеться про закон про вибори за відкритими списками зі зниженням прохідного бар'єра для політичних партій до 3 %, закон про державне фінансування політичних партій і заборону політичної реклами. «В іншому випадку вибори за старими правилами перетворяться на імітацію оновлення влади та політикуму. Усі нинішні хвороби українського парламентаризму – залежність від олігархів, політична корупція, кнопкадавство, “тушки” – переповзуть до новообраної Верховної Ради України.

Нові вибори мають відбутися за новими правилами. Крім того, нинішній склад парламенту має ухвалити закон про очищення влади та ратифікувати Угоду про асоціацію з ЄС – основу реформування українського суспільства. Закликаємо виявити реальну волю до змін!» – наголошують члени партії «Воля» (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/taran/53d158e8a62d4>).

Таким чином, очевидно, що дострокові вибори народних депутатів України мають відбутися за новими виборчими правилами, які зроблять можливим якісне й реальне перезавантаження влади. Утім залишається питання: коли і який буде знайдено компроміс у парламенті щодо змін до виборчого законодавства?

Як повідомила прес-служба парламенту, 31 липня 2014 р. після завершення позачергового засідання Верховної Ради відбулася зустріч Президента, Прем'єра та спікера з лідерами депутатських фракцій і груп. За інформацією Голови Верховної Ради України О. Турчинова, під час наради йшлося про проведення дострокових парламентських виборів у 2014 р. З огляду на прийняття парламентом закону про внесення змін до Державного бюджету на поточний рік, істотне скорочення бюджетних видатків учасники зустрічі дійшли згоди щодо необхідності здешевлення виборчих процедур і зменшення у зв'язку з цим терміну проведення виборчої кампанії із 60 до 45 днів.

Було досягнуто домовленості щодо підготовки узгодженого проекту змін до виборчого закону. Домовилися також про проведення консультацій з приводу запровадження пропорційної виборчої системи з відкритими

виборчими списками, відновлення виборчих блоків як суб'єктів виборчого процесу та щодо інших виборчих процедур.

Нагадаємо, позачергові вибори до парламенту, згідно зі ст. 77 Конституції України, призначаються та проводяться в період 60 днів з дня публікації рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України. Президентський указ про дострокові вибори може з'явитися, починаючи з 27 серпня. Після виходу указу не варто очікувати якихось новацій щодо виборчого законодавства для цих виборів.

Довідково.

Мажоритарна виборча система передбачає, що результати голосування визначаються більшістю голосів виборців. Вона прийнятна для держав з розвинутою двопартійною системою та існує сьогодні у 76 країнах світу. Існують мажоритарні системи відносної та абсолютної більшості. При мажоритарній системі відносної більшості немає процентного бар'єра, який необхідний для перемоги. Переможцем вважається той, хто набрав більше голосів. Така система функціонує в США, Великій Британії, Канаді. За мажоритарною системою абсолютної більшості переможцю необхідно набрати більше половини голосів – 50 % плюс один голос.

При *пропорційній* виборчій системі виборці голосують за списки кандидатів від політичних сил. Розподіл місць у парламенті відбувається пропорційно до кількості голосів, відданих за партію чи блок. При пропорційній системі до парламенту може потрапляти будь-яка з партій, яка долає процентний бар'єр, який встановлюється, щоб відсіяти дрібні та не впливові політичні сили. Вибори за пропорційною системою проходять у 49 країнах світу, у тому числі в Іспанії, Португалії, Австрії, Швеції.

Важливим елементом пропорційної виборчої системи є типи списків, за якими відбуваються вибори. За основною класифікацією списки діляться на закриті та відкриті. При системі із закритими списками виборці голосують за готовий список від партії чи блоку та не можуть впливати на те, які саме кандидати від обраної політичної сили потраплять до парламенту. Виборчий список складає сама партія і, передбачаючи приблизно процент голосів, який вона може отримати на виборах, у верхній (прохідній) частині списку розташовуються кандидати, які, швидше за все, потраплять до парламенту.

При системі з *відкритими списками* саме виборці визначають, хто саме з обраної політичної сили увійде до парламенту – вони голосують не лише за партію, але й надають перевагу конкретним кандидатам. У результаті, до парламенту можуть потрапити кандидати, які займають останні місця в загальному списку, але за яких проголосувала більшість людей.

Існує також *змішана* виборча система, яка поєднує елементи мажоритарної та пропорційної систем: частина депутатів (або, наприклад, одна палата у двопалатному парламенті) може обиратися за мажоритарною системою, інші депутати – за пропорційною (<http://www.razom.org.ua/select>).

Існуючі системи виборів народних депутатів України, депутатів місцевих рад і сільських, селищних, міських голів на сьогодні не відповідають європейській практиці.

Зокрема, пропорційні системи з голосуванням за закриті партійні списки на загальнонаціональному рівні практикуються лише в декількох країнах (Австрія, Іспанія, Італія, Португалія), на місцевому рівні кількість таких країн є ще меншою. У переважній більшості країн Європи на законодавчому рівні закріплено різноманітні механізми персоніфікації виборчих систем: 1) застосування мажоритарної виборчої системи (Франція, Велика Британія); 2) застосування т. зв. «системи єдиного голосу, що не передається» (проміжний варіант між мажоритарною та пропорційною виборчою системою з голосуванням за відкриті списки) (Ірландія, Мальта); 3) застосування пропорційної виборчої системи з преференційним голосуванням (пропорційна виборча система з голосуванням за відкриті списки кандидатів, за якої виборець голосує не за список у цілому, а за певного кандидата в списку, черговість проходження кандидатів до складу представницького органу визначається кількістю голосів, поданих за відповідних кандидатів від партії) (Бельгія, Греція, Естонія, Латвія, Люксембург, Кіпр, Нідерланди, Польща, Словенія, Фінляндія, Швеція); 4) застосування пропорційної виборчої системи з голосуванням за напіввідкриті списки (виборець голосує не за список, а за окремого кандидата; такий кандидат вважається обраним лише за умови, якщо на його підтримку подано певну кількість голосів; кандидати, які не отримали на свою підтримку необхідної для обрання кількості голосів, проходять до представницького органу в порядку черговості, визначеної партійним списком) (Данія, Словаччина, Чехія).

У цьому контексті досить цікавим є той факт, що в країнах, які практикують пропорційні системи з голосуванням за закриті списки (Австрія, Іспанія, Італія, Португалія), голосування не проводиться в одному окрузі (як це має місце в Україні): в Австрії депутати обираються в 43 багатомандатних округах, в Іспанії – у 50 округах, в Італії – у 26 територіальних округах і чотирьох закордонних округах, у Португалії – у 22 територіальних виборчих округах. Такий підхід також можна вважати механізмом персоніфікації виборчої системи, адже збільшення кількості округів веде до зменшення кількості депутатів, які в них обираються. Таким чином, національні системи формування складу місцевих рад і парламенту можна вважати чи не найбільш закритими в Європі. Це, у свою чергу, породжує ряд негативних наслідків: 1) поширення авторитарного стилю керівництва партіями (адже саме позиції керівництва партій, а не ступінь підтримки виборців, визначають можливість обрання того чи іншого кандидата до складу представницького органу); 2) зниження якісного складу представницьких органів; 3) уповільнення або згортання партійного будівництва на місцях; 4) зрощення бізнесу і влади, поширення політичної корупції тощо. Відповідно, актуальною є потреба в персоніфікації виборчих систем, що застосовуються на парламентських виборах і виборах депутатів місцевих рад

(http://www.petropavl-rn.dp.gov.ua/OBLADM/petropavl_rda.nsf/docs/976EE30DBAEE7DA7C2257A8E003F91E6?opendocument).

І. Рудь, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. політ. наук.

Статус України як союзника США та відносини з НАТО на сучасному етапі

1 травня 2014 р. на розгляд Комітету з міжнародних відносин сенату США був переданий законопроект про запобігання російській агресії, внесений американським сенатором Б. Коркером, згідно з яким Республіка Молдова, Україна та Грузія отримують статус основних союзників США без членства в НАТО.

Проект передбачає надання статусу союзника без членства в НАТО на період, протягом якого кожна з цих країн відповідатиме заданим критеріям, з метою передачі або потенційної передачі систем оборони або послуг оборони (<http://rus.newsru.ua/ukraine/07aug2014/rasmustut.html>. – 2014. – 7.08).

За інформацією ЗМІ від 17 липня, Конгрес США прийняв у двох читаннях проект закону про запобігання агресії Росії, згідно з яким Україна, Молдова та Грузія отримують статус основних союзників США, не вступаючи в НАТО. Проект передано до профільної комісії для підготовки до прийняття в остаточному читанні, передає «Еспресо.TV». Проект рекомендує президенту США Б. Обамі збільшити взаємодію Збройних сил США із Збройними силами України, Грузії, Молдови, Азербайджану, Боснії та Герцеговини, Косово, Македонії, Чорногорії та Сербії та посилити допомогу Сполучених Штатів Америки й НАТО в забезпеченні безпеки цих країн (<http://nikvesti.com/news/politics/56233>. – 2014. – 17.07).

Також документ передбачає надання Україні у 2014 р. прямої військової допомоги на 100 млн дол. У цю суму включено протитанкове й зенітне озброєння, стрілецьку зброю, а також усе необхідне спорядження залежно від потреб України.

«Президент уповноважений забезпечити Україну всім необхідним для потреб Збройних сил України», – ідеться в акті. Серед необхідного згадується:

- протитанкова зброя і боєприпаси;
- зенітна зброя та боєприпаси;
- командна зброя;
- стрілецька зброя та боєприпаси, включаючи пістолети, автомати, гранати, кулемети й снайперські гвинтівки;
- захищені транспортні засоби;
- високомобільні багатоцільові колісні транспортні засоби;
- надувні човни;
- бронежилети;

- пристрої контролю за вогнем, шукачі діапазону, оптичні прилади, контрольно-вимірювальні прилади;
- вибухові засоби, обладнання для виявлення саморобних вибухових пристроїв;
- обладнання виявлення мін;
- прилади хімічного, біологічного, радіаційного, ядерного виявлення та обладнання для захисту від вищезгаданого;
- комунікації, логістичне, медичне, спеціалізоване обладнання та інші засоби захисту, послуги та навчання, які запрошуватиме уряд України.

Акт також передбачає передачу Україні даних розвідки США. Сюди включені дані з переміщення російської армії на території Росії та України (у Криму та на Сході України), а також інформація, яка допоможе уряду України заздалегідь запобігти провокації з російського боку. Крім того, документ розширює можливості для співробітництва між Україною та США у військовій сфері – навчання, консультації, тісна кооперація у сфері ВПК і можливість для України отримувати від США озброєння та спецтехніку, яка не призначена для експорту або отримання якої ускладнено законодавством США для третіх країн (http://rubezhnoe.org.ua/publ/status_voennogo_sojuznika_ssha_vne_nato_dlja_ukrainy_gruzii_moldovy/85-1-0-6342. – 2014. – 29.07).

Нагадаємо, «основний союзник поза НАТО» (англ. Major Non-NATO Ally або MNNA) – термін, який застосовується для позначення союзників США, які не є членами НАТО.

Статус MNNA вперше виник в 1989 р. Наявність статусу не визначається входженням країн в ті чи інші військові блоки. Першими статус MNNA отримали Австралія, Єгипет, Ізраїль, Японія і Південна Корея.

Введення подібного статусу у двосторонніх відносинах визначає пріоритетність розвитку відносин США з цими країнами, у тому числі можливість участі в спільних оборонних ініціативах, можливість проведення спільних досліджень військового характеру, участь у контртерористичних заходах, поставку обмежених видів озброєнь і спільну участь у космічних проектах.

Надання Україні статусу «союзника» США (а не члена НАТО) дає змогу їй розв'язувати проблеми, пов'язані із зміцненням обороноздатності країни, формально не відповідаючи тим вимогам, які висуваються альянсом до країн-членів НАТО. Адже вступити в НАТО й отримувати цю допомогу на правах рівноправного члена організації Україна сьогодні не могла б із двох причин: у законодавстві закріплений статус позаблокової держави; Київ має як внутрішній конфлікт, так і територіальні суперечки з іншою країною, Росією – це суперечить вимогам, що висуваються до країн, які висловили бажання стати членом НАТО. Отримавши статус союзника поза членством у НАТО, Україна, по суті, зможе отримувати від Альянсу військову допомогу, не будучи членом Альянсу.

З іншого боку, допомагаючи Україні як союзнику поза НАТО, США не беруть на себе великих зобов'язань. Якби Україна була членом НАТО, це

зобов'язувало б надати їй військову допомогу, якщо вона вступить у війну з іншою країною. Враховуючи бойові дії на Сході України та нестабільну обстановку на кордоні з Росією, Вашингтон ризикував бути втягнутим у відкриту конфронтацію з Росією, що неприйнятно для «ядерних» держав. Допомога союзнику поза блоком носить рекомендаційний характер, тобто США можуть (але не зобов'язані!) ввести свої військові контингенти на територію своїх союзників для захисту їхніх територій від зовнішньої агресії. Така допомога надається лише на період, протягом якого країна відповідатиме заданим критеріям. Тобто договір можна буде розірвати в односторонньому порядку.

Поки що керівництво США не бачить необхідності навіть у поставках зброї українській армії, не говорячи вже про введення військового контингенту. «Треба враховувати, що російська армія набагато більша української. Тому питання не в тому, чи буде в українській армії додаткове озброєння», – заявив президент США Б. Обама. При цьому він зазначив, що на сьогодні українські військові протистоять групі сепаратистів, які поступаються регулярній армії і за чисельністю, і щодо оснащення. «Якщо ми побачимо, що Росія вторглася в Україну, це, природно, інше питання, але поки ми не на цій стадії», – сказав Б. Обама (<http://fakty.ua/186013-ssha-pomogut-ukraine-s-oruzhiem-lish-posle-otkrytogo-vtorzheniya-rossii>. – 2014. – 7.08).

Подібну позицію озвучив прес-секретар Пентагону контр-адмірал Д. Кірбі, який зазначив, що США не планують постачати летальну зброю в Україну, незважаючи на прохання Києва. «Американська зброя не зможе вирішити ситуацію в Україні», – підкреслив прес-секретар американського військового відомства.

Разом з тим, за інформацією американського видання The Hill, Пентагон має намір виділити Нацгвардії України 19 млн дол. із спільного фонду Пентагону й Держдепу, призначеного для фінансування програм з навчання боротьби з тероризмом.

Пентагон також планує спрямувати в наступному році в Україну військових інструкторів для навчання українських солдат.

Згідно з цим планом, американські військові у Європі чи бійці каліфорнійської Національної гвардії навчать та екіпірують чотири роти й один штаб оперативно-тактичного управління української Нацгвардії. Для того щоб вступити в силу, цей план повинен бути схвалений у Конгресі, повідомляє Lenta.ru.

Прес-секретар Пентагону контр-адмірал Д. Кірбі заявив, що така допомога сприятиме зміцненню внутрішньої безпеки країни. За його словами, навчання мають проходити в Україні в міжнародних миротворчих центрах

(http://news.siteua.org/Украина/547305/Пентагон_выделит_Нацгвардии_Украины_19_млн_долларов. – 2014. – 4.08).

Водночас у зв'язку із ситуацією навколо України НАТО вже прийнято ряд заходів, які Альянс пояснює необхідністю забезпечення безпеки

союзників. Були посилені місії повітряного патрулювання країн Балтії, літаки з радіолокаційним обладнанням здійснюють регулярні польоти над територією Польщі та Румунії, введені додаткові кораблі НАТО в Балтійське й Середземне моря. Крім того, Альянс заявив про збільшення постійної присутності персоналу, про розширення програми навчань, зміцнення системи раннього оповіщення та посилення можливостей сил реагування.

Ряд рішень, спрямованих на посилення готовності союзників до захисту від можливої агресії, планується до ухвалення на зустрічі глав держав й урядів країн-членів НАТО, яка відбудеться на початку вересня в Ньюпорті (Уельс, Велика Британія). Про це заявив в Монсі (Франція) генеральний секретар Альянсу А. Фог Расмуссен. «Цей саміт буде поворотним пунктом – ми прийнемо план дій, спрямований на посилення нашої готовності в мінливому світі. Ми збільшимо сили, які нам потрібні... НАТО має швидко реагувати на будь-який виклик – новий чи старий, на Сході чи Заході. Це – амбіційні плани», – заявив генсек Альянсу.

А. Фог Расмуссен також висловив сподівання, що на саміті держави-члени Альянсу візьмуть зобов'язання збільшити оборонні бюджети.

Генсек НАТО зазначив, що джерелом цих планів є конфлікт між Україною та Росією, а також дії терористів на Донбасі, які вже призвели до катастрофи пасажирського Boeing. «Ми перебуваємо у вирішальному моменті історії ... Нині російська агресія проти України і злочин з рейсом МН17 чітко вказали, що конфлікт в одній частині Європи може мати трагічні наслідки для всього світу. НАТО залишається відданим захисту всіх союзників від будь-якої загрози», – підкреслив він.

У свою чергу британський прем'єр Д. Кемерон, який також відвідав Монс, підтвердив наміри НАТО прийняти рішення щодо України. «Перше (рішення Альянсу) – це відповідь НАТО на російсько-українську кризу. У той час як Росія дестабілізує Україну й незаконно анексувала Крим, Альянс сфокусувався на гарантіях нашим східним союзникам (зокрема, Україні). Я підтримую план Брідлава (командувач об'єднаними силами НАТО в Європі) посилити штаб-квартиру НАТО в Польщі, підготувати постачання й обладнання та призначити ряд навчань для того, щоб чітко показати, що нас не залякає агресивна поведінка Росії. Ми повинні гарантувати, що НАТО готове швидко відповісти на будь-яку загрозу проти будь-якого союзника», – заявив він (<http://nikvesti.com/news/politics/57101>. – 2014. – 5.08).

На тлі посилення напруження на Сході України цілком логічним став візит 7 серпня до Києва генерального секретаря НАТО А. Фог Расмуссена та його зустрічі з керівництвом держави.

Так, під час зустрічі з Президентом України П. Порошенком А. Фог Расмуссен підкреслив, що, згідно з рішенням Бухарестського саміту 2008 р., НАТО залишає двері відкритими для України і визнає, що кожна країна має право на самовизначення. «Сьогодні в Україні діє закон, який визначає її позаблоковий статус. Ми це поважаємо. Якщо Україна вирішить змінити цей закон, ми також будемо поважати», – цитує А. Фог Расмуссена прес-служба Президента України.

У відповідь П. Порошенко звернув увагу А. Фог Расмуссена на те, що в результаті подій останніх місяців серед українців спостерігається значне зростання кількості прихильників євроатлантичного курсу України, що не можна не враховувати в перспективі.

Співрозмовники детально обговорили питання поглиблення подальшого співробітництва в контексті формування порядку денного засідання Комісії Україна – НАТО, яке відбудеться вже через чотири тижні, і внесення українського питання в декларацію саміту НАТО, який відбудеться в Уельсі (Велика Британія) 4–5 вересня 2014 р. (<http://evroua.com/nato-zalishaye-dveri-vidchinenimi-dlya-ukraini>). – 2014. – 7.08).

Спільні кроки, спрямовані на подальше поглиблення співпраці України з Альянсом було обговорено під час зустрічі генерального секретаря НАТО з Прем'єр-міністром України А. Яценюком. Про це повідомляє «Урядовий портал». «Ідеться, зокрема, про взаємодію в рамках інструменту річних національних планів, а також використання заснованих НАТО нових трастових фондів на підтримку обороноздатності України за напрямками матеріально-технічного забезпечення, системи управління та зв'язку, кібернетичного захисту, а також соціальної адаптації звільнених у запас військовослужбовців», – ідеться в повідомленні.

А. Яценюк відзначив важливість координації спільних зусиль для подолання загрози європейській безпеці, яку представляє російська агресія проти України. Глава уряду також привітав активну позицію Альянсу, яка засуджує анексію Росією Криму та агресивні дії на Сході України.

А. Яценюк і генсек НАТО відзначили важливість прийняття додаткових заходів реагування на розвиток ситуації в Україні за підсумками майбутнього саміту Альянсу, який відбудеться 4–5 вересня у Великій Британії (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247507936&cat_id=244276429). – 2014. – 7.08).

У Росії можливе рішення влади США, як і активізацію співробітництва Україна – НАТО сприймають різко негативно. Там вважають прийняття закону спробою тиску Конгресу на виконавчу владу, адже зовнішньою політикою займається президент. Крім того, експерти РФ упевнені, що отримання Києвом статусу основного союзника означатиме, що інші країни Північноатлантичного альянсу почнуть відкрито поставляти озброєння й техніку українській армії, яка проводить операцію на Південному сході України.

Примітно, що новий закон дасть право президенту США збільшити співробітництво Збройних сил США із Збройними силами України, Грузії, Молдови, Азербайджану, Боснії та Герцеговини, Косово, Македонії, Чорногорії та Сербії і значно посилити допомогу Сполучених Штатів Америки в забезпеченні безпеки цих країн. Завдяки цьому США фактично сформували в Європі власну геополітичну вісь від Балкан до Кавказу.

Один з ініціаторів встановлення військового партнерства США й України заступник голови Адміністрації Президента В. Чалий вважає, що

надання Україні спеціального статусу союзника США поза НАТО дасть змогу посилити національну безпеку країни. «Якщо це відбудеться, то стане проривом. Адже ядерна держава буде поставляти нам без обмежень усе те, що потрібно», – заявив політик.

Не настільки оптимістичний у своїх оцінках співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної політики Центру ім. О. Разумкова О. Мельник, який заявляє, що ухвалення законопроекту про союзництво США й України не дасть негайного ефекту. «На остаточне узгодження документа буде потрібно кілька місяців, він повинен пройти всі бюрократичні етапи як з одного, так і з іншого боку. До цього часу АТО, сподіваюся, завершиться», – сказав експерт у коментарі FaceNews.

Він також зазначив, що співпраця у військовій сфері між США й Україною існувала й раніше. «Практично щороку Штати поставляли нам бронезилети, каски, іншу продукцію військового призначення на суму до 20 млн дол., тепер нас чекає розширення співробітництва, причому ми будемо не тільки купувати зброю, американці зможуть надавати якусь частину на безоплатній основі», – уточнив О. Мельник (<http://www.facenews.ua/articles/2014/242228/ua/articles/2014/242228>. – 2014. – 29.07).

До однозначно позитивних наслідків набуття цього статусу слід віднести те, що з країнами, які отримали цей статус, США за законом підтримують тісніші зв'язки у військово-технічній сфері, їм легше здобувати американську зброю та спорядження, а їхніх офіцерів з радістю приймають на навчання та стажування у військові ВНЗ на території США. Крім того, Вашингтон підкидає союзникам позики й кредити на придбання вживаної, але все ще сучасної бойової техніки, а часом просто дарує її особливо нужденним.

До нейтральних наслідків наразі слід віднести те, що американці й так надають військову та технічну допомогу різним країнам, ніякого особливого статусу для цього не потрібно. Хоча, звичайно, MNNA дає можливість прискорити процес й уникнути ряду перешкод бюрократичного характеру. Крім того, цей статус ніяк не впливає на безпеку тієї чи іншої країни: ним володіють цілком благополучні Австралія і Японія, неспокійні Ізраїль та Йорданія, а також освоєні терористами Афганістан з Пакистаном. Крім того, США не вимагають від своїх союзників поза НАТО битися з ними в Іраку, наприклад, але й не обіцяють прямої військової допомоги, тобто відправки своїх солдат на допомогу союзникам. Простіше кажучи, союзництво виходить значною мірою декларативним.

Однак слід враховувати, що на сьогодні жодна з 15 країн, які раніше отримали статус MNNA, не стала членом НАТО. Для європейської країни на кордоні з Росією цей статус ризикує обернутися своєрідним дипломатичним «гетто», з якого дуже складно буде вибратися. З різних причин далеко не всі на Заході так уже й прагнуть приєднати Україну до Північноатлантичного альянсу. І тут статус «союзника США», який особливо ні до чого не зобов'язує, цілком може стати виходом із ситуації: Києву раз за разом

відмовлятимуть у повноцінному членстві в НАТО, утішаючи вже наявним статусом. Крім того, у багатьох країнах, де сильні антиамериканські настрої, MNNA служить різним екстремістам документальним доказом залежності своїх урядів від США. Логіка тут така: «Вони – маріонетки Вашингтона. Навіть довідка мається» (<http://glavnoe.ua/news/n185727>. – 2014. – 31.07).

Отже, у підсумку отримання Україною статусу союзника США поза НАТО в короткостроковій перспективі може обернутися швидкими постачаннями порівняно сучасного й недорого американського озброєння, а також дасть змогу керівництву країни оголосити про успіх у «важливому дипломатичному досягненні». У довгостроковому ж плані ніяких особливих преференцій цей статус не дасть. Більше того, існує небезпека, що він завадить інтеграції України в НАТО, зупинивши цей процес на півдорозі. На сьогодні офіційний Київ прийме тактичне рішення, прийнявши цей статус. Про стратегію можна буде задуматися вже після завершення війни на Сході України.

Економічний ракурс

С. Кулицький, старш. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. екон. наук

Сучасні загрози національній економічній безпеці України

(Закінчення. Початок у попередньому номері).

3. Фінансові загрози національній економічній безпеці

Важливе місце серед загроз національній економічній безпеці України посідають загрози фінансового характеру внутрішнього та зовнішнього порядку, як то: зростання інфляції, державного та зовнішнього боргу, значна девальвація національної валюти, суттєве погіршення стану платіжного балансу України тощо. Наприклад, за прогнозом голови Національного банку України (НБУ) В. Гонтаревої, у 2014 р. під впливом девальвації гривні та підвищення регульованих тарифів інфляція в Україні може прискоритися до 17–19 %. А у 2015 р. інфляція у нашій країні буде менше 10 %. Водночас міжнародне рейтингове агентство Standard&Poor's прогнозує в Україні у 2014 р. інфляцію на рівні 15 %, у 2015 р. – 8 %, у 2016 р. – 7 % і у 2017р. – 6 %. Європейський банк реконструкції та розвитку прогнозує інфляцію в Україні у 2014 р. на рівні 14,4 %, а Міжнародний валютний фонд прогнозує цього року в Україні інфляцію в 16 %.

Через вплив низки соціально-економічних чинників, частина з яких буде розглянута нижче, в Україні до кінця цього року вже не варто очікувати на зростання реального (а не номінального) споживчого попиту. А це означає, що споживчий попит не виступатиме у ролі каталізатора інфляції в Україні. По суті, показник інфляції в Україні цього року визначатиметься

рівнем інфляції витрат. Остання залежатиме від курсу долара США, і відповідно інших вільноконвертованих валют (ВКВ), та цін імпортованих товарів. Звичайно, зменшення попиту на імпортовані товари в Україні певною мірою тягне за собою і скорочення попиту на ВКВ, насамперед на долар США, курс якого цього року вже значно зріс.

Щоправда, як вважають оглядачі деяких ЗМІ, у подальшому очікувати на значну девальвацію гривні й, відповідно, зростання курсу американського долара не варто. Вони звертають увагу на те, що «на думку НБУ, вплив подешевшення гривні на рівень цін вичерпується, тож падіння споживання надалі малоімовірне» (*Український тиждень*. – 2014. – № 28. – С. 25). Утім, як заявив міністр О. Шлапак під час погоджувальної ради депутатських груп і фракцій у Верховній Раді 21 липня, Міністерство фінансів заклало в поправках до державного бюджету на поточний рік середній курс 12 грн/дол., тоді як раніше виходили з того, що курс долара буде під кінець року 10,5 грн. За його словами, це автоматично призводить до збільшення видатків на обслуговування державного боргу й формує бюджетний розрив у розмірі 31 млрд грн. Такий прогноз видається цілком імовірним, оскільки останнім часом котирування на міжбанківському ринку валют регулярно перебуває в межах 11,60–11,80 грн/дол. Та й очікувати на якесь карколомне зростання надходжень ВКВ в Україну, що значно перевищуватиме усталені останнім часом тенденції, доволі проблематично.

Водночас фінансові загрози національній безпеці, насамперед зовнішні, знаходять своє відображення у відповідних статтях платіжного балансу України. Так, майже протягом останнього десятиріччя Україна мала негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами, пов'язане, насамперед з випереджаючими темпами зростання вартості імпорту товарів порівняно з їх експортом. Утім, не виключено, що найближчим часом ситуація у цій сфері може доволі радикально змінитись. Так, за даними Держаної служби статистики, у січні – квітні 2014 р. сальдо української зовнішньої торгівлі товарами (без урахування тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим і м. Севастополя) стало позитивним і сягнуло 350,6 млн дол. США. Таке сталося оскільки в січні – квітні 2014 р. вартість експорту українських товарів скоротилася на 7,3 % порівняно з відповідним періодом минулого року, тоді як вартість імпорту товарів в Україну цього року зменшилася на 22,1 %. Причому, що стосується української зовнішньої торгівлі послугами, то вона за рахунок значних обсягів експорту послуг всіх видів транспорту, особливо трубопровідного, традиційно мала позитивне сальдо. Тому є доволі вагомим підстави вважати, що у 2014–2015 рр. значення такої важливої складової платіжного балансу України, як сальдо української зовнішньої торгівлі товарами і послугами буде позитивним. Хоча, у зв'язку з радикальною зміною раніше усталеного тренду цього показника, спрогнозувати абсолютну величину цього позитивного сальдо поки не видається можливим.

Причому зі скороченням обсягів імпорту товарів і послуг в Україну цей канал відпливу валютних коштів за межі України втратив, по-суті, свою роль

одного з визначальних чинників формування обмінного курсу гривні. На ключові позиції вийшли операції з капіталом та фінансові операції, що є складовою платіжного балансу України.

Фінансовий рахунок платіжного балансу останнім часом, у цілому, поліпшився. Зокрема, у травні відбулися доволі важливі зміни позитивного характеру: надходження вільноконвертованих валют в Україну перевищили відтік ВКВ за кордон. Щоправда, сталося це, насамперед, за рахунок надходження в Україну іноземних середньо- і довгострокових кредитів та продажу облігацій. А основним реципієнтом цих потоків був державний сектор. Такий напрям фінансових потоків з-за кордону в травні обумовлений стабілізацією влади в Україні та проведенням президентських виборів. Тобто Українську державу знову фактично було визнано відповідальним позичальником. У травні завдяки надходженню першого траншу кредиту stand by Міжнародного валютного фонду в обсязі 3,19 млрд дол. міжнародні резерви України зросли на 21,6 % і на 7 травня становили 17,3 млрд дол.

А 18 липня в ЗМІ з'явилися повідомлення, що місія Міжнародного валютного фонду має намір рекомендувати раді директорів МВФ виділити Україні другий транш кредиту stand by на суму 1,4 млрд дол. Про це на прес-конференції повідомив глава місії МВФ в Україні М. Георгієв. За його словами, затвердження радою директорів МВФ перегляду програми відбудеться до вересня (за іншою інформацією – наприкінці липня – початку серпня).

Що ж стосується вітчизняної банківської системи, то вона на той момент уже втратила значні суми своїх активів. Адже, як зазначають оглядачі ЗМІ, «скорочення кредитування, спричинене зменшенням депозитної бази, та вплив коштів за кордон призвели до того, що в І кварталі 2014 р. валове накопичення основного капіталу знизилося на 19 % у постійних цінах, а загальні інвестиції в економіку (основний та оборотний капітал) у номінальному вираженні впали на 53 %, до 18 млрд грн. Якби ця тенденція тривала, то падіння економіки було б дуже глибоким і цього року не завершилося б» (*Український тиждень. – 2014. – № 28. – С. 25*).

Таким чином саме підтримка МВФ у цьому році, особливо в III кварталі, стає одним з вирішальних чинників стабілізації фінансової ситуації в Україні. Утім, ситуація ця залишається вельми складною. Мабуть, саме тому Міжнародний валютний фонд підвищив прогноз загального фіскального й квазіфіскального дефіциту України на рівні 10,1 % у 2014 р., тоді як раніше він очікувався на рівні 8,5 %. А у 2015 р. об'єднаний фіскальний і квазіфіскальний дефіцит прогнозується на рівні 5,8 % ВВП порівняно з попередніми цільовим показником у 6,1 %. МВФ також вважає, що валові резерви НБУ будуть приблизно лише на 3,4 млрд дол. нижче, ніж передбачалося програмою до кінця 2015 р. Разом з тим співвідношення зовнішнього боргу до ВВП сягне на 7 відсоткових пункти більш високого значення, ніж передбачалося програмою на кінець 2015 р.

Узагалі, треба визнати, що очікування щодо зростання загального фіскального й квазіфіскального дефіциту, і насамперед дефіциту державного

бюджету України у 2014 р., є цілком обґрунтованими. Адже, з одного боку, через складні соціально-економічні умови в країні нині існують доволі серйозні проблеми з наповненням доходної частини державного бюджету. А, з іншого боку, через ті ж таки воєнні дії на Донбасі, потоки біженців з Криму й Донбасу та додаткові потреби у коштах на відновлення зруйнованих на Донбасі житла, об'єктів соціальної та виробничої інфраструктури не менш гостро постають питання вибору статей бюджету, де скорочення видатків буде найменш болючим для вітчизняної економіки й суспільства в цілому. Адже, як, наприклад, заявив міністр фінансів України О. Шлапак під час погоджувальної ради депутатських груп і фракцій у Верховній Раді, на проведення антитерористичної операції на Донбасі необхідно близько 1,5 млрд грн на місяць. При цьому Міністерство фінансів України оцінює потребу в коштах на обороноздатність країни у 9,1 млрд грн до кінця 2014 р.

При цьому визначальним для програми МВФ, на думку фахівців цієї міжнародної організації, є припущення, що в наступні місяці конфлікт на Сході України почне згасати. Адже значне продовження кризи, вважають вони, буде серйозно впливати на можливості керівництва України реалізувати програму МВФ без істотного збільшення зовнішньої підтримки на адекватних умовах.

Мабуть, на аналогічних припущеннях базують свої прогнози й інші західні експерти. Так, міжнародне рейтингове агентство Standard&Poor's прогнозує, що бюджетний дефіцит України в поточному році становитиме до 11 % ВВП, у 2015 р. – 7,5 % ВВП, у 2016 р. – 5 % ВВП, а у 2017 р. – 4 % ВВП. Рейтингове агентство також очікує, що дефіцит поточного рахунку платіжного балансу України у 2014 р. становитиме 2,8 % ВВП, у 2015 р. – 4,6 % ВВП, у 2016р. – 5,8 % ВВП, а у 2017 р. – 5,9 % ВВП. А загальний обсяг державного боргу до кінця 2014 р. становитиме 60,1 % ВВП, до кінця 2015 р. – 62,7 % ВВП, 2016 р. – 62,9 % ВВП, а до кінця 2017 р. – 58,7 % ВВП.

Водночас рейтингове агентство Standard&Poor's поліпшило прогноз рейтингу «ССС» України до стабільного з негативного. Прогноз із короткострокового рейтингу «В-» було також покращено до стабільного. При цьому оглядачі ЗМІ наголошують, що рейтинг «ССС» присвоюють емітентам, для яких існує ризик дефолту протягом найближчих 12 місяців. Таким чином, українським підприємцям та державі найближчим часом не варто очікувати на дешеві приватні іноземні позики. Ціни на такі фінансові ресурси будуть доволі високими.

Таким чином, найпотужнішого безпосереднього впливу фінансових загроз на національну економічну безпеку України слід очікувати протягом поточного – першої половини наступного року. І це, звичайно, за умови, що в наступні місяці конфлікт на Сході України почне згасати. У подальшому ж основними генераторами фінансових загроз національній економічній безпеці, мабуть, будуть зростання дефіциту поточного рахунку платіжного балансу України й великий загальний обсяг державного боргу.

4. Соціальні загрози національній економічній безпеці

Серед соціальних загроз національній економічній безпеці насамперед

треба згадати про загрози, які несе у собі нинішня надзвичайна дестабілізація ситуації на Донбасі. Так, аналіз повідомлень ЗМІ дає підстави для висновків, що частина біженців не повернеться назад, навіть після припинення бойових дій у цьому регіоні. Причому, як наголошують оглядачі, серед цієї категорії біженців вельми висока частка представників малого й середнього бізнесу та кваліфікованих найманих працівників (програмісти, інші працівники ІТ-індустрії тощо). З цього робиться висновок, що Донбас очікує гуманітарна катастрофа, економічний спад й злидні (*Новое время страны. – 2014. – № 5. – С. 32–34*).

Такі припущення зовсім не безпідставні. Хоча достеменно нині визначити ймовірність найбільш песимістичного варіанту перебігу подій нині технічно важко. Утім, враховуючи питому вагу Донбасу в господарстві та політиці нашої держави, цей напрям соціальних загроз із часом може виявитися вельми помітним у масштабах всієї національної економіки.

Узагалі, вимушена міграція населення з Криму і, особливо, з Донбасу може вести до формування певних дисбалансів на українському ринку праці як у галузевому, так і в регіональному плані. Як зазначила міністр соціальної політики України Л. Денисова, попри наявність 22 тис. місць для вимушених переселенців з Донбасу й, почасти – із Криму, наприклад, у Черкаській області, значна частина переселенців їде до Києва та Львова. І це зрозуміло, оскільки переселенці цілком обґрунтовано вважають, що у великих містах їм, насамперед, буде легше знайти роботу, облаштувати дітей у школу чи дитячий садочок, налагодити побут своєї родини. Утім, така цілком раціональна з особистого погляду логіка в процесі своєї трансформації на колективних (групових) засадах призводить до доволі нераціональної масової поведінки.

Наслідком цього може бути:

- загострення диспропорцій попиту та пропозиції робочої сили на локальних і, навіть, регіональних ринках праці;
- посилення тонізації локальних і регіональних ринків праці та української економіки в цілому;
- посилення диспропорцій у навантаженні на об'єкти соціальної інфраструктури, що знизить ефективність її функціонування;
- додаткові складнощі в управлінні соціальною сферою України, що негативно позначиться на якості керування нею.

Крім соціально-психологічних втрат зазначені процеси завдаватимуть і збитків вітчизняній економіці. Зокрема, унаслідок імовірного посилення тінізації вітчизняної економіки державний та місцеві бюджети недоотримають певних сум податкових надходжень. Тіньова зайнятість також посилюватиме диференціацію доходів населення України та може сприяти формуванню нераціонального попиту на ринках товарів, послуг і, особливо, – валюти.

Останнє підштовхуватиме вгору курс долара США, євро та інших вільноконвертованих валют до української гривні. Утім, для розкручування панічного попиту на вільноконвертовану валюту з боку населення потрібна

ще доволі значна девальвація гривні. Але, як зазначають вище, основна девальвація гривні цього року вже відбулась. Тому й значних сплесків попиту на американський долар та інші вільноконвертовані валюти з боку населення України цього року, мабуть, очікувати не варто.

Щоправда, цьогорічна девальвація гривні вже запустила маховик інфляції витрат. А це тягнучиме за собою зменшення реальних доходів населення. У результаті, структура попиту населення України на товари й послуги спрощуватиметься, а рівень попиту, – якщо не знижуватиметься, то й зростатиме не набагато. Причому за рахунок підвищення цін можуть зростати, насамперед, вартісні показники попиту, тоді як попит населення на товари й послуги в натуральному (фізичному) обчисленні може й не надто збільшитись, а щодо деяких товарів та послуг, особливо імпортного походження, навіть зменшитись.

Відкритим також залишається питання як швидко зможе відновитися споживчий попит на Донбасі, який почав скорочуватися під впливом дестабілізації соціально-політичної й економічної ситуації у цьому регіоні. Так, обсяг обороту роздрібною торгівлі в Донецькій області у травні поточного року скоротився порівняно з попереднім місяцем на 15,1 %. Щоправда, у червні обсяг обороту роздрібною торгівлі в Донецькій області зріс на 7,2 % порівняно з травнем, хоча й залишався на 9 % нижчим, ніж у квітні, коли він був на найвищому рівні за першу половину 2014 р. У Луганській же області обсяг обороту роздрібною торгівлі вже у квітні 2014 р. зменшився порівняно з попереднім місяцем на 11,1 %, у травні – ще на 15,6 %, а у червні – аж на 23,2 %.

Зазначені розбіжності в динаміці торгівлі Донецької та Луганської областей пояснюються такими причинами. По-перше, рівень доходів у Донецькій області вищий, а відтак більші обсяги споживчого попиту й різноманітніша його структура. У результаті роздрібна торгівля в Донецькій області має більший «запас міцності», ніж у Луганській. По-друге, безпосередні бойові дії у червні в Донецькій області охоплювали меншу територію, ніж у Луганській, і до того ж не вражали основних торгових центрів Донеччини. Тому споживчий попит на Донеччині в цілому мав коливальний характер, а місцеву роздрібну торгівлю, насамперед, лихоманило.

У Луганській же області інтенсивні бойові дії у червні охопили більшу територію, ніж у Донецькій. І луганчани, маючи, у цілому, нижчі за донеччан доходи протягом II кварталу 2014 р., усталено скорочували своє споживання та спрощували його структуру, зосередившись, насамперед, на придбанні найбільш необхідних у повсякденному житті товарів. Це, відповідним чином, позначилось і на обсягах обороту роздрібною торгівлі в Луганській області, які у II кварталі цього року стабільно скорочувались. Узагалі, нинішня динаміка споживчого попиту в Луганській області являє собою, по суті, модель цього процесу за умов поширення бойових дій та радикальної дестабілізації ситуації в регіоні.

Достеменно зауважимо, що обсяг обороту роздрібною торгівлі в цілому

по Україні в першому півріччі поточного року навіть у номінальному обчисленні скоротився порівняно з аналогічним періодом минулого року на 2,5 %. Реальне ж скорочення обороту роздрібної торгівлі, з урахуванням цього річної інфляції та девальвації гривні, було відповідно ще більшим. Відповідно скоротився й реальний споживчий попит в Україні, що є тривожним симптомом загрози стагнації та спаду вітчизняної економіки.

Водночас динаміка доходів державного бюджету в першій половині поточного року й, особливо, у II кварталі, коли ці доходи скорочувалися від місяця до місяця, показує, що можливості фінансування соціальних видатків державного й місцевих бюджетів цього року будуть вельми обмеженими. З урахуванням прогнозу інфляції в Україні, можна припустити скорочення реального споживчого попиту і з боку тих верств населення України, основними доходами яких є ті чи ті форми соціальної допомоги, насамперед пенсіонерів.

Таким чином є вельми вагомими підстави для припущення, що у разі подальшого ускладнення й погіршення економічної ситуації в Україні (а таке цілком імовірно у разі продовження «гібридної війни» Росії проти нашої держави) в цілому буде слабшати й реальний споживчий попит населення на товари і послуги. Відповідним чином послаблення споживчого попиту населення України на товари й послуги зменшить роль цього чинника як каталізатора розвитку вітчизняної економіки.

Щоправда, більша частина населення України, мабуть, не усвідомлює всіх тих загроз національній економічній безпеці, які містять у собі більш песимістичні варіанти розвитку ситуації в нашій державі. Так, у червні 2014 р. споживчі настрої населення в Україні поліпшилися до найвищого рівня, починаючи із січня. Про це свідчать дані дослідження споживчих настроїв в Україні, яке щомісяця здійснює компанія GfK Ukraine. Порівняно до попереднього заміру у квітні індекс споживчих настроїв (ІСН) зріс за співставною вибіркою 16–59 років на 7,7 пункту за рахунок поліпшення короткострокових економічних очікувань громадян. Як зазначається в повідомленні цієї компанії, на фоні кращих очікувань розвитку економіки впродовж найближчого року істотно зросли індекс очікуваних змін особистого матеріального становища та індекс доцільності робити великі покупки. «Поступова стабілізація політичної ситуації після інаугурації нового президента та зменшення загрози повномасштабної війни сприяли поліпшенню економічних очікувань громадян. Водночас слабка динаміка поточного матеріального становища стримує зростання внутрішнього попиту», – коментують аналітики GfK Ukraine.

З наведеного можна зробити висновок, що населення більш оптимістично оцінює перспективи розвитку української економіки й відповідно оптимістичніше налаштоване щодо свого майбутнього, ніж оцінює своє сьогодення. Однак, як показує відносно нещодавня вітчизняна історія (на прикладі спочатку ейфорії, а потім зневіри електорату Півдня та Сходу України після перемоги В. Януковича на президентських виборах у 2010 р.), економічні оцінки населення, а, відтак, і його економічна поведінка

може доволі швидко радикально змінюватись. Тому й не можна виключати, що у разі погіршення в подальшому матеріального становища населення України зміняться на більш негативні і його очікування щодо перспектив розвитку вітчизняної економіки. А це, у свою чергу, може негативно позначитися на рівні й структурі споживчого попиту, попиту на вільноконвертовану валюту, динаміці заощаджень тощо. Зміна економічних очікувань населення на більш негативні, через систему зворотних зв'язків, може відповідно негативним чином позначитися на національній економічній безпеці Української держави, стійкості вітчизняної економіки.

Важливим чинником, що може генерувати соціальні загрози національній економічній безпеці, є стан ринку праці в державі. Як зазначив заступник міністра економічного розвитку й торгівлі А. Максютя, безробіття в Україні за підсумками 2014 р. прогнозується на рівні 8 %, можливо, більше. За його словами, ситуація із зайнятістю й рівень безробіття в країні залежатиме від ситуації на Сході, дій Російської Федерації й економічної ситуації в Україні цілому.

Утім, оскільки в Україні вже у 2013 р. рівень безробіття (обчислений за методологією Міжнародної організації праці (МОП) становив для всього населення 7,2 %, у тому для населення працездатного віку – 7,7 %, то існує доволі висока ймовірність того, що за підсумками поточного року рівень безробіття в Україні перевищить згадуваний вище заступником міністра показник у 8,0 %. І це, зокрема, значною мірою пов'язано зі зростанням так званого «структурного безробіття», у тому числі й через нинішню кризу на Донбасі. Як зазначають деякі ЗМІ, «якщо у масштабах країни кількість вакансій зменшилася на чверть, то в Донецькій і Луганській областях – удвічі. Людям, які мігрують зі Сходу на Південь і Захід країни, окрім житла, необхідна робота. Однак, як зазначають у дослідному центрі Headhunter, якщо з налагодженням побуту все більш-менш успішно (респект волонтерам та небайдужим громадянам), то з робочими місцями для біженців складніше. Специфіка східних регіонів така, що там переважають професії вузьких промнапрямів – шахтарі, металурги, машинобудівники тощо, на які немає попиту в Центрі й на Заході країни. Ситуація ускладнюється тим, що в цих спокійних регіонах у зв'язку з економічним спадом попит на персонал обслуговування домогосподарств, що не потребує кваліфікації, – садівників, гувернанток, няньок, доглядальниць – упав. За інформацією кадрового центру «Моя робота», у більшості міст і сіл центральних та західних регіонів на такі вакансії, яких раніше було вдосталь, заявок останнім часом практично немає» (*Дзеркало тижня. – 2014. – № 26. – С. 10*).

Таким чином, від того як довго криза на Донбасі перебуватиме саме в гострій фазі багато в чому залежатиме, чи буде зростати «структурне безробіття» та загальний рівень безробіття в Україні. У свою чергу зростання безробіття в Україні, крім негативних наслідків суто соціального характеру, також негативно впливатиме на споживчий попит у нашій державі й на динаміку вітчизняної економіки в цілому.

Однак, із позицій забезпечення національної безпеки України,

надзвичайно важливе значення має не лише загальний стан ринку праці, а й зайнятість у його окремих сегментах. За нинішніх умов надзвичайно важливого значення набуває зайнятість у сфері оборонно-промислового комплексу (ОПК), особливо коли це стосується найбільш кваліфікованих кадрів. Адже Росія налаштована переманювати до себе потрібних їй українських фахівців. Так, член-кореспондент російської Академії військових наук полковник Е. Родюков вважає, що для прискорення процесу імпортозаміщення й проведення нових видів військової продукції необхідно залучати в Росію українських фахівців. «Володимир Путін вже говорив, що Росія готова прийняти в себе українських фахівців ОПК, якщо вони забажають переїхати», – зазначає експерт. Він наголошує на тому, що російський президент особисто пообіцяв, що українські інженери «одержать і гідну заробітну плату, і житло».

Тому Українській державі для протидії такого типу соціальних загроз національній безпеці в цілому (а не лише її економічній складовій) необхідно, насамперед, забезпечити конкурентоспроможну оплату й інші умови праці працівників вітчизняного ОПК порівняно з аналогічними пропозиціями з боку Російської Федерації. Звичайно, це не виключає інших заходів організаційного, правового та іншого характеру, які, утім, не є предметом цього аналізу.

Таким чином, за нинішніх умов соціальні чинники в Україні генерують доволі вагомі реальні та потенційні загрози національній економічній безпеці.

5. Інформаційно-психологічні загрози національній економічній безпеці

Вельми вагомий вплив на національну економічну безпеку, особливо за нинішньої нестабільної ситуації в Україні, справляють інформаційно-психологічні чинники. Великого значення їм надає й російська сторона у своїй «гібридній війні» проти нашої держави. Вітчизняні ЗМІ доволі часто акцентують увагу аудиторії на, по суті, ворожій щодо України діяльності російських телеканалів на території самої ж Росії. Утім, відключення російських телеканалів на більшій частині території України мінімізує цей канал впливу російської пропаганди на громадян України взагалі й на їх економічну поведінку, зокрема.

Однак машина російської пропаганди вдається й до інших прийомів інформаційно-психологічного впливу на різні цільові аудиторії з тим щоб через відповідну зміну їх поведінки впливати на формування сценаріїв розвитку української економіки, вигідних для російської влади. Так, екс-міністр фінансів РФ О. Кудрін на засіданні Комітету громадських ініціатив у другій половині червня цього року розповів про збитки, які очікують на Україну через погіршення відносин з Росією. Такі збитки України росіяни оцінюють у 33 млрд дол. США на рік. Однак керівник аналітичного департаменту компанії Spadvisors В. Ваврищук вважає, що зазначені потенційні втрати української економіки через конфлікт із Росією перебільшено принаймні в 4–5 разів, якщо не більше.

Причому вітчизняний експертний аналіз структури збитків української економіки в доповіді О. Кудріна показує надзвичайно високу тенденційність російських оцінок. Наприклад, О. Кудрін стверджує, що через погіршення двосторонніх відносин Україна щорічно недотримуватиме російських інвестицій на суму у 2 млрд дол. США. Зі свого боку В. Ваврищук наголошує, що загальний обсяг російських інвестицій в економіку України становив на кінець I кварталу 2014 р. 3,5 млрд дол. Навіть якщо допустити, що така ж сума російських інвестицій прийшла з Кіпру, одержуємо 7 млрд дол. Очевидно, що ні про який приплив у розмірі 2 млрд дол. США щорічно мова йти не може.

Також О. Кудрін заявляє, що Україна через погіршення відносин з Росією може втратити доходи на суму 11–13 млрд дол., які українські трудові мігранти заробляють у Росії та відправляють на батьківщину. Однак, за інформацією Національного банку України, минулого року українські трудові мігранти в усіх (!) країнах світу заробили 8,5 млрд дол. США, у тому числі у Росії – 2,7 млрд дол. Як то кажуть – коментарі зайві.

Нарешті, на думку О. Кудріна, найбільш відчутна втрата для нашої держави – зниження експорту українських товарів до Росії та Митного союзу. Мовляв, знайти інших зовнішніх покупців на свою продукцію, надлишкову на внутрішньому ринку, Україні буде вкрай складно. Тому тут сумарні втрати України можуть досягти 15 млрд дол. При цьому для країн Митного союзу не важко буде знайти заміну більшості українських поставок. Однак, на думку В. Ваврищука, усупереч заявам, Росія не зможе швидко відмовитися від багатьох українських товарів, особливо продукції машинобудування. Усі вони, безумовно, попадають у зону ризику, але, цілком імовірно, що багато виробників і далі будуть поставляти продукцію до Росії з мінімальними складностями. Очевидно, ринок ЄС не компенсує втрату російського ринку. Водночас, вважає експерт, російська влада також розуміє, що, ускладнюючи імпорту товарів з України, вона створює проблеми власним підприємствам.

Достеменно зауважимо, що у 2013 р. Україна експортувала до Росії товарів на 15,1 млрд дол., до Білорусі – на 2,0 млрд дол. і до Казахстану – на 2,1 млрд дол. Тобто озвучені російським экс-міністром фінансів втрати експорту з України від погіршення відносин з Росією означають або повне припинення експорту товарів у Росію (якщо О. Кудрін мав на увазі українські втрати у сфері суто двосторонніх відносин), або ж скорочення на 78 % обсягів українського експорту до країн Митного союзу (якщо О. Кудрін мав на увазі українські втрати у відносинах із цією організацією). Хоча в доповіді фігурувала Росія, а Білорусь і Казахстан, узагалі-то, є суверенними державами. В обох випадках озвучена російським «експертом» сума втрат українського експорту виглядає маячнею.

Утім, в інформаційному плані доповідь О. Кудріна перевершив керівник комітету Державної думи Росії з міжнародних справ О. Пушков, який заявив, що тільки найближчого року втрати України через погіршення відносин з Росією сягнуть 30–40 млрд дол. США. Як то кажуть, коментарі

зайві.

Така надзвичайно сильна тенденційність у визначенні потенційних втрат української економіки від конфлікту з Росією з боку російських професіоналів (а О. Кудрін без належної фахової підготовки та досвіду роботи просто не міг би свого часу бути міністром фінансів Росії та й О. Пушков на займаній ним посаді не може бути дилетантом) не є результатом ненавмисних помилок, а, по суті, являє собою свідому дезінформацію населення, підприємців, політиків та чиновників різних владних структур. Причому не стільки в Україні, як за її межами. По суті, це – російська спеціальна інформаційно-психологічна операція, компонент згадуваної вище «гібридної війни» Росії проти України.

Ця російська спеціальна інформаційно-психологічна операція, яка за своєю формою претендує на, так би мовити, неупереджену фахову оцінку економічної ситуації в Україні, використовує, так званий, «стереотип авторитету». Його суть полягає у тому, що аудиторія сприймає інформацію як достовірну лише на підставі того, що вона подається особою, представленою цій аудиторії (що й роблять, до речі, російські ЗМІ), як авторитетний фахівець у певній сфері.

Звичайно, анонсована О. Кудріним тенденційна доповідь й аналогічна заява О. Пушкова про економічні втрати України від погіршення відносин з Росією не вплине на ринкову поведінку українських підприємств. Однак у цьому випадку не українські підприємці є об'єктом зазначеної російської інформаційно-психологічної операції. Мабуть ця інформаційно-психологічна операція, як й інші подібні заходи російської сторони, має ряд цілей. Тенденційна антиукраїнська доповідь очолюваного О. Кудріним колективу спрямована вочевидь іноземним бізнесменам, політикам та широким верствам населення. Причому в останньому випадку йдеться не лише про населення Росії, а й України.

Цілі такої інформаційно-психологічної операції доволі багатопланові. Так, в іноземних бізнесменів негативні оцінки перспектив розвитку української економіки мають викликати відповідно негативне ставлення до інвестицій у нашу країну, обмежити їх прагнення до співробітництва з українськими підприємствами.

При цьому інформаційний простір наповнюється вельми неоднозначними для вітчизняних та іноземних підприємців повідомленнями про тристоронні консультації у форматі «Україна – Європейський Союз – Росія» з приводу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Наприклад, як повідомив сайт Міністерства економічного розвитку Російської Федерації, очільник цього відомства О. Улюкаєв під час зустрічі з головою Міністерства закордонних справ України П. Клімкіним заявив, що Угода про асоціацію України з ЄС не повинна набирати чинності, «доки ризикові зони не буде з'ясовано». За словами О. Улюкаєва, «зустріч пройшла у форматі один на один, позитивно». «Ми домовилися, що будемо проводити докладні консультації із залученням експертів щодо кожного з пунктів, які, на нашу думку, створюють ризики, насамперед у галузі технічного

регулювання і пов'язаних із ним сфер, а також у сфері тарифного регулювання. Ми постараємося знайти відповідь на всі проблеми, – додав він. – За потреби до цих консультацій будуть приєднуватися і колеги з Європейського Союзу». «Мені здається, український колега зрозумів такий підхід, що є дражливі зони і потрібно відповідно до них поставитися», – сказав О. Улюкаєв.

З іншого боку міністр закордонних справ України П. Клімкін заявив, що сторони не обговорювали можливих змін до Угоди. «Жодні зміни в текст Угоди нами не обговорювалися», – сказав він. Український міністр наголосив, що консультації мали технічний характер. «Ми говорили тільки про імплементацію», – підкреслив П. Клімкін.

Наведене свідчить, що російська дипломатія намагається представити європейцям українську сторону як ненадійного, нечесного партнера, схильного до укладання сепаратних угод, що порушують зобов'язання України в рамках Угоди про асоціацію з ЄС. А така погана репутація нашої держави в середовищі європейських політиків та бізнесменів, у свою чергу, може тягнути за собою для України вельми вагомі економічні прямі й непрямі втрати.

Причому Росія має доволі потужний канал для поширення своїх інформаційно-психологічних операцій проти України в міжнародному бізнес-середовищі та політикумі через англomовний телеканал Russia Today, мовлення якого зорієнтоване на далеке зарубіжжя. Цей телеканал працює на новітньому обладнанні та має свої редакції у Вашингтоні, Лондоні, Рамаллі та інших містах світу. За інформацією ЗМІ, у 2013 р. з російського державного бюджету Всероссийской государственной телерадиокомпани (телеканали Россия 1, Россия 2, Россия 24, РТР-Планета, Россия К) і телеканалу Russia Today коштів на суму майже 1 млрд дол.

У цьому контексті вельми своєчасним видаються наміри групи «1+1 Медіа» з 11 серпня запуснути в тестовому режимі віщання міжнародного новинного телеканалу Ukraine Today, а з 24 серпня віщання буде здійснюватися в повному обсязі. «На жаль, останнім часом ми стали свідками широкомасштабної інформаційної війни з боку державних ЗМІ Росії. Ми вважаємо, що можемо на це відповісти, а саме об'єктивною інформацією, побудованою на принципах цивілізованого миру – з усіма точками зору, без неправди й викривлень. Ukraine Today – наш внесок у підтримку європейського вибору України», – заявив генеральний директор «1+1 Медіа» О. Ткаченко. Віщання буде вестися англійською мовою, контентне наповнення каналу буде здійснювати спеціально створена редакція, яка увійде до структури департаменту інформаційного віщання «1+1 Медіа». У планах медіа-групи – розширення редакції, а також запуск віщання російською мовою. Телеканал буде безкоштовним, доступний через супутник Hotbird на території Європи, а з 2015 р. – на території США.

Проведений вище аналіз доводить, що в умовах «гібридної війни» Росії проти України інформаційно-психологічні загрози національній економічній безпеці нашої держави набувають особливої ваги й вимагають належного

реагування. У цілому механізм функціонування інформаційно-психологічних загроз національній економічній безпеці України – надзвичайно складна й багатопланова проблема, що заслуговує на окреме фундаментальне дослідження.

6. Висновки

Проведений вище аналіз показав, що на національну економічну безпеку в Україні нині впливає вельми широкий спектр загроз виробничого, фінансового, соціального та інформаційно-психологічного характеру. Специфіка сучасного періоду полягає у тому, що цей вплив відбувається в умовах проведення Росією «гібридної війни» проти України. Це кардинально відрізняє його від впливу на національну економічну безпеку загроз аналогічного типу, які діють у мирних умовах. Зокрема, за умов «гібридної війни» першочергового значення набувають фактори, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість. А фактори, які забезпечують здатність національної економіки до постійного оновлення та самовдосконалення, відходять на другий план. І в цьому контексті «гібридної війни» Росії проти України створює серйозні перешкоди на шляху радикального реформування вітчизняної економіки.

При цьому базовими й найпотужнішими за силою свого впливу залишаються виробничі загрози національній економічній безпеці України. Інші типи загроз, особливо соціального характеру, значною мірою впливатимуть на національну економічну безпеку України через систему зворотних зв'язків. Водночас фінансові та інформаційно-психологічні загрози за своєю природою є найбільш мобільними серед розглянутих вище різнопланових загроз національній економічній безпеці України. А за умов «гібридної війни» Росії проти України така висока мобільність посилює вплив саме цього типу загроз на національну економічну безпеку нашої держави. Найпотужнішого впливу на національну економічну безпеку України проаналізовані вище загрози справлятимуть у другій половині 2014 – першій половині 2015 р. *(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Державна служба статистики (<http://www.ukrstat.gov.ua>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Міністерство фінансів України. Офіційний веб-сайт (<http://www.minfin.gov.ua>); Вести. Киевский выпуск. – 2014. – 10, 11. 07; Дзеркало тижня. – 2014. – № 7, 24–26; Економічна правда (<http://www.epravda.com.ua>). – 2014. – 24, 27.06, 8, 14, 16, 20.07; Європейська правда (<http://www.eurointegration.com.ua>). – 2014. – 11.07; Західна інформаційна корпорація (<http://zik.ua>). – 2014. – 22.05; ІА «Українські Новини» (<http://ukranews.com>). – 2014. – 11.06; Інтернет-издание ХайВей (<http://h.ua>). – 2014. – 2.06; Кореспондент. – 2014. – № 23; Кореспондент.net. – 2014. – 25.06, 8.07; Левый берег (<http://Lb.ua>). – 2014. – 26.05, 24.06, 7, 9, 11, 14, 21.07; Минпром (<http://minprom.ua>). – 2014. – 24, 27.06, 7.07; Независимое военное обозрение (<http://www.nvo.ng.ru>). – 2013. – 27.09, 2014. – 20.06; Новое время страны. – 2014. – № 5–7; Сегодня. ua (<http://www.segodnya.ua>). – 2014. –*

17.06, 15.07; *Український тиждень*. – 2014. – № 28; *Укррудпром* (<http://www.ukrrudprom.ua>). – 2014. – 24, 27.06, 8, 10, 11, 18, 21; *Факти* (<http://fakty.ictv.ua>). – 2014. – 4.06, 4.07; *Экономическая безопасность России / под ред. Сенчагова В. К.* – М.:Дело, 2005; *Facenews.ua* (<http://www.facenews.ua>). – 2014. – 22.05; *Finance.ua* (<http://news.finance.ua>). – 2014. – 9.04, 11.06; *Forbes Україна* (<http://forbes.ua>). – 2014. – 18.06; *GfK Ukraine* (<http://www.gfk.com>). – 2014. – 14.07; *NEWSru.ua* (<http://newsru.ua>). – 2014. – 25.02, 28.03, 2, 5, 23.06, 1.07).

Партійна позиція

С. Горова, старш. наук. співроб. ФПУ НБУВ,
канд. наук із соц. комунікацій

«Правий сектор» як політична сила із зростаючим потенціалом

Після того як вибори Президента України завершилися оновленням владної верхівки, один із претендентів на найвищу посаду в державі та його політична сила дещо випали з такого раніше активного згадування в інформаційному просторі. Ідеться, зокрема, про «Правий сектор» і Д. Яроша. Особливо привертає увагу майже повна відсутність інформаційних повідомлень щодо роботи «Правого сектору» саме як політичної партії.

Крім того, інформаційний координатор партії «Правий сектор» Б. Береза заявив, що партія не братиме участі в дострокових парламентських виборах (http://www.utro.ua/ru/politika/_pravyy_sektor_ne_budet_uchastvovat_v_dosrochnyh_vyborah_rady1406358165#close, 26.07.2014).

У цьому сенсі, як повідомляють ЗМІ, представник прес-служби Д. Яроша А. Скоропадський наголосив: «Ми неодноразово заявляли, що “Правий сектор” поки що відсуває політику на другий план. Але ми слідкуємо за політичними подіями, і на сьогодні справами Д. Яроша займається його заступник А. Тарасенко, поки сам лідер воює на фронті. Фото і відео ми максимально намагаємося подавати на нашому офіційному сайті. Якщо українці воюють, то чому Д. Ярош має переховуватися у Києві? У нього зараз немає бажання займатися політикою, бо йде війна. Якщо ми програємо війну, то ніякої політики і не буде», – заявив прес-секретар.

Він також офіційно повідомив про перебування лідера партії на Сході України. За його словами, Д. Ярош не просто відвідує батальйони Національної гвардії, а й безпосередньо бере участь у бойових діях, оскільки має відповідну військову підготовку.

Слід нагадати, що нещодавно активісти «Правого сектору» в Києві влаштували мітинг, вимагаючи від Президента дозвіл на легальну видачу зброї для ведення війни із сепаратистами. «Але не треба думати, що “Правий сектор” – це лише люди, які воюють. Насправді це велика команда, у якій є

люди, здатні вести війну, а є й інші, які вільно орієнтуються у різних галузях життя. Це не лише силова структура, бо тоді навіщо було створювати партію? Для нас політична складова – це лише один з методів боротьби», – зазначив А. Скоропадський.

Слова прес-секретаря «Правого сектору» підтвердив також адміністратор групи «Вконтакте», що висвітлює політичну діяльність Д. Яроша. Адміністратор заявив: «Ярош зараз під Донецьком. Буквально 24 липня добровольці з “Правого сектору” спільно з батальйоном “Донбас” і 93-ю бригадою ЗСУ України увійшли на околиці Донецька, звільнивши ці території від терористів».

У свою чергу громадський активіст А. Тарновський підкреслив, що Д. Ярош, скоріше за все, не вміє правильно піаритися. «Він дуже хороший боєць, непоганий дипломат, але не демагог. Те, що у ЗМІ про нього зараз глухо, це лише від того, що він займається винятково військовими справами, власне, тим, що він уміє робити найкраще. Як політик, гадаю, він не дуже, але як військова людина – кращого не знайти», – наголосив активіст (<http://www.umoloda.kiev.ua/number/2501/180/88643>, 30.07.2014).

Слід нагадати, що, як повідомляють ЗМІ, Д. Яроша оголошено в міжнародний розшук. Інтернет-видання повідомляють, що з цією інформацією можна ознайомитися на сайті Інтерполу, де фотографії політика розміщені поряд із злочинцями, яких розшукують по всьому світу. Російська влада звинувачує Д. Яроша в тому, що він публічно закликав людей до вчинення терористичних актів і жорстокого насильства.

У розшук Інтерпол оголосив його саме на прохання російської сторони. На сайті ж організації вказано, що Д. Ярош розшукується судовими органами Росії для здійснення суду і відбування покарання. В обвинувальній промові говориться, що розшукувана особа публічно закликала громадян до тероризму й насильства, при цьому використовуючи засоби масової інформації. Так само Д. Ярош звинувачується в екстремізмі, пов'язаному з тими ж ЗМІ.

У свою чергу, як пишуть ЗМІ, українська сторона не має наміру видавати Д. Яроша. Голова Інтерполу в Україні В. Неволін заявив, що ні заарештувати, ні видати лідера «Правого сектору» вони не можуть за запитом іноземної держави, так як той перебуває під захистом України. Тобто влада країни лише прийняла цей факт до відома (<http://www.mngz.ru/russia-world-sensation/643501-dmitriy-yarosh-glava-pravogo-sektoraobyavlen-v-mezhdunarodnyu-rozysk.html>, 5.08.14).

Слід зазначити, що сьогодні, незважаючи на невисоку активність ЗМІ у висвітленні діяльності «Правого сектору», заяву про відмову від участі в парламентських виборах і розшук Інтерполом, Д. Ярош та його партія вже мають свій електорат і можуть у майбутньому стати досить впливовою політичною силою.

Лідер «Правого сектору» й представники цієї політичної сили виступають з критичними заявами стосовно певних подій у нинішній

ситуації та, якщо прослідкувати коментування в соціальних мережах, блогах тощо, уже мають свою аудиторію й знаходять підтримку.

У цьому контексті привертає до себе увагу те, що нещодавно Д. Ярош гостро розкритикував дії керівництва держави та АТО на Сході України. На питання про найбільші труднощі в добровольчих батальйонах він зауважив: «Треба розділяти офіційні батальйони і добровольчий український корпус, такий собі до певної міри партизанський рух. Ми були не проти якогось офіційного статусу, але те, що нам пропонувала держава, у переважній більшості людям не підходило. Тому що ніхто не хоче виконувати дебільних наказів корумпованих генералів Генштабу і Міноборони, які сидять у штабі АТО. І, як показує практика, ми були праві, бо зараз видно, скільки російської агентури з тих штабів виявляє СБУ. Тому ми пішли шляхом певної партизанщини... А потім цей рух добровольців почав перетворюватися у щось більше. Є підрозділи, які діють на передовій, є окремий загін, який працює з 95-ю бригадою, є підрозділ, який працює на кордоні з Росією, в Амвросієвському районі. Є 5-й окремий батальйон. Основний напрям роботи – співпраця з 93-ю і 91-ю механізованими бригадами та підрозділами “Самооборони”. Є у нас окрема сотня, яка базується у Новосілівському районі. Крім того, є запасні батальйони, які створюються зараз по всій Україні. Як я вже сказав, цей наш рух є добровольчим, він є неформальним. Ми не отримуємо жодної копійки допомоги від держави. Але при всьому цьому користуємося неабиякою популярністю серед військових».

На питання «Чому влада відмовляється озброювати добровольців?» Д. Ярош констатував: «Тому, що вона боїться свого народу, як боявся його режим В. Януковича. Після революції ми говорили, що революція ще не завершена. Ті люди, які зараз при владі, це перетасована колода, яка багато разів була і при тій владі, але на різних посадах. Відповідно, вони і тоді були перелякані народом, Майдан зливали, і тепер вони займаються тим самим. Якби не добровольці, невідомо, як би взагалі розгорталися події, чи не було б на Донбасі так само як і у Криму, жодного спротиву, жодної боротьби... Найбільша проблема у нас – це паливо. На нього дуже багато грошей іде. Крім того, ми воюємо купленою зброєю і боєприпасами. На це іде також дуже багато грошей. До речі, це незаконно, як каже влада. Але плювати я хотів на закони, які суперечать інтересам моєї нації, мого народу. Ми виступали, виступаємо, і будемо виступати за повне озброєння нашого народу» (<http://expres.ua/digest/2014/07/29/110682-yarosh-debilni-nakazy-generaliv-partyzanku-groshi-oligarhiv>, 29.07.2014).

Як повідомляють ЗМІ, «Правий сектор» заявив, що нинішній парламент не відповідає інтересам більшості українців. «Значна частина його депутатів є державними або навіть військовими зрадниками, пов'язаними із сепаратистами...», – сказано в повідомленні.

Крім того, «Правий сектор» наполягатиме на тому, щоб у виборчій кампанії на законодавчому рівні було заборонено брати участь членам, як вважають у цій політичній силі, «бандитських» формувань – Комуністична

партія та Партія регіонів. В іншому випадку «Правий сектор» сам зробить все, щоб кандидати від цих партій не змогли брати участі у виборах (<http://www.unn.com.ua/uk/news/1369616-praviy-sektor-vimagaye-rozpusku-parlamentu>, 27.07.2014).

Незважаючи на те що, виходячи з повідомлень ЗМІ, «Правий сектор» відмовився від участі у виборах, його інтернет-сайт розмістив оголошення про початок всеукраїнської кампанії набору в члени партії «Правий сектор». У кожному обласному центрі відкриті пункти, де той, хто хоче стати «побратимом» партії, може подати заяву на вступ до неї або стати її «прихильником».

В оголошенні вказано: «Сьогодні Україна опинилася перед подвійною загрозою. З одного боку, зовнішній агресор – Кремль – напав на нашу державу, окупував Крим і намагається тероризувати український Донбас. З іншого – внутрішній ворог – олігархи, недобиті “янучари” і комуністи – і далі при владі. Намагаються нас грабувати, дурити і продавати. Єдиним порятунком від цих загроз сьогодні є тільки наша консолідована співпраця.

Саме тому “Правий сектор” закликає всіх, кому небайдужа доля своєї країни, разом боротися за справедливість у лавах нашої революційної організації. Майдан довів, що разом ми – сила.

Ми пропонуємо всім патріотам не політичні ігри та договоряки, не обіцянки та “гречку”, а прості й зрозумілі речі, які ми будемо робити разом:

- боронити українську землю від загарбників, звільнити Донбас від терористів, Крим від окупантів;

- очищувати владу та чиновництво від зрадників і хабарників;

- змінювати систему влади на проукраїнську, чесну та прозору;

- будувати разом соборну, суверенну, заможну Україну.

Народжена Майданом партія “Правий сектор” об’єднує під своїми знаменами справжніх патріотів. Тих, хто справді готовий без зайвих слів боротися за справедливість, вільне життя, мир і добробут. Боротися за Україну. Боротися так, як ми боролися на Майдані. Разом і до кінця!» (<http://pravuysektor.info/news/ofitsijne-zvernennya-pravoho-sektora>, 30.07.2014).

Ще раніше глава «Правого сектору» підкреслив: «Для нас дуже важливо, щоб ПС не асоціювався з німецьким націонал-соціалізмом, ні з українським фашизмом, з якими український націоналізм якраз не має нічого спільного. Український націоналізм – це боротьба за своє у першу чергу, а не проти когось. Ми не шукаємо ворогів ні серед народів, ні серед людей» (<http://odnako.su/news/politics/-48948-yarosh-rasskazal-o-zadachah--pravogo-sektora--a-eksperty-govoryat-o-podozritelnyh-sovpadeniyah>, 31.03.2014).

Приймаючи ж участь у нинішніх виборах, досить вірогідно, що ця партія не отримала б бажаного результату. Так, соціологічна група «Рейтинг» оприлюднила результати опитування партійних уподобань українців. Результати останніх соціологічних досліджень показують, що на дострокових виборах до Верховної Ради українці знову голосуватимуть за лідерів, а не партійні програми чи ідеології. Показово, що показники лідерів симпатій істотно відрізнялися від аналогічного опитування початку місяця. Тоді, за

даними Київського міжнародного інституту соціології, лідером перегонів була Радикальна партія О. Ляшка, а нині ситуація істотно змінилася – і лідером є «Солідарність». У першому випадку біля «Солідарності» не було прізвища П. Порошенка, а у другому воно вказане. Така ж різниця щодо партії «Солідарність» зафіксована у свіжому рейтингу від Київського міжнародного інституту соціології.

Директор Фонду «Демократичні ініціативи» І. Бекешкіна розповіла, що проведені працівниками цього фонду дослідження із вказуванням і без вказування причетності П. Порошенка до «Солідарності» давали аналогічний різнобій.

«Українці завжди орієнтувалися на лідера, а не партію. Майдан на це мало вплинув», – розповів директор соціологічної служби Центру ім. О. Разумкова А. Биченко. Він вказує, що саме на лідерів люди покладають відповідальність, їхні дії хоча б якось можна контролювати, а партії давно довели свою неспроможність, і проконтролювати їх в українських умовах неможливо. Адже, за словами експерта, політики просто перебігають із скомпрометованої партії до іншої. «В Україні продовжують домінувати партії лідерського типу. Поки що мало в кого вийшло створити проект, який би транслював думку хоча б групи людей, а не одного лідера», – заявив директор компанії Research & Branding Є. Копатько.

Одна з небагатьох партій, яка стала відомою українцям після Майдану та не має єдиного яскраво вираженого лідера, – це «Демократичний альянс». Проте навіть у Києві ця структура з дуже великими проблемами подолала 3-відсотковий бар'єр у Київраду.

Рейтинги політичних партій, оприлюднені в кінці червня: Радикальна партія О. Ляшка – 12,5 %, «Батьківщина» – 9,3 %, «Громадянська позиція» – 6,1 %, «Солідарність» – 3,4 %, «Свобода» – 3,1 %, «Сильна Україна» – 3,1 %, КПУ – 2,7 %, Партія регіонів – 1,6 %, «Правий сектор» – 1 %. Дослідження проводилося центром Київського міжнародного інституту соціології з 20 червня по 2 липня, було опитано 2040 респондентів, похибка від 1,5 до 2 %.

Підтримка політичних партій у липні: «Солідарність» (П. Порошенко) – 17,5 %, Радикальна партія О. Ляшка – 9,8 %, «Батьківщина» (Ю. Тимошенко) – 8,5 %, УДАР (В. Кличко) – 8,5 %, «Громадянська позиція» (А. Гриценко) – 3,7 %, КПУ (П. Симоненко) – 3,2 %, «Свобода» (О. Тягнибок) – 3 %, «Сильна Україна» (С. Тігіпко) – 2,6 %, Партія регіонів (М. Добкін) – 2,5 %, «Фронт змін» (А. Яценюк) – 2,1 %.

Опитування проведено групою «Рейтинг» з 28 червня по 10 липня (<http://www.ecnfi.com/index.php/toloka-novyn/182077-дострокові-вибори-чому-голосують-за-лідерів-а-не-партії>, 25.07.2014).

При цьому можна погодитися з директором компанії Research & Branding Є. Копатьком, який вказує, що нинішнім лідерам електоральних симпатій радіти зарано, адже в напіввоєнній ситуації в країні електоральне поле змінюється надзвичайно динамічно.

Частина експертів вказують на те, що «Правий сектор» може стати потужною рушійною силою в новій українській політиці. Але, як вважає політолог О. Палій, Д. Ярош повинен розуміти всю відповідальність за свої дії і вчинки кожного підлеглого, що можуть спровокувати РФ на чергову агресію (<http://odnako.su/news/politics/-48948-yarosh-rasskazal-o-zadachah--pravogo-sektora--a-eksperty-govoryat-o-podozritelnyh-sovpadeniyah>, 31.03.2014).

З точкою зору експертів щодо того, що «Правий сектор» може стати потужною рушійною силою в новій українській політиці, можна погодитися частково. Точніше, з прицілом на майбутнє. Сьогодні «Правий сектор» уже набуває ознак політичної партії та включається в політичний процес і авторитет цієї політичної сили зростає разом з успіхами АТО. Вона набирає свій електорат, хоча поки що й не такий масовий. Проте, виходячи з нинішніх тенденцій, можна говорити про те, що вже на наступних виборах ця партія може стати парламентською, реальною політичною силою в українському політикумі.

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури підписала договір про науково-технічну співпрацю з німецьким приватним акціонерним об'єднанням «Хайдельберг Цемент Україна». Очікується, що вже в новому навчальному році близько півсотні студентів академії матимуть можливість пройти закордонне стажування.

«Такі домовленості є елементом соціального та бізнес-партнерства. Щорічно для студентів вишів ми проводимо ярмарки вакансій. У багатьох країнах Європи успіх вищого навчального закладу, а отже і його випускників, багато в чому залежить від рівня співпраці з бізнес-партнерами. Наразі саме у цьому напрямку ведеться системна робота. Зокрема, це консультації з британським експертом з питань освіти М. Даулом. Також ми працюємо над укладенням домовленостей з органом управління освіти та вишами Люблінського воєводства Республіки Польща», – повідомив директор департаменту освіти і науки облдержадміністрації О. Демчик.

Основним напрямом співпраці стане підготовка фахівців для промислових підприємств (технологів, будівельників, архітекторів, економістів). Таким чином студенти матимуть змогу проходити стажування в міжнародних філіях компанії. Також це дасть змогу збільшити кількість робочих місць для випускників. Крім того, учасники проекту отримають можливість займатися спільною з фахівцями компанії проектною та науково-дослідною діяльністю. Студентам запропонують займатися також проектуванням, розробкою та виготовленням виробів соціально-культурного вжитку (*Зоря* (<http://zorya.org.ua/p/55754#ixzz36Oo6HcRJ>). – 2014. – 3.07).

У рамках круглого столу «Розвиток польсько-українських відносин», 7 липня, відбулося підписання Меморандуму Про партнерство та співробітництво між Польсько-Українською господарською палатою у м. Варшава та Державним вищим навчальним закладом «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». З вітальним словом до учасників круглого столу звернувся ректор університету, професор І. Цепенда. Він презентував присутнім спільні проекти Прикарпатського національного університету та Варшавського університету – відбудова астрономічної обсерваторії на горі Піп Іван та створення Міжнародного центру зустрічей студентської молоді України та Республіки Польща. Директор представництв Польсько-Української господарської палати у Івано-Франківську О. Петраш зазначив, що головною метою функціонування палати є реалізація та втілення різноманітних ідей, удосконалення практики співпраці з підприємцями. Радник міністра фінансів України, заступник голови Польсько-Української господарської палати в Києві О. Дубіш розповів як саме бачить співпрацю з Прикарпатським національним університетом ім. В. Стефаника. Радник Генерального консульства Республіки Польща у Львові Л. Путка зазначила, що зацікавлена в подальшій співпраці між Прикарпатським національним університетом та Польсько-Українською господарською палатою.

Меморандум передбачає укладення, зміцнення та розвиток партнерських відносин між обома сторонами, поліпшення стану охорони навколишнього середовища Європейського Карпатського простору, створення інформаційно-аналітичного центру, який діятиме в рамках Карпатської конвенції та спеціалізуватиметься на розвитку туризму, охороні пам'яток культури та розробці джерел альтернативної енергії для інтеграції в єдиний європейський енергетичний простір, розроблення спільних проектів, досліджень і науково-дослідних програм, забезпечення обміну їх результатами в різних галузях, проведення спільних наукових конференцій та спеціалізованих виставок для ознайомлення з актуальними тенденціями ринку і налагодження нових контактів.

Метою підписання Меморандуму є зміцнення та розвиток співробітництва у сфері науки між двома сторонами, з метою виконання спільних науково-дослідних проектів, організації наукових конференцій та зустрічей та утвердження сучасних європейських стандартів (*БРІЗ* (<http://briz.if.ua/21746.htm>). – 2014. – 7.07).

16 липня Ужгородський національний університет приймав литовських делегатів з університету Вітовта Великого (м. Каунас, Литва). Сторони підписали Меморандум про співпрацю. Серед основних векторів спільної діяльності визначили кілька – запровадження програми подвійних дипломів, обмін студентами для навчання та проходження практики, обмін викладачами, наукову співпрацю в рамках міжнародних

проектів та ін. (*Інформаційно-аналітичний сайт Zaholovok.com.ua (http://zaholovok.com.ua/uzhnu-pidpisav-memorandum-iz-litovskii-universitetom). – 2014. – 16.07).*

Учень Дніпропетровського ліцею інформаційних технологій при Дніпропетровському національному університеті ім. Олеся Гончара Я. Бай та учень Криворізького гуманітарно-технічного ліцею № 129 В. Куриленко стали слухачами III літньої школи Європейської організації ядерних досліджень (CERN). У Женеві молоді науковці перебуватимуть з 2 по 9 серпня 2014 р. Загалом, до української команди цього року увійшли 12 школярів, які вибороли перемогу в III етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту МАН. Про це повідомили в департаменті освіти і науки облдержадміністрації.

Під час навчання в закордонній літній школі школярі зможуть ознайомитись із перспективними напрямками наукових досліджень у галузі фізики високих енергій. Для молодих дослідників передбачено також відвідування сучасних наукових центрів та експериментальних лабораторій Європейського центру ядерних досліджень. Крім того, діти братимуть участь у проведенні лекційних, практичних і творчих занять разом із провідними науковцями та викладачами Женевського університету.

Зазначимо, що 20 липня на Дніпропетровщині завершили свою роботу п'ять літніх шкіл МАН. Цього року тут навчалися 79 юних інтелектуалів області.

У 2011 р. між Національним центром «Мала академія наук України» та Європейською організацією ядерних досліджень (ЦЕРН) була підписана спільна декларація про співпрацю, що здійснюється у форматі наукових шкіл з фізики для школярів та педагогів. У 2014 р. планується вже втретє проведення наукової школи для учнів-членів МАН України (*Дніпропетровська ОДА (http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/document.xsp?id=E6A38A768C44741CC2257D1C004C4814). – 2014. – 21.07).*

Вінниччину відвідали представники з Гуманітарної академії ім. Александра Гейштора, яка розташована в Польщі. Зокрема, вони зустрілися з вінницькими освітянами та обговорили ряд питань. Це обмін досвідом у сфері реформування системи освіти та можливість співпраці Гуманітарної академії ім. Александра Гейштора та вінницьких вищих навчальних закладів, а також обговорення напрямів і форм діяльності, які могли б бути корисними в подальшій роботі.

У складі делегації Гуманітарної академії ім. Александра Гейштора були доктор, проректор Гуманітарної академії ім. Александра Гейштора К. Островський та доктор (факультет політології Гуманітарної академії ім. Александра Гейштора) В. Желтовський.

За словами К. Островського, співпраця з університетами України розпочалася багато років тому. Так, уже започаткована співпраця з університетами Дніпропетровської, Одеської, Запорізької, Львівської та Рівненської областей.

«У нас є бажання розпочати співпрацю на теренах Вінницької області. Адже основної метою обмінів є проходження навчальних практик, ознайомлення зі структурою та принципами функціонування органів студентського самоврядування, освітньою системою Польщі, пізнання студентами культури, звичок і традицій Республіки Польща», – підкреслив К. Островський.

Пултуська гуманітарна академія ім. Александра Гейштора – це недержавний навчальний заклад, що входить у десятку найкращих недержавних ВНЗ Польщі.

Академія, реалізуючи, болонський процес, застосовує європейську систему кредитних балів ECTS (European Credit Transfer System). Академія готує фахівців за напрямками: управління і адміністрація, національна безпека, Польська філологія, історія, педагогіка та політологія (*20 хвилин <http://vn.20minut.ua/Osvita/u-vinnicyu-priyizdila-deleghaciya-osvityan-z-pol-shi-10408319.html>*). – 2014. – 24.07).

Британська Рада в Україні провела конкурс заявок від вищих навчальних закладів на отримання дослідницьких грантів у рамках програми інтернаціоналізації вищої освіти. До участі були запрошені представники України та Великобританії, які зацікавлені в розвитку партнерських відносин у сфері енергетики, зокрема видобутку нетрадиційного та сланцевого газу, а також відновлювальних джерел енергії. У візиті українських учених до Манчестерського університету взяли участь і представники Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу: директор Науково-дослідного інституту нафтогазової енергетики і екології доцент М. Карпаш та доцент кафедри технічної діагностики та моніторингу Н. Тацакович. Було визначено основні форми і напрями співпраці в галузі освіти і науки: взаємні стажування студентів, академічні обміни викладачів, запровадження програми подвійних дипломів, спільні наукові публікації, надання послуг компаніям нафтогазового профілю, що діють в Україні. На осінь цього року заплановано візит групи вчених з Манчестерського університету до Івано-Франківська – *odtrk.if.ua (Франківчани (<http://frankivchany.if.ua/index.php/zhittya/2968-prykarpatski-vcheni-pobuvaly-z-ofitsiinym-vizytom-u-manchesterskomu-universyteti>)).* – 2014. – 28.07).

16–18 липня в залі засідань Держінформнауки відбулися переговори керівництва НАНЦ, представників Національної академії наук Азербайджану (НАНА) та Українського науково-

технічного центру (УНТЦ) з питань міжнародного науково-технічного співробітництва в Антарктиці. Цьому передувала зустріч учасників переговорів з виконуючим обов'язки голови Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України, академіком НАН України Б. Гриньовим, який, зокрема, підкреслив доцільність кооперативних засад у справі дослідження полярних регіонів та постійну увагу, яку приділяє цьому питанню Міжнародний комітет з наукових досліджень в Антарктиці – SCAR.

Контакти НАНЦ із керівництвом Національної академії наук Азербайджану успішно підтримуються вже певний час, і сторони вирішили більш ґрунтовно обговорити перспективи спільної роботи в Антарктиці, до якої виявили певний інтерес азербайджанські вчені.

На порядку денному першого дня зустрічі увазі гостей були запропоновані презентація 20-річної діяльності України в Антарктиці, а також обговорення питання про створення спеціального координуючого органу з представників наукової громадськості та дослідників Антарктиди. Про основні напрями й результати виконання Державної цільової науково-технічної програми проведення досліджень в Антарктиці на 2011–2020 рр. та науковий потенціал антарктичної станції Академік Вернадський, зробив доповідь директор НАНЦ В. Литвинов. А про цілі й завдання координаційного органу доповів координатор наукових програм УНТЦ М. Лубів.

Наступні дні гості мали змогу побувати у деяких з партнерів НАНЦ, які безпосередньо займаються виконанням певних напрямів Держпрограми, та ознайомитися з науково-технічною базою дослідників. Це, зокрема, біофак Національного університету ім. Т. Г. Шевченка, Інститут геофізики ім. Суботіна НАН України, Інститут молекулярної біології і генетики НАН України.

У переговорах науковців двох країн також узяв участь голова Науково-технічної ради «Антарктика», академік НАН України П. Гожик. За підсумками переговорів укладено спільний меморандум, спрямований на посилення потенціалу антарктичних досліджень, який незабаром буде представлений на розгляд відповідних урядових установ обох країн (*Прес-служба Національний антарктичний центр* http://www.uac.gov.ua/SitePages/Home/Home.aspx?news_list=custom_news_list&item=75).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

13 липня 2014 р. о 19 год 52 хв за київським часом із Центру космічних польотів на острові Уоллопс (США) проведено черговий успішний пуск ракети-носія «Антарес». Дата розрахункового стикування вантажного корабля «Сігнус» із Міжнародною космічною станцією (МКС) – 15 липня. Головний розробник ракети-носія – корпорація Orbital Science Corporation (США).

Основна конструкція першого ступеня РН «Антарес» розроблена Конструкторським бюро «Південне», виготовлена «Південним машинобудівним заводом ім. О. М. Макарова» в кооперації з українськими підприємствами «Хартрон-АРКОС» (Харків), «Київприлад» (Київ), «Хартрон-ЮКОМ» (Запоріжжя), «ЧЕЗАРА », « РАПІД » (Чернігів) та ін. Українські фахівці брали участь у підготовці та проведенні пуску.

Космічний вантажний корабель Cygnus доставить 1,657 кг вантажу для експедиції МКС, у тому числі 300 кг приладів для наукових експериментів, припаси для екіпажу, їжу, воду, комп'ютерне обладнання, інструменти для виходу у відкритий космос і дослідницькі експерименти студентів. Крім того, на борту знаходиться 28 наноспутників компанії Planet Labs, які будуть здійснювати зйомку Землі з космосу (*Державне космічне агентство України*

(<http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/HronolU/BDFCEF45DD64A912C2257D15002C8D22?OpenDocument&Lang=U>).

22 липня 2014 р. у Державному космічному агентстві України відбулося третє засідання Наглядової ради проекту Twinning у режимі відеоконференції з іспанською стороною. З української сторони в засіданні взяли участь керівник проекту Twinning від української сторони, заступник голови ДКА України С. Засуха, партнер Постійного радника проекту Twinning, заступник начальника управління спеціальних програм М. Демиденко.

Іспанську сторону представляли керівник проекту М. Мулеро Валенсуела, заступник керівника проекту Х. Мануель Горостіага Угальде, постійний радник проекту Twinning Х. Ортуньо Фернандес, заступник генерального директора Національного інституту аерокосмічних технологій Іспанії (INTA) К. Родрігес Аугустін.

Також до заходу були залучені керівник сектору «Транспорт» представництва ЄС в Україні С. Дідківська та представники Адміністративного офісу проекту Twinning в Україні Я. Якущенко та А. Тахтаров.

П. Засуха зазначив, що протягом останнього часу відбулася важлива подія на шляху євроінтеграції України. 27 червня 2014 р. було підписано економічну частину Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, метою якої є сприяння поступовому наближенню України до європейських стандартів розвитку.

Під час засідання сторони розглянули стан реалізації проекту Twinning за минулий квартал (з 20 березня по 19 червня 2014 року). Було зазначено, що протягом звітного періоду відбулося шість заходів (два візити європейських експертів з питань розробки Закону України «Про державне регулювання у сфері дистанційного зондування Землі» та щодо управління проектами, візит експертів до м. Дніпропетровськ з метою підготовки пропозицій участі українських підприємств космічної галузі в конкурсах за

програмою «Горизонт-2020», візит експертів до Львова та Дунаївців для аналізу діяльності підприємств космічної галузі України за напрямом дистанційного зондування Землі, а також два візити українських спеціалістів до Іспанії з метою вивчення досвіду роботи та потенціалу відповідних космічних установ).

Також сторони обговорили плани щодо майбутньої роботи з реалізації проекту. Зокрема, розглядалися можливості участі українських підприємств космічної галузі в програмі «Горизонт-2020». Наступною датою засідання Наглядової ради було визначено 21 жовтня 2014 р. (*Державне космічне агентство України* (<http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/HronolU/5A8DDFFD16038BB0C2257D23003E7F15?OpenDocument&Lang=U>)).

Здобутки української археології

В районі курганного могильника недалеко від Игреновського кладбища Самарського району г. Днепропетровск археологи відкрили невелику стелу половецьких часів. У підножжя насипи одного з курганів (найбільшого серед групи) відкрили кілька каменних глыб: одна з них – прямокутна масивна плита, друга виявилася невеликою статуєю – стелою (розміри 68 x 25 x 13 см). Вчені встановили вік і культурну належність статуї – XI в. н. е., середньовікові тюркські племена (можливо ранні половці).

Пам'ятка представляє собою невисоку узку прямокутну стелу з виділеною заокругленою головою, низько опущеною на груди, і різко скошеною нижньою частиною (для зручності вкопування). Позначені невеликі покаты плечі, прослідковуються риси обличчя – великі очі, ніс, вузький дугоподібний рот, кінчики якого опущені вниз. Під плечами і підбородком камінь вибрано, утворюючи неширокі хвилясті углиблення. В середній частині прослідковуються або руки складені на животі, або пояс. Деталі статуї – риси обличчя, руки (пояс?) нанесені в техніці невисокого рельєфу, погано розрізнімі. Стела перевезена в Днепропетровський історичний музей Д. І. Яворницького (*МОСТ ДНЕПР – новини Днепропетровська і України* (http://most-dnepr.info/news/culture_and_science/v_dnepropetrovske_arheologi_raskopali_tysjacheletniju_staju.htm)). – 2014. – 1.07).

Завершилася 2-я Міжнародна експедиція українсько-польська археологічна експедиція в г. Вроцлав, в якій взяли участь дев'ять студентів ДНУ ім. Олесь Гончар. Мероприяття стало результатом спільної роботи Днепропетровського обласного ради, Посольства Республіки Польща в Україні і Генерального консульства Республіки Польща.

Первая Международная археологическая экспедиция прошла в 2013 г. в Днепропетровске на Кодацкой крепости. Тогда археологам удалось найти множество предметов, представляющих высокую культурную и историческую ценность, как для Польши, так и для Украины и, в частности, Днепропетровщины. В этом году раскопки проходили на протяжении шести дней на горе Громник.

Больше года назад вместе с послом Республики Польша Г. Литвиным и Генеральным консулом Польши Я. Гранатом инициировали создание программы по межкультурному партнерству между Днепропетровской областью и Нижней Силезией. В прошлом году была организована экспедиция на Кадацкой крепости. В этом году ребята посетили Нижнюю Силезию, где проводили раскопки на горе Громник.

В экспедиции Днепропетровскую область представляли 10 человек, девять из которых – студенты разных курсов. В ходе раскопок участники экспедиции нашли этажное перекрытия уничтоженной ранее крепости, а также стрелы, которые использовались при ее защите.

«Раскопки проводились на горе Громник. Это крайне интересный памятник XV в., где в свое время сидели бандиты, грабившие торговцев. В свое время крепость бандитов была уничтожена жителями Вроцлава, она сгорела. Нам удалось найти перекрытие одного из этажей крепости и зафиксировать его. Кроме того, при расчистке дороги мы нашли стрелы, которыми обороняющиеся отстреливались от нападающих. Благодаря работе Днепропетровского областного совета для нас были созданы максимально комфортные условия для ведения работ и пребывания в Польше», – рассказал доцент кафедры историографии, источниковедения и архивоведения ДНУ им. Олесь Гончар Е. Фещенко.

Студенты-археологи поблагодарили главу Днепропетровского облсовета Е. Удода за поддержку и помощь в организации экспедиции, отметив, что комфортно провели время с польскими коллегами.

Во время раскопок днепропетровцы также ознакомились с методологией ведения археологических работ польскими коллегами, а также продемонстрировали свои навыки в сфере фиксации и документирования находок (*МОСТ ДНЕПР – новости Днепропетровска и Украины* (<http://most-dnepr.info/news/society/108375.htm>). – 2014. – 29.07).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

В Кривом Роге команда изобретателей авиамodelей взялась за амбициозный проект – создание не имеющего аналогов в мире беспилотника. В расчетах они оттолкнулись от недостатков существующих образцов и сделали наоборот. Пока беспилотник воплощен только в чертежах и ждет спонсоров.

Все беспилотники, не считая произведенных военными корпорациями, используют электромоторы и питаются от аккумуляторов, которые работают

очень недолго. Беспилотник этой конструкции будет иметь бензиновый двигатель мощностью в 12 лошадиных сил и летать около трех часов на высоте до 4 км. Тяга от двигателя будет распределяться на четыре винта, которые работают по вертолетному принципу. Расчетный взлетный вес примерно 50 кг, при этом 20 кг полезной нагрузки – видеокамера, тепловизор, радар, можно даже доставлять средства спасения или оружие. Размеры – около 3 м в длину и 2,5 в ширину. Диаметры каждого из винтов – около метра. Управлять беспилотником будет оператор по передатчику, а информацию о полете получать на ноутбук (*Кривбасс On-Line* (<http://krnews.ua/content/view/37035/90/>). – 2014. – 22.07).

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

У Міністерстві екології та природних ресурсів України розраховують у стислі строки завершити роботу зі створення на базі зони відчуження Чорнобильського біосферного заповідника. Про це заявив міністр екології та природних ресурсів А. Мохник. За його словами, до Чорнобильського біосферного заповідника пропонується включити більшу частину території зони відчуження (а це близько 230 тис. га). Цю територію поділять на кілька функціональних зон: заповідну, буферну зону та зони антропогенних ландшафтів. Міністр наголосив, що при обґрунтуванні виділення функціональних зон було враховано природні умови, розташування та особливості природного ландшафту. Окремо були виділені особливо цінні ділянки з точки зору збереження та вивчення.

При цьому до складу біосферного заповідника не заплановано включати території, на яких розташовано: промисловий майданчик ДСП «Чорнобильська АЕС», комплекс «Вектор», ПЗРВ «Буряківка», «III-я черга ЧАЕС», «Підлісний» та інші виробничі об'єкти загальною площею понад 32 тис. га.

«Чорнобильська зона впродовж 28 років перебуває під охороною, і сьогодні там створилася унікальна ситуація – на цій території активно примножуються і відновлюється як рослинний, так і тваринний світ», – зазначив А. Мохник. Він додав, що згідно із Законом України «Про природно-заповідний фонд України» на території заповідника здійснюватиметься природоохоронна, наукова, еколого-освітня діяльність, а також діяльність, спрямована на відновлення радіаційно забруднених земель. Зрештою, зазначив міністр, Чорнобильська зона є унікальним місцем для наукових досліджень, вона має цінність для всієї міжнародної спільноти.

Цією темою вже зацікавилися експерти Глобального екологічного фонду (ГЕФ): вони опрацьовують проектний документ, у якому обґрунтовуються основні етапи сталого розвитку в Чорнобильській зоні відчуження шляхом створення Центру досліджень та охорони довкілля і заповідної території.

Головна мета створення заповідника – зберегти в природному стані

найтипівіші екосистеми Полісся, підвищити бар'єрні функції Чорнобильської зони відчуження та зони обов'язкового відселення. Також це дасть можливість стабілізувати водний режим і очистити забруднені радіонуклідами території.

У рамках подальшої міжнародної перспективи створення цього заповідника планується створити транскордонний українсько-білоруський біосферний резервуар площею близько 500 тис. га. До нього також увійдуть Древянський природний заповідник (Житомирська область) та Поліський державний радіаційно-екологічний заповідник (Республіка Білорусь).

Міністр поінформував, що на даному етапі триває процедура погодження матеріалів щодо створення Чорнобильського біосферного заповідника зі всіма заінтересованими органами виконавчої влади. Після цього наступними нашими кроками буде подання погодженого проекту Указу Президента України «Про створення Чорнобильського біосферного заповідника» на розгляд Уряду» (*Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247501904). – 2014. – 5.08*).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Дипломи ВНЗ Криму, які будуть отримані після 2014 р., не визнають в Україні. Міністерство освіти визнає дипломи кримських ВНЗ, отримані до 2014 р., а дипломи, отримані у 2014 р., повинні бути замінені на українські.

Крім того, усі дипломи, які замовлялися з Донбасу, надруковані, проблеми виникають або з доставкою, або їх неможливо видати через відсутність уповноважених осіб.

Цього року кримські випускники зможуть поміняти російські дипломи на українські (*Освітній портал (<http://www.osvita.org.ua/news/77497.html>). – 2014. – 11.07*).

Засідання комісії з питань стипендіального забезпечення відбулося в приміщенні Департаменту освіти і науки обласної державної адміністрації 27 червня. За результатами засідання 35 представників талановитої та активної молоді Вінниччини здобули право на отримання стипендії облдержадміністрації та обласної Ради в другому півріччі 2014 р. Відповідно до Положення про встановлення зазначених стипендій, призначення таких виплат здійснюється двічі на рік після завершення екзаменаційної сесії. Тож, учені та педагогічні ради вищих і професійно-технічних навчальних закладів за підсумками I семестру подали на розгляд та погодження комісією кандидатури потенційних стипендіатів. Вінниччина має велику кількість розумних та талановитих дітей, які заслуговують на таку нагороду. Але, на жаль, кількість місць для отримання стипендії обмежена. З

метою об'єктивного відбору представлених закладами претендентів було створено три робочі групи, які ретельно розглядали заявки та вивчали студентські досягнення.

Отож, за результатами роботи комісії, кандидатами на призначення стипендій облдержадміністрації та обласної Ради в другому півріччі 2014 р. визначено таких осіб: Геренбург Інна Дмитрівна, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського; Космина Ольга Миколаївна, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського; Степчук Олена Андріївна, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського; Макарова Ольга Ігорівна, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського; Кирилюк Вадим Олександрович, Вінницький національний аграрний університет; Гунько Вікторія Вікторівна, Вінницький національний аграрний університет; Папанова Марина Олександрівна, Вінницький національний аграрний університет; Гребената Наталія Олександрівна, Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова; Мельниченко Микола Володимирович, Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова; Назарчук Наталія Миколаївна, Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова; Кривий Дмитро Вікторович, Вінницький національний технічний університет; Гедз Дмитро Олегович, Вінницький національний технічний університет; Величко Петро Олександрович, Вінницький національний технічний університет; Поліщук Олександр Володимирович, Вінницький національний технічний університет; Кравчук Діана Василівна, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ; Галицька Анастасія Ігорівна, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ; Малюта Катерина Геннадіївна, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. Студенти ВНЗ I-II р. а.: Черній Олексій Миколайович, Вінницький транспортний коледж; Андрійчук Мирослава Сергіївна, Могилів-Подільський медичний коледж; Лемець Юлія Василівна, Гайсинський медичний коледж; Савченко Ганна Вікторівна, Вінницький коледж будівництва і архітектури КНУБА; Межвинський Артем Сергійович, Вінницький медичний коледж ім. акад. Д. К. Заболотного; Яремчук Аліна Сергіївна, Вінницький коледж НУХТ; Дутчак Артем Ахматович, Вінницький технічний коледж; Мазур Діана В'ячеславівна, Брацлавський агроекономічний коледж ВНАУ; Мельник Владислава Вадимівна, Вінницький торговельно-економічний коледж КНТЕУ; Войтенко Артур Русланович, Ладизинський коледж ВНАУ; Лапа Катерина Вікторівна, Вінницький обласний комунальний гуманітарно – педагогічний коледж Учні ПТНЗ; Ткачук Олена Віталіївна, ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»; Манченко Артур Вікторович, Вище художнє професійно-технічне училище № 5 м. Вінниця; Бабенко Ганна Анатоліївна, ДНЗ «Немирівський професійний ліцей»; Шундикова Аріна Миколаївна, ДНЗ «Крижопільський професійний будівельний ліцей»; Фірчук Іван Олександрович, ДПТНЗ «Козятинське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту»; Салюк

Маргарита Олегівна, ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»; Ізвеків Олександр Вікторович, ДПТНЗ «Хмельницький аграрний центр професійно-технічної освіти» (*Вінницький бізнес портал* (<http://vinbazar.com/news/nshe/vladoyu-vinnichini-viznachenno-35-kandidativ-na-otrimanya-derzhavnoyi-stipendiyi>). – 2014. – 1.07).

С целью объединения усилий, направленных на улучшение состояния окружающей среды и привлечение студенческой молодежи к решению экологических проблем Кривого Рога, был проведен третий ежегодный городской конкурс студенческих научных работ по вопросам экологии. Участие в нем приняли студенты Криворожского педагогического института КНУ. Темы, которые привлекли внимание молодежи и вдохновили ее на научное творчество – очистка сточных вод, биомониторинг атмосферного воздуха в зонах автотранспортных сетей, экологический мониторинг состояния эдафотопов Криворожья.

При раскрытии каждой темы были освещены суть проблем, видение автора о причинах их возникновения. В работах студенты приводили результаты исследований с соответствующими выводами и предложениями по улучшению ситуации.

По результатам рассмотрения работ Конкурсной комиссией наивысшую суммарную оценку получила работа студентки А. Отрадиной. Она на примере одного из частных жилых массивов города, учитывая существующую ситуацию и отсутствие централизованного водоотвода хозяйственных стоков, обосновывает предложение по биологической очистке этих стоков, что позитивно скажется на расположенный рядом водный объект – реку Ингулец, уменьшая поступление загрязнений (*Кривбасс On-Line* (<http://krnews.ua/content/view/36692/92/>). – 2014. – 3.07).

У 2014 р. 36 учнів-членів Дніпропетровського відділення малої академії наук України вибороли I, II та III місця у III етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту Малої академії наук. Цей рік став п'ятим поспіль, коли юні науковці Дніпропетровщини здобувають призові місця в провідних першостях державного рівня. Про це повідомила начальник відділу дошкільної, позашкільної та загальної середньої освіти департаменту освіти і науки облдержадміністрації В. Середня.

Начальник дошкільної, позашкільної та загальної середньої освіти обласного департаменту також повідомила, що у 2014 р. збільшилася кількість перемог у Всеукраїнських учнівських олімпіадах до 41 призового місця. Натомість минулого року високих результатів досягли 38 школярів (*Дніпроград* (<http://dniprograd.org/ua/news/society/19474>). – 2014. – 15.07).

Днепропетровский вуз вошел в Топ-20 веб-рейтинга украинских вузов. Национальный горный университет вошел в первую двадцатку

рейтинга **4International Colleges & Universities**. Попасть в перелік 4ICU.org також вдалося ще шести вузам Дніпропетровщини. Об цьому повідомили в департаменті освіти і науки облдержадміністрації. В цілому список має 133 позиції. Ранжування визначається популярністю веб-ресурсів навчального закладу на всесвітньому просторі.

За правилами міжнародної пошукової системи-каталогу вузів світу 4International Colleges & Universities рейтинг, зокрема, українських вузів оновлюється кожні півроку – в січні і липні.

В оновлений список ввійшли: Національний гірський університет; Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. академіка Всеволода Лазаряна; Дніпропетровський національний університет ім. Олеси Гончарої; Національна металургічна академія України; Український державний хіміко-технологічний університет; Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.

Міжнародна пошукова система-каталог вузів 4International Colleges & Universities включає в себе дані про понад 11 тис. коледжів і університетів, впорядкованих за веб-популярністю в 200 країнах світу (*DNEPR.INFO* (<http://dnepr.info/news/region/dnepropetrovskij-vuz-voshel-v-top-20-web-rejtinga-ukrainskih-vuzov>)). – 2014. – 3.08).

С. Зозуля,
завідділу науково-аналітичної обробки
та поширення інформації у сфері освіти
Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського,
канд. іст. наук

Іновіації у сфері освіти, науки й культури: аналітичний огляд нормативно-правових актів (липень 2014 р.)

Ухвалено новий Закон України «Про вищу освіту».

1 липня Верховна Рада України ухвалила Закон «Про вищу освіту». Освітяни впродовж багатьох років створювали, просунали, захищали й відстоювали цей документ, який відкриває українській освіті шлях на світову арену.

Основні переваги Закону: посилення норм антиплагіату; закріплення за ВНЗ права присудження наукових ступенів; наближення до норм європейського освітнього простору шляхом сукупного зменшення кількості годин навчального навантаження викладачів на ставку з 900 год до 600 год; створення нового механізму виборів ректорів ВНЗ; усунення підґрунтя для «фінансової дискримінації» галузевої науки; створення умов для запровадження грантової системи для прикладних досліджень; введення

академічного та першого наукового ступеня – доктор філософії (Ph.D), створення Національного агентства з якості вищої освіти; закріплення на законодавчому рівні системи ЗНО тощо.

Закон «Про вищу освіту» передбачає можливості для розвитку української науки в університетах шляхом отримання прав акумулювати зароблені кошти на банківських рахунках поза державним казначейством.

Голова ВРУ з питань освіти й науки Л. Гриневич запропонувала здійснювати громадський моніторинг щодо реалізації цього Закону.

Проте Президент П. Порошенко досі не підписав новий Закон України «Про вищу освіту». Про це у своєму Facebook написала перший заступник міністра освіти і науки І. Совсун. Також за її словами, Міністерство фінансів ініціює накладення вето на прийнятий нормативно-правовий акт (*Використано матеріали офіційного веб-порталу ВРУ* (<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>). – 2014. – 30.07; *веб-порталу ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського* (<http://www.dnpb.gov.ua/datas/upload/files/715138460.pdf>). – 2014. – 26.07; *газети «Освіта України» № 27 від 21 липня 2014 р., с. 4–5; сайту Інформаційно-аналітичного центру «ЛІГА»* (<http://blog.liga.net/user/ogaragonych/article/14989.aspx>). – 2014. – 30.07; *сайту інтернет-видання «Українська правда. Життя»* (<http://life.pravda.com.ua/society/2014/07/1/173712/>). – 2014. – 30.07).

Набрав чинності Закон України «Про стандартизацію».

Цей Закон установлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні й спрямований на забезпечення формування та реалізації державної політики у відповідній сфері.

У загальних положеннях унормовано 22 терміна. Зокрема уведено новий термін – «європейський стандарт», який пропонується трактувати як регіональний стандарт, прийнятий європейською організацією стандартизації. У цілому, документ містить шість розділів:

I. Загальні положення, де крім термінів зазначено сферу дії закону, сформовано мету та основні принципи державної політики у сфері стандартизації, окреслено об'єкти стандартизації, визначено мову національних стандартів та кодексів ustalеної практики.

II. Організація стандартизації, де означено суб'єкти стандартизації, схарактеризовано уповноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері стандартизації, з'ясовано функції національного органу стандартизації, розкрито повноваження керівної ради та комісії з апеляцій, вироблено засади роботи технічних комітетів, установ та організацій, що здійснюють стандартизацію.

III. Основні засади, процедури розроблення і прийняття та застосування національних стандартів, кодексів ustalеної практики та змін до них. У цьому розділі розкрито основні засади розроблення

національних стандартів, кодексів ustalеної практики та змін до них, сформовано пропозиції щодо підготовки та проведення програми робіт з національної стандартизації, унормовано аспекти щодо прийняття й скасування національних стандартів, кодексів ustalеної практики та змін до них, а також їхньої перевірки й застосування.

IV. Інформаційне забезпечення та право власності на національні стандарти, кодекси ustalеної практики та каталоги і використання коштів, одержаних від їх реалізації. У розділі вироблено основні засади інформаційного забезпечення, розтлумачено права власності на національні стандарти й кодекси.

V. Міжнародне співробітництво та фінансування робіт із стандартизації – описано аспекти міжнародної співпраці у сфері стандартизації, визначено джерела фінансування та передбачено витрати на виконання робіт зі стандартизації.

VI. Прикінцеві положення містять інформацію щодо користування міждержавними стандартами, що діяли на момент набрання чинності Угоди про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології й сертифікації від 13 березня 1992 р., та республіканські стандарти УРСР тощо.

Закон України «Про стандартизацію» підписано Президентом України П. Порошенком від 5.06.2014 р. № 1315-VII (*За матеріалом «Офіційного вісника України» № 54 від 15 липня, с. 32–49*).

Уведено в дію ДСТУ 7448:2013 «Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять».

З 1 липня 2014 р. набрав чинності ДСТУ 7448:2013 «Інформація і документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять» (зі скасуванням ГОСТ 7.26-80 «Библиотечное дело. Основные термины и определения»).

Цей стандарт розробили фахівці УкрІНТЕІ та Технічного комітету стандартизації «Інформація і документація» (ТК 144): О. Баркова, В. Земцева, Р. Санченко, Л. Шрамко, А. Ямчук.

Стандарт унормовує українські терміни та визначення понять у сфері бібліотечно-інформаційної діяльності. Він призначений для застосування в роботі бібліотек, архівів, інформаційних служб, інформаційних центрів, які діють в Україні та пов'язані з бібліотечно-інформаційною діяльністю.

Терміни, установлені цим стандартом, рекомендовано вживати в усіх видах нормативної документації, науково-технічній, довідковій та навчально-методичній літературі, що стосується зазначеної сфери діяльності.

Документ затверджено наказом Міністерства економічного розвитку України від 29.11.2013 р. № 1423.

ДСТУ 7448:2013. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять. – Чинний від 2014-01-07. – К. : Міністерство економічного розвитку України, 2014. – 41 с. – (Національний стандарт України).

Затверджено положення про Міністерство молоді та спорту України.

Відповідний документ було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 22 липня 2014 р. № 220.

У положенні вироблено основні функції Мінмолодьспорту як головного органу в системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику в молодіжній сфері, галузі фізичної культури й спорту.

На сьогодні основними завданнями Мінмолодьспорту є: забезпечення формування та реалізації в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері волонтерської діяльності та в молодіжному полі; провадження у встановленому порядку міжнародної діяльності; розроблення соціальних норм та нормативів щодо соціального становлення й розвитку молоді; сприяння працевлаштуванню молоді; надання державної підтримки молодіжним та дитячим громадським об'єднанням для виконання загальнодержавних програм і заходів; проведення заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних заходів; підготовка пропозицій до призначення грантів Президента України для обдарованої молоді та присудження Премії Кабінету Міністрів України за особливі досягнення молоді в розбудові України; координування заходів з питань соціального становлення й розвитку дитячо-юнацького, резервного, масового спорту, спорту вищих досягнень, спорту інвалідів, спорту ветеранів та ін.

Відповідний документ підписано Прем'єр-міністром України А. Яценюком від 02.07.2014 р. № 220 *(Використано матеріали «Офіційного вісника України» № 54 від 15 липня, с. 66–73; офіційного веб-порталу ВРУ (<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF>). – 2014. – 30.07).*

У МОН України затвердили Положення про бібліотеку районного (міського) методичного кабінету (центру).

Це Положення прийнято з метою сприяння інтеграції інформаційного ресурсу районних (міських) науково-методичних установ у єдину бібліотечну систему України.

Наголошується, що книгозбірня міського значення повинна координувати свою діяльність та взаємодіяти з бібліотеками системи МОН України, книгозбірнями інших галузей і підпорядкування, та передусім з головним науково-методичним центром спеціальних бібліотек – Державною науково-педагогічною бібліотекою України ім. В. О. Сухомлинського.

З-поміж ключових завдань бібліотеки районного методичного кабінету названо участь у формуванні єдиного регіонального науково-методичного середовища та інформаційно-освітнього простору як об'єктивно необхідних умов рівного доступу до якісної освіти; сприяння засобами бібліотечно-

інформаційної діяльності реалізації державної політики в галузі освіти; забезпечення якісного й оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного супроводу діяльності працівників органів управління освітою, методичного кабінету (центру), педагогічних працівників навчальних закладів згідно з їхніми інформаційними потребами шляхом надання вільного та багатоаспектного доступу до регіональних, вітчизняних і світових інформаційних ресурсів тощо. Книгозбірня зобов'язана обслуговувати користувачів згідно з Правилами користування бібліотекою.

Положення про бібліотеку районного (міського) методичного кабінету (центру) схвалено від 20.05.2014 р. за № 610 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11.06.2014 р. № 607/25384 (*Використано матеріали «Офіційного вісника України» № 50 від 1 липня, с. 215–221; офіційного веб-порталу Верховної Ради України (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0607-14>). – 2014. – 28.07; офіційного веб-сайту МОН України (<http://www.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/2526>). – 2014. – 30.07).*

Між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Сан-Марино підписано угоду про співробітництво в галузі культури.

Цим документом підтверджується бажання сторін розвивати й підсилювати взаємне культурне зближення.

Зокрема урядовці домовилися про організацію культурних і мистецьких заходів в обох державах, обмін мистецькими виставками, обмін досвідом у галузі захисту, збереження та реставрації культурної спадщини й історичних пам'яток тощо.

Сторони сприятимуть безпосередньому співробітництву між закладами культури й мистецтва: театрами, галереями, бібліотеками, а також установами, які відповідають за охорону та збереження культурних пам'яток.

Документ укладено на п'ять років і автоматично продовжується на наступні п'ятирічні періоди, доки якась сторона не забажає припинити дію цієї угоди. Його перекладено італійською й англійською мовами.

Чинності в Україні Угода набрала з 15.11.2013 р., реєстраційний код документа 72928/2014. (*За матеріалом «Офіційного вісника України» № 51 від 4 липня, с. 190–191).*

Верховна Рада України встановила мораторій на закриття загальноосвітніх навчальних закладів державної й комунальної форм власності.

Зокрема ВРУ зобов'язала Кабінет Міністрів України вжити невідкладних заходів щодо зміни умов фінансування загальноосвітніх навчальних закладів, а також проаналізувати стан виконання Державної програми «Шкільний автобус» і передбачити в Державному бюджеті України на 2015 р. збільшення коштів на її фінансування.

Відповідна постанова підписана Головою ВРУ О. Турчиновим й зареєстрована від 18.06.2014 р. під № 1520-VII (*Використано матеріали «Офіційного вісника України» № 52 від 8 липня, с. 9; газети «Голос України» № 120 від 25 червня 2014 р.; сайту телеканалу ТВі (http://tvi.ua/new/2014/06/18/nardepy_vvely_moratoriy_na_zakryttya_shkil_do_2015_roku). – 2014. – 28.07).*

Кабмін України оприлюднив Постанову про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів для державних потреб у 2014 р.

Приміром, держзамовлення на підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодший спеціаліст на 2014 р. у такій галузі знань, як педагогічна освіта (спеціальності: дошкільна освіта, початкова освіта, технологічна освіта, професійна освіта, соціальна педагогіка), становить 2170 осіб, у тому числі за денною формою навчання – 1837; у галузі культури за спеціальністю бібліотечна справа – 28 осіб, діловодство – 358 тощо.

Державне замовлення на підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра на 2014 р. у галузі педагогічної освіти становить 6150 осіб, у тому числі за денною формою навчання – 3930; у галузі культури за спеціальностями культурологія, книгознавство, бібліотекознавство й бібліографія, музейна справа та охорона пам'яток історії й культури, народна художня творчість, документознавство та інформаційна діяльність, менеджмент соціокультурної діяльності – 1060, у тому числі за денною формою навчання – 767 осіб.

Держзамовлення на підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр на 2014 р. у галузі педагогічної освіти становить 1300 осіб; у галузі культури – 247 тощо. Відповідний документ підписав Прем'єр-міністр України А. Яценюк 11.06.2014 р. за № 212 (*За матеріалом «Офіційного вісника України» № 53 від 11 липня, с. 47–416).*

У Міністерстві культури України затвердили наказ про організацію проведення конкурсу з визначення культурно-мистецьких програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка.

Конкурс проводиться з 11 серпня по 22 серпня 2014 р. Його результати будуть оприлюднені на офіційному веб-сайті Міністерства культури України <http://mincult.kmu.gov.ua> та на урядовому веб-сайті «Громадянське суспільство і влада» <http://civic.kmu.gov.ua>.

У додатках до наказу окреслено цілі та пріоритетні завдання, на реалізацію яких повинні спрямовуватися програми (проекти, заходи), що можуть бути подані для участі в конкурсі, перелік видів діяльності, які в

перспективі можуть бути підтримані в межах конкурсу, їх цільова аудиторія, а також граничний обсяг фінансування за рахунок бюджетних коштів.

Зокрема передбачено відтворення культури національних меншин, реалізацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, підтримку творчо обдарованих дітей та молоді, налагодження суспільного діалогу засобами мистецтва, обміну творчим досвідом між митцями різних регіонів України, сприяння розвитку інноваційних та сучасних тенденцій мистецтва й культури на території України, збереження історико-культурної та архітектурної спадщини.

Директором департаменту у справах релігій та національностей В. Юшкевичем затверджено вимоги до конкурсної документації. Окрім того, подано зразки заяви на участь у конкурсі, опису та кошторису витрат, необхідних для виконання культурно-мистецької програми, плану виконання цієї програми тощо.

Відповідний документ підписав міністр культури Є. Нищук 12.06.2014 р. за № 454 (*За матеріалами «Офіційного вісника України» № 53 від 11 липня, с. 884–895*).

Рішення МОН України про порядок зарахування дітей, які потребують особливих умов виховання, до шкіл соціальної реабілітації і професійних училищ соціальної реабілітації та оформлення їхніх особових справ.

Особливих умов виховання потребують діти, які вчинили правопорушення, що мають ознаки суспільно небезпечного діяння. Такі особи направляються до шкіл і професійних училищ соціальної реабілітації.

У додатку до документа наводиться зразок ведення журналу реєстрації путівок для направлення дітей.

Відповідний наказ підписав міністр освіти С. Квіт 02.06.2014 р. за № 670 (*За матеріалом «Офіційного вісника України» № 54 від 15 липня, с. 153–157*).

Здійснено аналіз сучасного стану управління шкільною освітою.

На основі результатів всеукраїнського дослідження І. Барматовою, В. Белім, В. Громовим, С. Олексюк, Л. Паращенко виявлено найактуальніші проблеми, що заважають розвитку сучасної школи, серед яких названо: зростаючу забюрократизованість; функціональну, структурну та інформаційну надлишковість управління; зниження готовності управлінців в освіті до демократичних змін.

На цій підставі визначено перспективні напрями переходу від командно-адміністративного управління до школобазованого менеджменту та шкільної автономії.

Автори, маючи багаторічний практичний досвід керівництва навчальними закладами, здійснили контент-аналіз шкільної документації та

спостереження за робочим часом директора, взяли інтерв'ю в керівників шкіл у пілотних районах (Київщина, Кіровоградщина, Херсонщина) та провели всеукраїнське анкетування директорів навчальних закладів.

Висновки й рекомендації викладено в аналітичній доповіді у *газеті* «Сучасна школа України» № 6 (червень, 2014 р.), с. 4–48.

Проблеми інформатизації

Матеріали до Міжнародної наукової конференції
«Місце і роль бібліотеки у формуванні національного інформаційного простору»
(Київ, 21–23 жовтня 2014 р.)

Н. Тарасенко,

мол. наук. співроб. відділу політологічного аналізу
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Розкриття бібліотечних фондів засобами соціальних мереж як фактор наповнення інформаційного простору

У статті обґрунтовано необхідність розширення доступу суспільства до систематизованої бібліотеками якісної, достовірної та корисної інформації шляхом використання для розкриття фондів бібліотек інструментарію соціальних мереж. Проаналізовано основні напрями та шляхи подальшого вдосконалення інтеграції бібліотек у мережений простір соціальних медіа.

Ключові слова: соціальні мережі, мережеве суспільство, Facebook, «ВКонтакте», Twitter, буктрейлер.

Сьогодні для мільйонів людей інтернет-простір – це не тільки джерело інформації, а й середовище роботи, навчання, дозвілля, спілкування та самовираження. У 2013 р. кількість дорослих громадян, що регулярно користувались Інтернетом в Україні, збільшилася на 6 % у порівнянні з 2012 р. – до 50 %. Про це йдеться в результатах регулярного дослідження ринку телекомунікаційних послуг, яке здійснює GfK Ukraine. Найактивніші користувачі мережі – молодь. Так, серед вікової групи 16–19 років 70 % українців щоденно заходять в Інтернет, тоді як у віковій групі 50–59 років таких лише 14 %. Загалом Україна посідає дев'яте місце у Європі за обсягом інтернет-аудиторії.

Найбільш поширеною причиною «виходу» українців в Інтернет на кінець 2013 р. було користування соціальними мережами. Її вказали 65 % інтернет-користувачів у порівнянні з 63 % у 2012 р., ідеться у дослідженні GfK Ukraine [4].

Найбільш популярною мережею серед жителів України є «ВКонтакте», аудиторія якої становить 49,97 % від загальної кількості користувачів соціальних мереж. На ресурсі зареєстровано більше 17,5 млн облікових

записів від українців. Український сегмент світової мережі Facebook налічує майже 2,3 млн користувачів. 30,74 % українців віддають перевагу цьому ресурсу перед всіма іншими. Twitter став третім ресурсом у рейтингу популярності. Мікроблог ведуть 5,14 % українських користувачів соціальних мереж. Примітно, що Twitter активно освоюють публічні люди України. Перевагу ресурсу «Однокласники» віддають лише 1,69 % українських користувачів. [1].

Користувачами різноманітних соціальних мереж по всьому світу, за інформацією маркетингової компанії eMarketer, нині є приблизно 1,6 млрд осіб, що дорівнює п'ятій частині населення планети. Дослідники стверджують, що цього року кількість користувачів, які хоча б раз на місяць заходять у свій профіль у певній соцмережі, збільшилася на 14,2 %. Якщо така ж тенденція збережеться й надалі, то до 2017 р. цей показник становитиме орієнтовно 2,33 млрд осіб [7].

Цікаво, що найактивніше населення користується соцмережами в Нідерландах – там частка користувачів соцмереж становить 63,5 % від загальної кількості населення. Друге місце посідає Норвегія з показником 63,3 %. Невеликий відрив між Швецією і Південною Кореєю – 56,4 % і 54,4 % відповідно. У Данії 53,35 % населення – користувачі соцмереж, 51,7 % – у США, 51,3 % – у Фінляндії. Також треба зазначити, що у Великобританії і Канаді збільшилася кількість користувачів соціальних мереж – 50,7 % і 51,2 % відповідно. В Індії ж відзначений найшвидший темп збільшення кількості користувачів соціальних мереж. За рік їхня кількість зросла на 37,4 %. Проте в цілому в Індії лише 7,7 % населення користуються соцмережами.

Існує чимало причин для щоденного зростання кількості зареєстрованих користувачів соціальних мереж, але більшість із них полягає у відсутності бар'єрів: зареєструватися в соціальній мережі може будь-хто, будь-де та будь-коли; саме в соціальних мережах сьогодні можна найшвидше знайти не лише інформацію будь-якого характеру, а й відшукати однодумців стосовно будь-якого питання. Крім того, соціальні мережі дають змогу висловитися, презентувати себе – як особистість, як професіонала, висвітлити свою точку зору з того чи іншого питання. Соціальні мережі – один з найефективніших у світі засобів поширення інформації, і можливості, які надають дані сервіси, активно застосовуються в різних сферах діяльності людини – у бізнесі, навчанні, творчості, відпочинку.

Інтернет неймовірно розширив можливості доступу користувачів до інформації, відтіснивши таким чином бібліотеки з монопольних колись позицій щодо надання доступу до інформаційних ресурсів. Це значною мірою знижує відвідуваність бібліотек, адже їм в сучасних умовах доводиться конкурувати з онлайн-книгарнями, книжковими мережами, інформаційними агентствами, багато з яких мають в Інтернеті свої представництва. Онлайн-дослідження, проведене 2005 р. у кількох країнах світу за участі понад 3300 користувачів Інтернету, виявило, що 84 % з них

розпочинають пошук потрібної інформації у пошуковиках і тільки 1% – із сайтів бібліотек. Серед студентів цей показник ще вищий – 89 % [23].

Проте різке збільшення інтенсивності та масштабів виробництва нової інформації у всіх сферах суспільного життя, перетворившись на фактично неконтрольований суспільними інститутами процес, значно знизило якість поширюваної інформації, ускладнило її фіксування й систематизацію. За таких умов бібліотечні установи, як традиційні центри суспільного збереження та використання інформації, перетворилися на своєрідний фільтр, який відсіває неякісну, непотрібну або шкідливу для суспільства інформацію, акумулюючи лише ресурси, необхідні суспільству для його розвитку.

Водночас бібліотеки володіють величезними масивами нагромаджених у процесі історичного розвитку людства інформаційних ресурсів, збережених та систематизованих на різних, у тому числі складних для використання в системі сучасних комунікацій, носіях. Введення в суспільний обіг цих ресурсів у обсягах, сумірних з обсягами виробництва нової інформації, є принципово важливим для суспільства, оскільки сприяє збереженню наукових, культурних, моральних традицій, забезпечує виховання суспільства відповідно до виробленої протягом століть системи загальнолюдських цінностей та ідеалів, підтримуючи водночас національні особливості, специфічні для українського народу аспекти мислення, творення, передачі інформації, що дуже важливо в умовах активізації світових глобальних процесів [12, с. 7].

Особливого значення в цьому контексті набувають нові підходи до розкриття бібліотечних фондів, які дають змогу розширити доступ суспільства саме до систематизованої бібліотеками якісної, достовірної та корисної інформації, побудовані з урахуванням змін у культурній моделі поведінки нового покоління користувачів та спонукають бібліотеки надавати послуги методами і каналами, зручними для читача. Тож, зважаючи на темпи зростання популярності соціальних мереж, бібліотеки почали використовувати їх як форму спілкування з користувачами, майданчик для обговорення й просування послуг бібліотеки, засіб більш широкого розкриття своїх фондів.

У сучасному комунікативному просторі важливими для розкриття потенціалу бібліотек є такі характеристики функціонування соціальних мереж, як періодичність, інформаційність, фінансова доступність, глобальність, демократичність і наявність зворотного зв'язку. Співтовариства, створені в соціальній мережі, – це один зі способів змінити стереотипи щодо бібліотеки як консервативної установи, підняти її престиж, залучити нових користувачів. Сторінки бібліотек у соціальних мережах в основному перенаправляють трафік своїх користувачів на «материнський сайт», оскільки поряд із власною інформацією в стрічці новин розміщують інформацію, запозичену на офіційному сайті бібліотеки. При цьому кожен користувач може стати джерелом інформації, порекомендувавши певний ресурс чи посилання на нього своїм друзям чи колегам по роботі,

забезпечуючи таким чином вільне його «перетікання» з одного каналу на інший.

Актуальність запропонованої теми зумовлена потребою дослідження особливостей використання соціальних мереж як каналів для розкриття та поповнення фондів сучасної бібліотеки. У зв'язку з цим метою статті є аналіз можливостей, що надає бібліотекам їх присутність у соціальних мережах, щодо інформування користувачів про вже сформовані інформаційні ресурси та нові надходження, що стає фактором більш широкого розкриття бібліотечних фондів та розширення доступу до їх використання сучасним суспільством.

Проблеми функціонування соціальних мереж загалом та участі в них бібліотек зокрема досліджуються ученими на основі вивчення процесів генези та властивостей мережевого суспільства і соціальних інтернет-мереж. Теоретичні засади виникнення мережевого суспільства розроблялися багатьма західними і вітчизняними вченими: М. Кастельсом, П. Бурд'є, В. Бюлем, Ж. Делезом, А. Фомінім, Д. Івановим, І. Семеновою, В. Сілаєвою, Г. Градосельською, С. Коноплицьким, В. Щербиною, Є. Прохоренко, С. Романенко, Н. Коритніковою та ін.

Значним внеском у розробку цієї проблематики стала колективна монографія науковців Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) «Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства», у якій розглядаються соціальні інформаційні мережі, їх зміст, особливості розвитку в системі соціальних комунікацій сучасності. Досліджуються тенденції їх активізації в сучасній соціальній інформаційній системі, у розбудові вітчизняного комунікативного простору, соціальне й науково-освітнє значення, а також питання організації безпеки вітчизняного інформаційного простору в умовах стрімкого розвитку електронних інформаційних технологій, у тому числі й у контексті розвитку соцмереж [13].

У контексті окремих напрямів взаємодії бібліотек та соціальних медіа питання представлення бібліотечних установ у мережевому просторі розглядають О. Мар'їна [10,11], Л. Чуприна [20, 21], С. Головаха [5], Г. Булахова [2], Л. Чернявська [19], І.Терещенко [15] та ін. У публікаціях учених і практиків бібліотечної справи розкриваються механізми представлення бібліотеки та її ресурсів у соціальних мережах, значення використання соціальних сервісів. Надаючи належне проведенням дослідженням, слід також відзначити необхідність подальшого детального аналізу проблеми використання сучасною бібліотекою інструментарію соціальних мереж, зокрема для розкриття та поповнення бібліотечних фондів.

Активне освоєння соціальних мереж бібліотеками світу лише починається. Безумовно, першість у досвіді опанування соціальних платформ належить зарубіжним бібліотекам, лідером серед яких є Бібліотека Конгресу США. Вона не лише успішно освоює соціальні сервіси YouTube, iTunes, Flickr та ін., оприлюднюючи матеріали з бібліотечних фондів, а також має

намір архівувати у цифровому вигляді всі публічно доступні повідомлення, розміщені в мікроблозі Twitter. Цікавим є також досвід британського Інституту бібліотечно-інфоормаційних спеціалістів (CILIP), який започаткував курси підготовки бібліотекарів для роботи з цією технологією Twitter for Librarians [22].

Українські бібліотеки активно запозичують досвід зарубіжних колег. Провідні бібліотеки України активно використовують можливості мережевих технологій з метою вдосконалення форм інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів, надання доступу до своїх фондів і різноманітних інтернет-ресурсів.

У Facebook, «Однокласниках», «ВКонтакте» представлено кілька десятків українських бібліотек – від національних і державних (наприклад, НБУВ, Одеська національна наукова бібліотека ім. М. Горького, Державна бібліотека України для юнацтва), провідних ВНЗ (Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія») і обласних (Херсонська ОУНБ ім. Олеся Гончара, Тернопільська обласна бібліотека для молоді, Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н. К. Крупської, Луганська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. М. Горького) до міських і сільських. Створено також бібліотечні групи, у яких бібліотекарі обговорюють спільні професійні проблеми, діляться враженнями про конференції, обговорюють останні новини в бібліотечному світі [13, с. 170].

Найбільш пристосованою для просування фондів, продуктів та послуг бібліотеки вважають мережу Facebook (<http://facebook.com>). Майданчик Facebook привертає увагу бібліотек у порівнянні з іншими соціальними мережами з огляду на низку критеріїв: цільова аудиторія ресурсу (старша 14 років), велика кількість груп (спільнот) за інтересами, можливість рекомендувати ту чи іншу інформацію сторінки друзям (обмін посиланнями), високі рейтинги використання в порівнянні з іншими соціальними мережами та ін.

Однією із суттєвих переваг соціальної мережі Facebook є те, що адміністрація ресурсу пропонує користувачам послуги та консультації з просування сайтів і брендів у цій мережі. Перелік послуг: залучення учасників на свої сторінки, групи і додатки; консультування з просування сайтів та розвитку групи в мережі Facebook; налаштування автоматичного експорту новин із Facebook на інші соціальні мережі [3].

Кнопка «Мені подобається» (так званий «лайк») дає змогу користувачеві швидко й легко відреагувати на повідомлення, фотографію, подію. Facebook надає також можливість використовувати функцію «Запропонувати друзям».

Цільова аудиторія «ВКонтакте», що складається в основному з дітей шкільного віку та молоді, підходить, в основному, для дитячих і юнацьких бібліотек та бібліотек ВНЗ.

Ідея, закладена в Twitter (<http://twitter.com>), полягає в створенні умов для циркуляції думок і різної інформації між користувачами. Twitter накладає на

повідомлення користувача суворе обмеження в 140 символів, що не зовсім зручно.

Google+ (<http://plus.google.com/>) – це соціальна мережа, створена корпорацією Google, яка з'явилася в червні 2011 р. З того часу проект вважається цілком гідним конкурентом Facebook, тим більше що у Google+ є ряд переваг. Так, розробники соціальної мережі Google+ вважають, що вона дає змогу виставити необхідні кожному конкретному користувачеві налаштування приватності, крім того, ділитися контентом у цій соціальній мережі зручно й ефективно [18].

Поточна реалізація соціальної взаємодії ґрунтується на принципі формування груп за визначенням зв'язків – друзі, однокласники та однокурсники, колеги, родина. Специфічною рисою мережі можна назвати кола контактів (circles). Розробники Google відзначають, що саме «Кола» дають можливість налаштувати ступінь доступу до користувачів цієї соціальної мережі так, як ми робимо це в житті. З їх допомогою можна зручно сортувати весь список контактів за сферами спілкування та інтересами. Сенс їх роботи в тому, що користувач може розділити свій список контактів за колами спілкування, і згодом налаштувати для цих кіл різний рівень доступу до тієї чи іншої інформації.

Плюс цієї технології в тому, що, порівняно з Facebook, де за великої кількості контактів надається занадто багато зайвої інформації, порівняно з Twitter, де інформації занадто мало, Google+ можна налаштувати так, щоб інформації надходило рівно стільки, скільки користувач вважає за потрібне.

Ще одним потенційно потужним інструментом Google+ є відеоконференція. З її допомогою Google+ може переманити з Facebook користувачів корпоративного сегмента, оскільки цей сервіс безкоштовний, має мінімальну кількість налаштувань і підтримує одночасне відеоспілкування до 10 осіб.

На відміну від Twitter, у Google+ завдяки відсутності обмежень на кількість символів заохочується публікувати розгорнуті думки, а фактично – вести свій власний блог, по-друге, можливість вставки фото і відео безпосередньо в саме повідомлення позбавляє необхідності перенаправляти куди-небудь ваших користувачів; і по-третє, потік публічних повідомлень (стрім) займає практично всю робочу область сторінки, у неї швидший відгук, вона візуально більша і пропонує більше функціональних можливостей.

Істотним плюсом розглянутої соціальної мережі є можливість «соціалізації пошуку», коли контент відбирає не пошуковий робот, а друзі, які радять, що варто читати, а чого не варто. Саме це і робить кнопка «+1», яка з'явилася в пошуку, а потім і в Google+. Клік по кнопці не передає інформацію в профіль Google+, але хтось інший, хто перебуває у ваших колах, побачить ваш аватар у пошуковій видачі, і буде знати, що це ви, його друг, рекомендуєте йому почитати дану книгу. Виходить велика стрічка з рекомендаціями від ваших друзів, але з інформацією, яка в даний момент потрібна саме вам [6].

Багато бібліотек представлені відразу в кількох соціальних мережах. Зокрема Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського забезпечує інтернет-комунікацію зі своїми читачами через мережі Facebook ([http://www.facebook.com/pages/Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського/1351876-1326917](http://www.facebook.com/pages/Національна_бібліотека_України_імені_В.І.Вернадського/1351876-1326917)), «ВКонтакте» (Група читачів НБУВ – <https://vk.com/club22008307>), Twitter (за адресою: <https://twitter.com/NBUV>).

Знайти бібліотекам свою нішу на сторінках соціальних мереж дає змогу, зокрема, реалізація однієї з найбільш значущих функцій бібліотек – рекомендаційної, інструментом здійснення якої можуть стати рекомендаційні сервіси – Folksonomie («folk» – народний + «taxonomy» – розташування по порядку). Це один з видів соціальних мереж, який застосовує практику категоризації інформації шляхом створення закладок і спонтанних смислових міток (тегів), що доступні для перегляду іншим користувачам. Соціальні закладки – це засіб, за допомогою якого користувачі Інтернету можуть ділитися, створювати, шукати і управляти закладками веб-ресурсів. На відміну від закладок у браузері соціальні закладки зберігаються не на жорсткому диску комп'ютера, а на сервері в мережі Інтернет. На базі рекомендацій інших людей читач робить вибір ресурсів і легко знаходить відповідні матеріали. Чим більше людей беруть участь у сервісі, тим більш точним є прогноз і оцінка ресурсів. Основні переваги таких систем закладок:

- вирішують питання збереження закладок у разі, наприклад, перевстановлення операційної системи;
- отримання доступу до своїх закладок з будь-якого комп'ютера, який підключений до Інтернет;
- можливість доступу до закладок інших користувачів;
- систематизація закладок за допомогою категорій або міток;
- можливість ділитися з друзями і знайомими улюбленими сайтами.

Бібліотеки можуть використовувати сервіси соціальних закладок для створення навігаторів або замість традиційних «корисних посилань», що розміщуються на сайтах бібліотек.

Яскравий приклад рекомендаційного сервісу, який починався як суто книжковий, а нині розширив свої кордони, – IMHO.net.ru. Його ідея проста – користувач розміщує опис прочитаної ним книги (або знаходить уже розміщений до нього) і оцінює книгу (за десятибальною системою). Після внесення більше 30 оцінок сайт самостійно може зробити прогноз, як користувач поставиться до інших книг. Такий прогноз робиться на підставі оцінок інших користувачів, яким також подобалися (або не подобалися) ці книги.

Рекомендаційні сервіси можуть допомогти при комплектуванні бібліотечних фондів спрогнозувати потенційний попит на той чи інший вид літератури – природно це повинна бути не проста більшість рекомендацій, а розрахунки, засновані на математичних формулах (треба зауважити, що весь сервіс побудований на складних математичних обчисленнях, не видимих користувачеві і виконуваних на серверах розробника). Цей сервіс може бути одним з інструментів при формуванні ядра фонду або визначення, яку

літературу варто використовувати при формуванні підсобного фонду [14].

Стає популярним серед бібліотек і YouTube, найбільший в Інтернеті відеохостинг. Тут можна публікувати буктрейлери (book trailers) – короткі відео, які створюють візуальну презентацію книги. Від самого початку основним завданням буктрейлерів було створення реклами для тих споживачів / читачів, які надають перевагу відеорекламі. Але згодом міні-презентації книг почали набувати самостійної форми, розкриваючи часом зовсім неочікувані аспекти того чи іншого твору.

Перші промо-ролики з'явилися в 2002 р. у США, коли видавці побачили необхідність у додаткових засобах реклами книжок. Перший офіційний буктрейлер було представлено у 2003 р. на книжному ярмарку в Луїзіані (США). Це був ролик до роману «Темна симфонія» – десятої частини багатотомної саги К. Фіхан.

Популярність буктрейлерів зростала завдяки розвитку Web 2.0: соціальних мереж, блогів, серверів відеоінформації на зразок YouTube тощо. Тож дуже швидко в розвинутих країнах такі промо-ролики стали невід'ємною частиною рекламної кампанії кожного бестселера.

Часом такі відео створюються за законами рекламних роликів, один з типових прийомів яких – використання відомих облич. Наприклад, книга Е. Цукермана «Мудрість» включає діалоги з 50 відомими письменниками, акторами, політиками, музикантами тощо, кожному з яких за 65 років. Для буктрейлера просто змонтували уривки з цих інтерв'ю.

Коли програмне забезпечення спростилося й стало доступнішим, багато читачів почали візуалізувати свої враження від книги. Через це інтернет-простір наповнили аматорські ролики, у яких обіграно сюжети популярних книжок. Головний недолік таких аматорських буктрейлерів полягає у низькій якості.

Нині в США над створенням буктрейлерів працюють провідні кіностудії. Однак українським буктрейлерам ще далеко до такого рівня – переважна більшість вітчизняних роликів залишається на рівні трешу¹. Звичайно, якість буктрейлера безпосередньо залежить не тільки від зацікавленості творців, а й від їх технічної оснащеності, тобто від фінансів. Через свою якість вітчизняні промо-ролики до книг збирають зазвичай сотні переглядів, натомість у США – десятки тисяч.

В Україну цей спосіб просування книги прийшов у 2009 р., але поки що залишається швидше екзотичною заморською новинкою, ніж актуальним способом просування книг до читачів. Першими створювати буктрейлери почали видавництва, побачивши в цьому ресурсі новий інструмент для реклами своєї продукції. Активно працює в цьому напрямі, наприклад, видавництво «Грані Т». Потім цю ідею підхопили бібліотекарі.

¹ Треш (трешак, англ. Trash – відходи, мотлох, сміття, пр. трешовий) – особливий вид ультрамалобюджетного (зокрема) кіномистецтва, що перебуває на межі, а то й за межею, власне, того, що зазвичай звать мистецтвом (Кінокадр (<http://wiki.kinokadr.ru/wiki/%D0%A2%D1%80%D1%8D%D1%88>)).

Щоб відібрати найкращі зразки буктрейлерства, проводяться спеціалізовані фестивалі, які ініціюють відомі бібліотеки, журнали та окремі видавництва. Існує навіть кілька щорічних премій за досягнення в цій галузі. Найвідоміші з них: MobyAwards (вручається американським видавництвом MelvilleHousePublishing); BookVideo (заснована лондонським книгарнею Foyles); Trailee (вручається американським виданням SchoolLibraryJournal). Схожі премії є майже в усіх розвинутих країнах, однак авторитетної інституції, що систематизувала б буктрейлери з усього світу, поки що не створено.

В Україні також проводяться конкурси буктрейлерів. 28 листопада 2013 р. Державний заклад «Державна бібліотека України для юнацтва» за участі Української бібліотечної асоціації (УБА) провів Фестиваль буктрейлерів «Оживають герої на екрані у рекламі». Захід подібного рівня проходив в Україні вперше.

Згідно з вимогами конкурсу до розгляду приймалися буктрейлери за мотивами творів художньої літератури, виконані українською мовою. Тривалість буктрейлерів – не більше 3 хв. Роботи повинні були виставлятися на відеопорталі *Youtube.com* на акаунті бібліотеки, яка подає заявку. Усього на конкурс надійшло та було розміщено на YouTube 193 буктрейлери. Відповідно до умов конкурсу, представлених на сайті бібліотеки, з них для подальшої участі було відібрано 61 буктрейлер. Плей-лист відеороликів, підготовлених до всеукраїнського конкурсу буктрейлерів «Оживають герої на екрані у рекламі» можна переглянути на відеоканалі Державної бібліотеки України для юнацтва за посиланням «Конкурс буктрейлерів» [8].

У січні 2014 р. Українська бібліотечна асоціація разом зі своїм партнером видавництвом «Клуб Сімейного Дозвілля» оголосила конкурс бібліотечних буктрейлерів «Читаємо з Клубом Сімейного Дозвілля», на який було подано 76 буктрейлерів, які різнилися за тематикою книг і технічним виконанням [16].

За результатами конкурсу було відзначено 10 кращих буктрейлерів. Оголошення переможців відбулося 10 квітня 2014 р. у межах «Книжкового Арсеналу» в м. Київ [17].

Серед найбільш змістовних та якісних слід відзначити буктрейлери бібліотек: Центральна бібліотека для дорослих м. Лисичанськ (буктрейлер на книгу «100 знаменитих символів України»), КРУ юнацька бібліотека (буктрейлер на книгу «Вечори на хуторі поблизу Диканьки») та ЦДБ ім. Пушкіна (буктрейлер на книгу «Дари волхвів», «Триумфальна арка») [9].

В Україні буктрейлер – відносно новий, але досить перспективний жанр, зважаючи на дедалі сильніше загострення інформаційної конкуренції. Однак його роль і можливості суттєво обмежені, з одного боку, проблемами якості кадрів, які здатні готувати змістовні та ефективні буктрейлери, з іншого – потребують відповідного фінансування. Тож, зважаючи на українські реалії, буктрейлери поки-що розвиваються, швидше, як творча ініціатива, можливість спробувати себе в новому форматі, але не як частина піар-стратегії чи бізнес-плану.

Водночас, аналізуючи зміст існуючих на українських теренах буктрейлерів, слід вказати, що переважна більшість відео спрямована на розкриття літератури художнього спрямування що, у свою чергу, не представляє інформаційного наповнення таких видів літератури як навчальна та наукова. Розробка даного напрямку є вельми актуальною та водночас досить складною, зважаючи на специфіку інформаційного наповнення навчальних, науково-популярних та наукових видань та спрямування їх на чітко визначену аудиторію. Актуальним також є вирішення завдання зі створення системи обліку, зберігання й систематизації буктрейлерів, що задовольняли б персональні інформаційні запити читачів різних груп та верств населення.

Українським бібліотекам сьогодні важливо активніше вивчати інноваційний досвід зарубіжних бібліотек, аби не відставати у вирішенні багатьох питань, пов'язаних з організацією електронного середовища бібліотек і впровадженням нових форм обслуговування користувачів. Книгозбірні мають реагувати на виклики часу і бути постійно присутніми в інформаційному просторі, у тому числі й через соціальні мережі, які сьогодні хоч і не є універсальним засобом позиціонування бібліотеки в інформаційному просторі, але виступають доволі потужним інструментом, який не варто ігнорувати.

Проведене дослідження не вичерпує проблему комунікації бібліотек та їх користувачів через соціальні мережі, зокрема, розкриття їх засобами бібліотечних фондів. Перспективними напрямками дослідження залишається вивчення світового досвіду взаємодії книгозбірень та соціальних мереж, аналіз способів комунікації українських бібліотек із соціальними мережами, підвищення їх ефективності.

Список використаних джерел

1. Аналізуємо популярність соціальних мереж [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://soclines.biz/articles/analiziruem-populyarnost-socialnyh-setej.html>. – Назва з екрана.
2. Булахова Г. Бібліотеки в соціальних мережах та блогосфері як засіб рекламування / Г. Булахова // Наук. пр. Нац. б-ки ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – Вип. 36. – С. 192–200.
3. Вахрушева А. Публичные библиотеки в социальных сетях: проблемы продвижения библиотечных услуг / А. Вахрушева. – Режим доступу: <http://nekrasovka.ru/publichnyie-biblioteki-v-sotsialnyih-se/>. – Назва з екрана.
4. В Украине в 2013 г. количество пользователей Интернета увеличилось на 6%, – исследование [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://www.rbc.ua/rus/news/society/v-ukraine-v-2013-g-kolichestvo-polzovateley-interneta-uvlechilos-08042014221700>. – Назва з екрана.
5. Головаха С. Наукова бібліотека в соціальних мережах / Сергій Головаха // Бібл. вісн. – 2012. – № 3. – С. 29–32.
6. Информационно-аналитический журнал «Университетская книга». –

март 2012 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unkniga.ru/biblioteki/bibdelo/724-prodvizhenie-bibliotek-v-soc-setyah.html>. – Загл. с экрана.

7. Gazeta.ua [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gazeta.ua/blog/40953/kilkist-koristuvachiv-socialnih-merezh-bezperervno-zrostaе>. – Назва з екрана.

8. Конкурс буктрейлерів. Державна бібліотека України для юнацтва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://profy.4uth.gov.ua/professional-activity/competitions-for-librarians/peremozci vseukraïenskogo konkursu buktrajleriv oziv autgeroïenaekraniur eklami>. – Назва з екрана.

9. *Леках Ю.* Буктрейлери як засіб маркетингових комунікацій в сучасній бібліотеці [Електронний ресурс] / Ю. Леках. – Режим доступу: <http://dSPACE.ukrfa.kharkov.ua/bitstream/123456789/3333/1/lekah.pdf>. – Назва з екрана.

10. *Мар'їна О.* Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії / О. Мар'їна // Вісн. Кн. палати. – 2012. – № 8. – С. 19–21.

11. *Мар'їна О.* Веб-технології в бібліотеках: нові можливості розвитку комунікаційного середовища [Електронний ресурс] / О. Мар'їна. – Режим доступу: <http://www.science-community.org/ru/system/files/23.pdf>. – Назва з екрана.

12. Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища / [О. С. Онищенко, В. М. Горючий, Л. А. Дубровіна та ін.] / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – 246 с.

13. Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства: [монографія] / [О. С. Онищенко, В. М. Горючий, В. І. Попик та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – 250 с.

14. *Сутыгина И. Е.* Новые библиотечные сервисы [Электронный ресурс] / И. Е. Сутыгина. – Режим доступа: http://unatlib.org.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=1956&catid=1. – Загл. с экрана.

15. *Терещенко І.* Бібліотечні продукти та послуги в соціальних медіа / І Терещенко // Наук. пр. Нац. б-ки ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – Вип. 36. – С. 217–225.

16. ТВОРЧИСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ : Інформаційно-просвітницький блог для бібліотекарів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://libinnovate.wordpress.com/tag/%D1%83%D0%B1%D0%B0/>. – Назва з екрана.

17. Українська бібліотечна асоціація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ula.org.ua/ua/news/2782-peremozhtsi-konkursu-buktrajleriv-chytaiemo-z-klubom-simeinoho-dozvillia>. – Назва з екрана.

18. *Федоров А. О.* Продвижение библиотек в социальных сетях / А. О. Федоров // Университетская книга. – 2012. – № 3. – С. 56–59.

19. *Чернявська Л.* Представлення бібліотек у блогах та соціальних

мережах як фактор покращення комунікації у віртуальному середовищі / Л. Чернявська // Наук. пр. Нац. б-ки ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – Вип. 36. – С. 200–217.

20. Чуприна Л. Оперативна інформація в соціальних мережах: особливості обігу та використання бібліотеками / Л. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. – К., 2012. – Вип. 33. – С. 507–523.

21. Чуприна Л. Особливості формування та використання соціокультурних ресурсів соціальних медіа в українському інфопросторі // Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища / [О. С. Онищенко, В. М. Горвий, Л. А. Дубровіна та ін.] / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – с. 61–115

22. Twitter for Librarians [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.squidoo.com/twitter4librarians>. – Title from the screen.

23. Perceptions of libraries and information resources: A report to the OCLC membership [De Rosa C., Cantrell J., Cellentani D. et al.]. – Dublin, Ohio, 2005. – P. 1–17.

Стаття надійшла до редакції 16.06.2014.

Nataliya Tarasenko,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

DISCLOSURE OF LIBRARY COLLECTIONS BY MEANS OF SOCIAL NETWORKS AS AN INFORMATION SPACE FILLING FACTOR

In the article the need to expand access to public libraries systematic quality, accurate and useful information, using the means of opening the library of social networks. The basic trends and ways to further improve cooperation libraries and social networks.

Keywords: social networks, network society, Facebook, VKontakte, Twitter, book trailer.

Наталія Тарасенко,

мл. науч. сотр. отдела политологического анализа Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского

РАСКРЫТИЕ БИБЛИОТЕЧНЫХ ФОНДОВ СРЕДСТВАМИ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ КАК ФАКТОР НАПОЛНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ПРОСТРАНСТВА

В статье обоснована необходимость расширения доступа общества к систематизированной библиотеками качественной, достоверной и полезной информации путем использования для раскрытия фондов библиотек инструментария социальных сетей. Проанализированы основные направления и пути дальнейшего совершенствования интеграции библиотек в сетевое пространство социальных медиа.

Ключевые слова: социальные сети, сетевое общество, Facebook, «VKontakte», Twitter, буктрейлер.

До уваги держслужбовця

Л. Кирилко, провід. бібліотекар НБУВ

Інвестиційна діяльність та інвестиційний клімат (Закінчення. Початок у попередніх номерах).

*Список літератури з фондів НБУВ та електронних ресурсів
(1991–2014 рр.)*

111. П'ятак В. А. Інвестиційна діяльність – один із напрямів інтеграції регіону в європейський та світовий фінансовий простір (на матеріалах Львівської області) / В. А. П'ятак // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Євроінтеграційний курс України: фінансовий вимір. – 2006. – Вип. 3, ч. 2. – С. 188–193.

Ж69299

112. Регулювання банківської та інвестиційної діяльності в Україні. Законодавчі та нормативні акти / уклад. І. В. Голодець ; Укр. н.-д. центр економіки будівництва «Екобуд». – Київ, 1995.

Вип. 2 : Інвестиційна діяльність. – 1995. – 220 с.

В340155/Вип. 2

113. Романова Т. В. Розвиток інвестиційного потенціалу в регіональній економічній політиці : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Романова Тетяна Володимирівна ; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. – Полтава, 2010. – 20 с.

РА377401

114. Романова Т. В. Розвиток інвестиційного потенціалу в регіональній економічній політиці : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Романова Тетяна Володимирівна ; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Юрія Кондратюка. – Полтава, 2010. – 215 арк.

ДС126051

115. Романюк Т. Ф. Економічна сутність інвестицій / Т. Ф. Романюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 8. – С. 25–26.

Ж69574

116. Руда О. Л. Інвестиційний клімат України та проблеми його формування. [Електронний ресурс] / О. Л. Руда // Центр міжнародного наукового співробітництва «ТК Меганом». Наукові конференції – Режим доступу : <http://intkonf.org/ruda-ol-investitsiyuniy-klimat-ukrayini-ta-problemi-yogo-formuvannya/>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 24.06.2014.

117. Сазонець І. Л. Інвестування: євроінтеграційний напрям : навч. посіб. / І. Л. Сазонець; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2007. – 120 с.

ВА696371

118. Сазонець І. Л. Міжнародна інвестиційна діяльність (з основами технічного аналізу) : навч. посіб. / І. Л. Сазонець, О. І. Дацій, О. А. Джусов, О. М. Сазонець; Гуманіт. ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.» – Запоріжжя, 2004. – 252 с.

ВА659231

119. Скиба М. Спеціальні економічні зони як інструмент активізації інвестиційно-інноваційної діяльності: теоретико-прикладний аспект / М. Скиба // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2011. – № 3. – С. 129–137.

Ж15105

120. Сталинская Е. Оценка инвестиционной привлекательности регионов Украины / Е. Сталинская // Економіст. – 2003. – № 9. – С. 68–69.

Ж15978

121. Сухоруков А. І. Інвестування української економіки : монографія / А. І. Сухоруков, С. І. Пирожков, Г. Г. Шестопалов, О. В. Задорожна, І. А. Шовкун; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. – Київ, 2005. – 440 с.

ВА669798

122. Сьомик В. А. Інвестування у науково-технічну сферу в умовах глобальної конкуренції : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / Сьомик В'ячеслав Анатолійович ; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – Київ, 2013. – 20 с.

РА398355

123. Терещенко М. А. Державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні / М. А. Терещенко // Інвестиції: практика та досвід : журнал. – 2009. – № 11. – С. 5–6.

Ж23721

124. Ткаченко К. Л. Управління розвитком економіки на основі активізації бюджетно-інвестиційних процесів : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Ткаченко Катерина Леонідівна ; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2003. – 20 с.

РА322925

125. Туріянська М. М. Інвестиційний клімат України: проблеми і рішення : монографія / М. М. Туріянська. – Донецьк : «ТОВ Юго-Восток, ЛТД», 2004. – 176 с.

ВА656200

126. Фарат О. В. Оцінка інвестиційного клімату в умовах інноваційного розвитку економіки / О. В. Фарат, Р. Р. Гриник // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2007. – № 579. – С. 297–300.

Ж29409/А

127. Федоренко В. Г. Інвестування економіки України : навч. посіб. / В. Г. Федоренко, М. П. Денисенко, Т. Є. Воронкова, О. А. Кириченко, С. В. Палиця; М-во соц. політики, Ін-т підготов. кадрів держ. служби зайнятості України. – Київ, 2011. – 323 с.

ВА745892

128. Федоренко В. Г. Інвестування національної економіки : монографія / В. Г. Федоренко, М. П. Денисенко, О. А. Кириченко, Т. Є. Воронкова, С. В. Палиця, О. Ф. Іткін; ред.: В. Г. Федоренко, М. П. Денисенко; Держ. служба зайнятості України, Ін-т підготов. кадрів. – Київ, 2011. – 295 с.

ВА739820

129. Федоренко В. Г. Інвестування підприємств України : навч. посіб. / В. Г. Федоренко, М. П. Денисенко, Т. Є. Воронкова, Н. І. Патица, Ю. Б. Пінчук; ред.: В. Г. Федоренко, М. П. Денисенко; Ін-т підготов. кадрів держ. служби зайнятості України. – Київ : ДКС Центр, 2013. – 223 с.

ВА765757

130. Франчук Т. Шляхи залучення іноземних інвестицій в економіку України / Т. Франчук // Ринок цінних паперів. – 2012. – № 10. – С. 47–53.

Ж15382

131. Фролова Г. І. Проблеми формування інвестиційного потенціалу України / Г. І. Фролова // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 2. – С. 25–28.

Ж23721

132. Халатур С. М. Особливості механізму функціонування інвестиційного ринку в Україні / С. М. Халатур // Вісн. Полтав. держ. аграр. акад. – 2013. – № 4. – С. 121–124.

Ж69944

133. Хамутовська І. Пріоритети залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України / І. Хамутовська // Ukr. Food J. – 2013. – 2, № 2. – С. 272–278.

Ж43715

134. Харламова Г. О. Економіко-математичне моделювання інвестиційного потенціалу України в умовах глобалізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Харламова Ганна Олексіївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2008. – 22 с.

РА358205

135. Харламова Г. О. Економіко-математичне моделювання інвестиційного потенціалу України в умовах глобалізації : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.11 / Харламова Ганна Олексіївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2008. – 261 арк.

ДС110012

136. Харламова Г. О. Індикатори інвестиційної привабливості України / Г. О. Харламова // Актуал. пробл. економіки. – 2009. – № 3. – С. 45–56.

Ж23291

137. Харун О. А., Годлевська М. А. Інвестиційний клімат та напрями його покращання в системі конкурентоспроможності національної економіки / О. А. Харун, М. А. Годлевська // Вісн. Хмельниц. нац.ун-ту. Економ. науки. – 2013. – № 3. т. 3. – С. 69–76.

Ж69410:Сер.3

138. Харчук М. П. Як поліпшити інвестиційний клімат в Україні / М. П. Харчук // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2013. – № 5. – С. 17–20.

Ж100645

139. Хрущ Н. А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії та технології : монографія / Н. А. Хрущ. – Хмельницький : ХНУ, 2004. – 310 с.

ВА657811

140. Худавердієва В. А. Стратегія залучення іноземних інвестицій в економіку України / В. А. Худавердієва // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 62–72.

Ж14849

141. Череп А. В. Інвестиційна діяльність в Україні: стан та шляхи її активізації / А. В. Череп, Г. І. Рурка // Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво – 2011. – Вип. 3. – С. 48–52.

Ж23244/економіка та підприємництво

142. Чернобаєв В. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність та її регулювання в економіці України : автореф. дис. ... канд. екон. наук / В. В. Чернобаєв ; Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ, 2008. – 19 с.

РА361107

143. Чернобаєв В. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність та її регулювання в економіці України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / Чернобаєв Владислав Володимирович ; Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ, 2008. – 205 арк.

ДС125417

144. Чужмир К. М. Інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Чужмир Катерина Михайлівна ; Миколаїв. держ. аграр. ун-т. – Миколаїв, 2012. – 20 с.

РА393819

145. Чужмир К. М. Інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Чужмир Катерина Михайлівна ; Миколаїв. держ. аграр. ун-т. – Миколаїв, 2012. – 318 арк.

ДС133226

146. Шапошнікова О. М. Механізми державного регулювання і планування залучення інвестицій у виробничу сферу регіону : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. / Шапошнікова Олена Миколаївна ; Донец. держ. акад. упр. – Донецьк, 2004. – 21 с.

РА330388

147. Шапошнікова О. М. Механізми державного регулювання і планування залучення інвестицій у виробничу сферу регіону : дис. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.02 / Шапошнікова Олена Миколаївна ; Донец. держ. акад. упр. – Донецьк, 2003. – 222 арк.

ДС81666

148. Шевчук В. Я. Основи інвестиційної діяльності / В. Я. Шевчук, П. С. Рогожин. – К. : Генеза, 1997. – 383 с.

ВА575770

149. Школа І. М. Умови залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіонів України / І. М. Школа, А. А. Вдовіченко // Регіон. економіка. – 2002. – № 2. – С. 54–67.

Ж15383

150. Шмігельська З. К. Інвестиційний клімат України / З. К. Шмігельська, Г. В. Дурицька // Економічний вісн. Нац. техніч. ун-ту України «КПІ». – 2013. – № 10. – С. 42–50.

Ж72699

151. Щербак Н. М. Створення сприятливих умов інвестування в Україні / Н. М. Щербак // Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. – 2005. – № 17. – С. 152–154.

Ж69879

152. Яковець Ю. К. Інноваційне інвестування: нові підходи / Ю. К. Яковець // Економіст. – 2002. – № 1. – С. 17.

Ж15978

153. Яненко І. Г. Інвестування : навч.-метод. посіб. / І. Г. Яненко ; Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. П. Могили комплексу «Києво-Могилян. акад.». – Миколаїв, 2007. – 122 с.

ВА694753

154. Яценко А. Передумови та особливості формування інвестиційного клімату в Україні / А. Яценко // Економіка. Фінанси. Право. – 2001. – № 3. – С. 15–17.

Ж14708